

**ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЧЖАН Ч'ЄН

УДК 378.016:793. (043:3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОТРЕБ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЧНОГО
МИСТЕЦТВА**

011 Освітні, педагогічні науки

01 Освіта / Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Чжан Ч'єн

Науковий керівник – Косаковська Леся Петрівна, кандидат
мистецтвознавства, доцент

Луцьк – 2025

АНОТАЦІЇ

ЧЖАН Ч'єн. Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2025.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та вирішено наукове завдання щодо формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва.

У першому розділі – «Теоретичні засади формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва» – на основі аналізу й узагальнення наукових розвідок досліджено стан опрацювання проблеми формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у науковому дискурсі, проаналізовано методологічні підходи до формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва, схарактеризовано хореографічне мистецтво як засіб формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти та мистецькі практики професійної підготовки хореографів у системі вищої освіти в площині закордонного і українського досвіду.

У контексті здійсненого аналізу узагальнено, що формування художньо-естетичних потреб особистості зумовлюється багатьма чинниками, котрі притаманні емоційному світу людини, позаяк це – особливий клас цінностей, своєрідність яких визначається специфічним характером естетичного ставлення людини до дійсності – безпосереднім, чуттєво-духовним, безкорисним сприйняттям, орієнтованим на пізнання й оцінку змістовної форми, структури, міри організованості та впорядкованості об'єктів.

Грунтовним методичним базисом для осмислення проблеми художньо-естетичних потреб як важливої сходинок в ієрархії потреб, є розгляд дослідниками (філософами, педагогами, психологами, методистами) потреб загалом як творчої діяльності, підкреслюючи при цьому її стимулюючу роль у розвитку інтересів, придбанні нових знань, розширенні кругозору, формуванні морально-естетичних норм і художньо-естетичних потреб.

Художньо-естетичні потреби схарактеризовані як складова художньо-естетичної культури, художньо-естетичного розвитку особистості, інтегративна особистісно-професійна якість, що синтезує духовно-культурні, емоційно-ціннісні, інтелектуально-креативні знання, настанови, ставлення до художньо-творчої діяльності, індивідуальні ціннісні орієнтації, що виявляється у дієвому, активному характері поведінки і спонуканні до творчості.

Формування художньо-естетичних потреб розглядається як основа художньо-естетичного виховання здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва, що загалом збагачує людину, суттєво впливає на її інтелектуальну та емоційно-вольову сфери, пробуджуючи бажання спілкуватися з мистецтвом та уможливорюючи його активне сприйняття.

З'ясовано, що стратегія розвитку сучасної освіти пов'язана із внесенням інноваційних перетворень до її змісту і ґрунтується на вирішенні завдань щодо якісної професійної підготовки здобувачів вищої освіти, що потребує вдосконалення мистецько-технологічних та методологічних шляхів її реалізації. Тобто, досягнення внутрішньої єдності освіти має відбуватися за рахунок досягнення духовних важелів мистецтва, зокрема, хореографічного.

Важливим пріоритетним напрямом є формування духовної культури молоді, здатної якісно орієнтуватися в сучасному середовищі, що актуалізує необхідність виокремлення і характеристики методологічних

підходів до формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти.

Встановлено, що методологія слугує орієнтиром в організації досліджуваного процесу, формує стратегію пошуку щодо розкриття предмета дослідження. Предметом методології дослідження формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти є способи здобуття наукових результатів та їх інтерпретації у межах обраної мети, завдань дослідження, а також система правил, рекомендацій щодо розкриття отриманих результатів.

З урахуванням процесів модернізації вищої мистецької освіти та нових тенденцій у професійній підготовці здобувачів визначено такі методологічні підходи до формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва: системний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, аксіологічний. Визначені методологічні підходи уможливають відбір найбільш вагомих педагогічних принципів, ефективних умов та методів формування художньо-естетичного світосприйняття, художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти в їх фаховій проєкції.

Відзначено, що мистецтво хореографії спирається на підґрунтя художньо-естетичної обробки рухів, їх добору та класифікації. У контексті дослідження хореографічне мистецтво розглядається як середовище, в якому відбувається цілісне формування художньо-естетичних потреб майбутніх хореографів.

Узагальнено, що саме хореографічне мистецтво здатне задовольнити прагнення особистості до естетичного зростання, поєднати її внутрішній і зовнішній світ, активізувати творчу уяву. Хореографія не лише формує естетичний смак, але й допомагає у формуванні психологічної зрілості, впевненої поведінки, сприяє формуванню гармонійної особистості, розвиває творчість, координацію рухів, образне мислення, морально-естетичні якості й художньо-естетичні потреби у здобувачів освіти, що

актуалізує необхідність аналізу мистецьких практик професійної підготовки хореографів у системі вищої освіти в площині закордонного й українського досвіду.

Проаналізовано цікаві, конструктивні у ракурсі порушеної проблеми мистецькі практики професійної підготовки хореографів у системі вищої освіти в західноєвропейських країнах: Німеччина, Нідерланди, Швейцарія, Бельгія, Франція, Угорщина, Швеція, а також США та Китаю.

Проілюстровано реалізацію сучасних тенденцій в хореографічній освіті України в умовах класичних університетів: Львівський національний університет ім. І. Франка (факультет культури і мистецтв) та Київського національного університету культури і мистецтв.

У другому розділі – «Організаційно-методичні основи формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва» – виявлено і схарактеризовано педагогічний супровід формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва; визначено компоненти, критерії та рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва; теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва.

Проведений аналіз змісту освітніх програм (ОП) підготовки бакалаврів у галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальності 024 Хореографія закладів вищої освіти, дозволив констатувати, що викладання у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Рівненському державному гуманітарному університеті, Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького спрямоване на забезпечення умов формування і розвитку загальних та професійних компетентностей бакалавра зі спеціальності 024

«Хореографія» та оволодіння знаннями, вміннями та навичками, необхідними для здійснення професійної хореографічно-виконавської, методичної, педагогічної та науково-дослідницької діяльності.

Аналіз силабусів освітніх компонентів, які наявні в усіх проаналізованих ОПП («Історія хореографічного мистецтва», «Теорія і методика викладання танцю (класичного, народно-сценічного, сучасного, бального)») показав, що вони мають значний змістовий потенціал для ознайомлення студентів із хореографією як феноменом мистецтва, морфологією, лексикою та композиційними принципами танцю, засвоєння їх виконавських екзерсисів, використання виховного педагогічного потенціалу у роботі з дітьми.

Констатовано відсутність у проаналізованих документах цілісної системи цілеспрямованого формування у здобувачів вищої освіти художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва. Ця обставина актуалізує необхідність забезпечення системної цілеспрямованої підготовки кваліфікованих хореографів шляхом поглиблення окремих розділів освітніх компонентів інформацією теоретико-прикладного спрямування із позицій значущості в культивуванні особистісних характеристик майбутнього хореографа загалом і формування художньо-естетичних потреб зокрема.

Виокремлено такі компоненти формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва: чуттєво-емоційний, когнітивно-пізнавальний, дієво-творчий.

З урахуванням компонентної структури формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва виокремлено критерії: емпатійно-спонукальний, інформативно-змістовий, креативно-рефлексивний, розроблено рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва: високий, середній, низький.

Встановлено, що чітке окреслення необхідних педагогічних умов для формування художньо-естетичних потреб у здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва дозволить вийти на новий рівень академічної підготовки сучасних хореографів.

Під педагогічними умовами формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва розуміємо цілісний взаємопов'язаний комплекс спеціально створених у межах освітнього процесу ЗВО заходів, що сприяють ефективності досліджуваного процесу та обрані з урахуванням теоретичних основ розуміння сутності й структури художньо-естетичних потреб майбутніх хореографів (чуттєво-емоційний, когнітивно-пізнавальний, дієво-творчий компоненти) й підвищує рівень сформованості показників заявлених критеріїв (емпатійно-спонукальний, інформативно-змістовий, креативно-рефлексивний).

Передбачено, що для ефективного формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у процесі фахової підготовки необхідно забезпечити реалізацію таких педагогічних умов: наповнення освітнього середовища закладу вищої освіти художньо-естетичним змістом, що активізує у здобувачів вищої освіти мотивацію самоактуалізації; інтеграція дисциплін психолого-педагогічного, художньо-естетичного та хореографічно-мистецького спрямування, націлених на формування компонентів художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти; активізація творчого потенціалу здобувачів вищої освіти через застосування ресурсу інноваційності, творчої ініціативи та самостійності.

У *третьому розділі* – «Дослідницько-експериментальна робота з формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва» – виявлено реальний стан сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у процесі фахової підготовки,

експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва на формувальному етапі експерименту, узагальнено результати дослідницько-експериментальної роботи.

Дослідницько-експериментальна робота проведена на базі Волинського національного університету імені Лесі Українки (ВНУ), Рівненського державного гуманітарного університету (РГДУ), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (ВДПУ), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (ЧНУ) як ЗВО, що здійснюють підготовку бакалаврів у галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальності 024 Хореографія.

До експерименту залучено 163 здобувачі вищої освіти, з яких були сформовані контрольна (КГ – 81 особа) та експериментальна (ЕГ – 82 особи) групи. Під час дослідження було використано комплекс розроблених і адаптованих діагностичних методик оцінювання рівня сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва на основі виокремлених критеріїв (емпатійно-спонукального, інформативно-змістового, креативно-рефлексивного) та їх показників.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту з'ясовано, що загальний рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва на констатувальному етапі експерименту в КГ й ЕГ відрізняється несуттєво, а саме: високий рівень – ЕГ 16,46 % та КГ 16,05 %; середній рівень – ЕГ 33,54 % та КГ 33,33 %; низький рівень – ЕГ 50,00 % та КГ 50,62 %, що засвідчує недостатній рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у процесі фахової підготовки у ЗВО.

На формувальному етапі було оцінено ефективність визначених педагогічних умов, зокрема:

- наповнення освітнього середовища закладу вищої освіти художньо-естетичним змістом, що активізує у здобувачів вищої освіти мотивацію самоактуалізації;
- інтеграція дисциплін психолого-педагогічного, художньо-естетичного та хореографічно-мистецького спрямування, націлених на формування компонентів художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти;
- активізація творчого потенціалу здобувачів вищої освіти через застосування ресурсу творчої ініціативи та самостійності, забезпечення свободи самовизначення.

Реалізація педагогічної умови – *наповнення освітнього середовища закладу вищої освіти художньо-естетичним змістом, що активізує у здобувачів вищої освіти мотивацію самоактуалізації* – була здійснена через наскрізне створення в освітньому процесі (на заняттях, у позанавчальний час) естетичної атмосфери, позитивного емоційно-чуттєвого фону, «насичення» майбутніх хореографів художніми враженнями, що активізують розвиток естетичного інтересу до мистецтва і, зокрема, до хореографічних творів, емоційно-чуттєвого ставлення до хореографічного мистецтва, його естетичного сприйняття, ціннісних орієнтацій, а також оцінювального ставлення до хореографічних творів.

При реалізації другої педагогічної умови – *інтеграція дисциплін психолого-педагогічного, художньо-естетичного та хореографічно-мистецького спрямування, націлених на формування компонентів художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти* – основний фокус спрямовувався на формування художньо-естетичної освіченості, мистецької ерудованості, навченості бакалаврів – майбутніх хореографів – через міждисциплінарну інтеграцію у цілісному освітньому процесі закладу вищої освіти.

При реалізації третьої педагогічної умови – *активізація творчого потенціалу здобувачів вищої освіти через застосування ресурсу творчої*

ініціативи та самостійності, забезпечення свободи самовизначення – використано можливості технологій творчого самодослідження та самовираження, тренінгів творчого самовираження, рефлексивного щоденника. Вибір такого інструментарію впровадження третьої педагогічної умови детермінований авторським баченням функційних потенцій хореографічного мистецтва як транслятора художньо-естетичних творчих виявів здобувачів вищої освіти, що спонукає до самостійного осмислення дійсності, самопізнання індивідуальності, перетворення знань у потенціал мислення і саморозвитку.

За результатами формувального етапу педагогічного експерименту підсумовано, що рівень сформованості художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва після формувального етапу педагогічного експерименту респондентів контрольних і експериментальних груп відрізняється суттєво, що свідчить про ефективність запровадження педагогічних умов формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у процесі фахової підготовки і дають підстави стверджувати, що мета дослідження досягнута, визначені завдання виконані.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що *вперше*

– Обґрунтовано й визначено педагогічні умови формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва (наповнення освітнього середовища закладу вищої освіти художньо-естетичним змістом, що активізує у здобувачів мотивацію самоактуалізації; інтеграція дисциплін психолого-педагогічного, художньо-естетичного та хореографічно-мистецького спрямування, націлених на формування компонентів художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти; активізація творчого потенціалу здобувачів вищої освіти через застосування ресурсу інноваційності, творчої ініціативи та самостійності) та експериментально перевірено їх

ефективність; *конкретизовано* компоненти (чуттєво-емоційний, когнітивно-пізнавальний, дієво-творчий); критерії (емпатійно-спонукальний, інформативно-змістовий, креативно-рефлексивний) та рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти (високий, середній, низький); *уточнено* сутність ключових понять («хореографія», «хореографічне мистецтво», «художньо-естетичні потреби»); *удосконалено* організаційно-методичне забезпечення формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти в процесі їх професійної підготовки; *подальшого розвитку набули* теоретико-методичні й технологічні аспекти формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва на засадах цілісного і гармонійного художньо-естетичного розвитку особистості майбутнього фахівця.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розробленні методичних рекомендацій до освітнього компонента «Методика роботи з хореографічним колективом» («Методика хореографічної роботи» для студентів спеціальності 024 Хореографія, освітньо-професійної програми Хореографія), інформаційні матеріали яких впливають на формування особистості в професійно-мистецькому аспекті, культивування особистісних характеристик майбутнього хореографа загалом і формування художньо-естетичних потреб зокрема, необхідних для осмислення й інтерпретування сучасних танцювальних практик із урахуванням світової культурної спадщини, подальшої творчої діяльності у сфері хореографічного мистецтва.

Результати дослідження можуть бути використані під час розроблення (вдосконалення) освітньо-професійних програм підготовки здобувачів першого та другого (освітньо-професійного) рівнів вищої освіти зі спеціальності 024 Хореографія, галузі знань 02 Культура і мистецтво, третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, при визначенні траєкторії індивідуального

художньо-естетичного розвитку, впровадження конструктивних ідей щодо забезпечення художньо-естетичної вихованості здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: аксіологічні орієнтири, здобувачі вищої освіти, майбутні хореографи, мистецтво, педагог-хореограф, професійна підготовка, творчий потенціал, розвиток творчої індивідуальності, хореографія, хореографічне мистецтво, хореографічна освіта, художньо-естетичні потреби, ціннісне ставлення.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Опубліковані праці, що відображають основні наукові результати дисертації

Статті у фахових наукових виданнях України та у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз

1. Чжан, Цянь / Zhang Qian (2023). Розвиток художньо-естетичних орієнтирів студентів коледжів засобами хореографічного мистецтва: тренди, моделі, орієнтири. Академічні візії. 17. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7695671/>
2. Чжан, Ч'єн (2024). Хореографія як засіб формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, 2024. Випуск 214. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-214-388-392>
3. Чжан, Ч'єн (2024 а). Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у науковому дискурсі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 7, 157-160. DOI: https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2024.07.157
4. Чжан, Ч'єн (2024 б). Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у площині методологічних підходів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (215), 335-338.

DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-215-335-338>

Статті в іноземних наукових періодичних виданнях

5. Чжан, Ч'єн (2024 с). Педагогічні умови формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва. Pedagogical conditions for the formation of artistic and aesthetic needs of higher education students by the means of choreographic art. International periodic scientific journal. *Modern engineering and innovative technologies Issue 35 / Part 3*. DOI: <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2024-35-00-020>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Чжан, Цянь / Zhang Qian (2022). Психологічна напруга – основна проблема на шляху до сценічного перевтілення студента-хореографа. The 12th International scientific and practical conference «Modern science: innovations and prospects» (August 21-23, 2022) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2022. 160-163. <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/08/MODERN-SCIENCE-INNOVATIONS-AND-PROSPECTS-21-23.08.22.pdf> sci-conf.com.ua/xii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-science-innovations-and-prospects-21-23-08-2022-stokgolm-shvetsiya-arhiv/
7. Чжан Цянь / Zhang Qian (2023 а). Естетичне виховання майбутніх учителів хореографії як педагогічна проблема. «Педагогічний поступ»: матеріали III Всеукраїнського круглого столу з міжнародною участю (Луцьк, 25 жовтня 2023 р.) / За заг. ред. проф. Пріми Р. М. Луцьк: ФОП Мажула Ю.М., 2023. <https://surl.li/gxhqdu>
8. Чжан Ч'єн (2024 d). Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти: аксіологічний вимір. Актуальні проблеми професійної педагогіки та освіти: досвід, новації, перспективи. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (Національний університет «Львівська політехніка»), м. Львів, 25 квітня 2024 року; за заг. ред. Наталії Мукан. Львів. С.93-94.

<https://lpnu.ua/sites/default/files/2024/5/2/news/27344/pio-programa2504241-1.pdf>

9. Чжан Ч'єн (2024 е). Функційні можливості хореографії у формуванні художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти. «Педагогічний поступ»: матеріали III Всеукраїнського круглого столу з міжнародною участю (Луцьк, 25 жовтня 2024 р.) / За заг. ред. проф. Пріми Р. М. Луцьк: ФОП Мажула Ю.М., 2024. 100-102. <https://surl.li/gxhqdu>

10. Косаковська, Л. П., Ч'єн Чжан (2024 f). Методика хореографічної роботи: методичні рекомендації до освітнього компонента «Методика хореографічної роботи» для студентів спеціальності 024 Хореографія, освітньо-професійної програми Хореографія. ВНУ імені Лесі Українки. Луцьк.

https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/26001/3/kosakovska_dzhan.pdf

ZHANG Qian. Formation of Artistic and Aesthetic Needs of Higher Education Students through Choreographic Art. – Qualification scholarly work as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 011 – Educational and Pedagogical Sciences. Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, 2025.

The dissertation presents a theoretical generalization and addresses a scientific problem concerning the formation of artistic and aesthetic needs in higher education students through the means of choreographic art.

Chapter One, titled “Theoretical Foundations for the Formation of Artistic and Aesthetic Needs of Higher Education Students through Choreographic Art,” explores the state of research on this issue within the academic discourse based on the analysis and synthesis of scholarly studies. It examines methodological approaches to the formation of artistic and aesthetic needs in students, characterizes choreographic art as a means for their development, and reviews artistic practices in the professional training of

choreographers in higher education through both international and Ukrainian experience.

The analysis leads to the conclusion that the formation of artistic and aesthetic needs is influenced by numerous factors inherent in a person's emotional world. These needs belong to a special class of values, the uniqueness of which is defined by the specific nature of a person's aesthetic attitude toward reality – one that is direct, sensuous, spiritual, and disinterested, and focused on understanding and evaluating the meaningful form, structure, and degree of organization and harmony of objects.

A strong methodological basis for understanding artistic and aesthetic needs as an important stage in the hierarchy of human needs lies in the interpretation of needs by scholars (philosophers, educators, psychologists, and methodologists) as a form of creative activity. This interpretation highlights their stimulating role in the development of interests, acquisition of new knowledge, expansion of worldview, and the formation of moral-aesthetic norms and artistic-aesthetic needs.

Artistic and aesthetic needs are characterized as an integral component of artistic and aesthetic culture and of the aesthetic development of the individual. They represent an integrative personal and professional quality that synthesizes spiritual-cultural, emotional-value, intellectual-creative knowledge, attitudes, engagement in artistic and creative activities, and individual value orientations. These needs are expressed through active behavior and a drive for creativity.

The formation of artistic and aesthetic needs is regarded as a foundation for the aesthetic education of higher education students through choreographic art. It enriches the individual overall and has a significant impact on intellectual, emotional, and volitional spheres, fostering a desire to engage with art and enabling its active perception.

It is established that the development strategy of modern education involves implementing innovative transformations in its content and is based on solving the tasks of high-quality professional training of higher education

students. This necessitates the improvement of artistic-technological and methodological approaches to its realization. Thus, achieving internal unity in education must be pursued through the comprehension of the spiritual mechanisms of art, particularly choreographic art.

A key strategic priority is the formation of a spiritual culture among young people capable of navigating today's environment. This highlights the necessity of identifying and characterizing methodological approaches to the formation of artistic and aesthetic needs in higher education students.

It has been found that methodology serves as a guide in organizing the studied process and forms the search strategy for uncovering the subject of the research. The subject of the research methodology on the formation of artistic and aesthetic needs among students involves the methods of obtaining scientific results and their interpretation within the defined goals and objectives of the study, as well as a system of rules and recommendations for presenting the results.

Taking into account the modernization processes in higher artistic education and current trends in professional training, the following methodological approaches have been defined for forming artistic and aesthetic needs in higher education students through choreographic art: systemic, personality-oriented, activity-based, and axiological. These methodological approaches enable the selection of the most relevant pedagogical principles, effective conditions, and methods for developing artistic-aesthetic worldviews and needs in a professional context.

It is noted that the art of choreography relies on the aesthetic processing of movement, its selection, and classification. In the context of this research, choreographic art is viewed as an environment in which the comprehensive formation of artistic and aesthetic needs of future choreographers takes place.

It is summarized that choreographic art, in particular, has the capacity to satisfy the individual's pursuit of aesthetic growth, to unite their internal and external worlds, and to activate their creative imagination. Choreography not

only shapes aesthetic taste but also contributes to psychological maturity, confident behavior, and the formation of a harmonious personality. It fosters creativity, movement coordination, figurative thinking, moral and aesthetic qualities, and artistic and aesthetic needs in students. This justifies the need to analyze the artistic training practices of choreographers in higher education within both international and Ukrainian frameworks.

Artistic training practices in higher education relevant to the discussed issue are analyzed in several Western European countries (Germany, the Netherlands, Switzerland, Belgium, France, Hungary, Sweden), as well as in the USA and China.

The implementation of modern trends in choreographic education in Ukraine is illustrated through the work of classical universities, such as Ivan Franko National University of Lviv (Faculty of Culture and Arts) and Kyiv National University of Culture and Arts.

Chapter Two – “Organizational and Methodological Foundations for the Formation of Artistic and Aesthetic Needs of Higher Education Students through Choreographic Art” – identifies and characterizes the pedagogical support for the formation of such needs; defines the components, criteria, and levels of their development; and provides a theoretical rationale for the pedagogical conditions necessary for their formation.

An analysis of educational programs for bachelor's training in the field of knowledge 02 Culture and Art, specialty 024 Choreography, in Ukrainian higher education institutions (Lesya Ukrainka Volyn National University, Rivne State University of the Humanities, Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi, and Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy National University) confirms that the teaching process is aimed at ensuring the formation and development of general and professional competencies in choreography. These include mastery of the knowledge, skills, and abilities required for professional choreographic performance, teaching, methodology, and research activities.

The analysis of the syllabi of educational components found in all the reviewed educational and professional programs (such as “History of Choreographic Art,” “Theory and Methods of Teaching Dance” (classical, folk-stage, modern, ballroom)) revealed their significant content potential for acquainting students with choreography as an art phenomenon, its morphology, vocabulary, and compositional principles of dance, mastering performance exercises, and utilizing the educational and pedagogical potential in working with children.

It is stated that the analyzed documents lack a comprehensive system for the targeted formation of artistic and aesthetic needs among students through choreographic art. This highlights the necessity of ensuring a systematic and purposeful preparation of qualified choreographers through the enhancement of specific educational components with theoretical and applied content focused on cultivating personal characteristics and, in particular, aesthetic needs.

The components of forming artistic and aesthetic needs in students through choreographic art are identified as: sensory-emotional, cognitive-educational, and active-creative.

Based on the component structure, the criteria defined are: empathetic-motivational, informative-content, and creative-reflective. The levels of development of artistic and aesthetic needs are categorized as high, medium, and low.

It has been established that a clear outline of the necessary pedagogical conditions for forming artistic and aesthetic needs in students through choreographic art will facilitate a new level of academic training for contemporary choreographers.

These pedagogical conditions are understood as an integrated and interrelated set of specially created measures within the educational process of higher education institutions. They are selected based on theoretical understanding of the nature and structure of students’ artistic and aesthetic needs (sensory-emotional, cognitive-educational, and active-creative components) and

are aimed at improving the levels of the identified criteria (empathetic-motivational, informative-content, and creative-reflective).

For the effective formation of these needs during professional training, the following pedagogical conditions must be ensured: enrichment of the educational environment with artistic and aesthetic content that motivates students' self-actualization; integration of psychological-pedagogical, artistic-aesthetic, and choreographic-artistic disciplines aimed at developing components of aesthetic needs; and activation of students' creative potential through innovation, creative initiative, and autonomy.

Chapter Three – “Research and Experimental Work on the Formation of Artistic and Aesthetic Needs of Higher Education Students through Choreographic Art” – reveals the actual state of development of artistic and aesthetic needs in students during their professional training, experimentally verifies the effectiveness of pedagogical conditions at the formative stage, and summarizes the results of the research and experimental work.

The research was conducted at Lesya Ukrainka Volyn National University (VNU), Rivne State University of the Humanities (RSUH), Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi (VSPU), and Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy National University (ChNU), which offer bachelor's programs in the field of knowledge 02 Culture and Art, specialty 024 Choreography.

A total of 163 students were involved in the experiment, divided into a control group (CG – 81 students) and an experimental group (EG – 82 students). A set of developed and adapted diagnostic tools was used to assess the level of formation of artistic and aesthetic needs based on selected criteria: empathetic-motivational, informative-content, and creative-reflective.

At the ascertaining stage of the pedagogical experiment, it was found that the general level of formation of artistic and aesthetic needs in the CG and EG did not differ significantly: high level – EG 16.46%, CG 16.05%; medium level – EG 33.54%, CG 33.33%; low level – EG 50.00%, CG 50.62%. This indicates

an insufficient level of development of artistic and aesthetic needs in the professional training of higher education students.

At the formative stage, the effectiveness of the defined pedagogical conditions was assessed, specifically:

- *Enriching the educational environment of the higher education institution with artistic and aesthetic content that stimulates students' motivation for self-actualization;*
- *Integrating psychological-pedagogical, artistic-aesthetic, and choreographic-artistic disciplines aimed at developing the components of students' artistic and aesthetic needs;*
- *Activating students' creative potential through the use of innovation, creative initiative, and autonomy.*

The first pedagogical condition was implemented through the creation of an aesthetic atmosphere during classes and extracurricular activities, providing students with rich artistic impressions that enhance their interest in art, choreographic works in particular, and foster emotional engagement, value orientations, and evaluative attitudes toward choreographic pieces.

The second condition focused on forming artistic-aesthetic literacy, artistic erudition, and mastery among bachelor students—future choreographers—through interdisciplinary integration in a holistic educational process.

The third condition employed tools such as creative self-exploration, self-expression training, and reflective journaling. These methods reflect the author's view of choreography as a medium for students' artistic-aesthetic expression, encouraging personal insight, reflection, and transformation of knowledge into thinking and self-development.

The results of the formative stage confirm that the level of development of artistic and aesthetic needs in students significantly increased in the experimental group compared to the control group, proving the effectiveness of

the pedagogical conditions and validating the achievement of the study's aims and objectives.

The scientific novelty of the obtained results lies in the fact that, for the first time the pedagogical conditions for the formation of artistic and aesthetic needs of higher education students through choreographic art have been substantiated and defined (including enriching the educational environment with artistic and aesthetic content that stimulates students' motivation for self-actualization; integrating psychological-pedagogical, artistic-aesthetic, and choreographic-artistic disciplines aimed at developing components of artistic and aesthetic needs; and activating students' creative potential through innovation, creative initiative, and independence), and their effectiveness has been experimentally verified; the components (sensory-emotional, cognitive-educational, active-creative), criteria (empathetic-motivational, informative-content, creative-reflective), and levels (high, medium, low) of development of artistic and aesthetic needs in higher education students have been specified; the essence of the key concepts ("choreography," "choreographic art," "artistic and aesthetic needs") has been clarified; the organizational and methodological support for the formation of artistic and aesthetic needs in higher education students during their professional training has been improved; theoretical-methodological and technological aspects of forming students' artistic and aesthetic needs through choreographic art have been further developed based on a holistic and harmonious approach to the aesthetic development of future professionals.

Practical Significance of the research results lies in the development of methodological recommendations for the educational component "Methods of Working with a Choreographic Ensemble" ("Methods of Choreographic Work" for students of specialty 024 Choreography, educational-professional program Choreography). The informational content of these materials contributes to shaping the personality in the professional-artistic domain, cultivating the personal characteristics of future choreographers in general, and specifically

forming artistic and aesthetic needs that are essential for understanding and interpreting contemporary dance practices, taking into account the world's cultural heritage and further creative activity in the field of choreographic art.

The results of the study may be used in the development or improvement of educational-professional programs for the training of first- and second-level higher education students in specialty 024 Choreography, field 02 Culture and Art, and for third-level (educational-scientific) higher education students in specialty 011 Educational and Pedagogical Sciences. They are also relevant for defining individual aesthetic development trajectories and implementing constructive ideas for fostering the artistic and aesthetic upbringing of higher education students.

Keywords: axiological orientations, higher education students, future choreographers, art, choreographer-pedagogue, professional training, creative potential, development of creative individuality, choreography, choreographic art, choreographic education, artistic and aesthetic needs, value-based attitude.

List of Publications Related to the Dissertation

Publications Reflecting the Main Scientific Results of the Dissertation

Articles in Peer-Reviewed Ukrainian and International Indexed

Journals:

1. Zhang Qian (2023). *Development of Artistic and Aesthetic Orientations of College Students through Choreographic Art: Trends, Models, Guidelines*. Academic Visions, 17. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7695671>
2. Zhang Qian (2024). *Choreography as a Means of Forming Artistic and Aesthetic Needs of Higher Education Students*. Scientific Notes. Series: Pedagogical Sciences. Kropyvnytskyi: Central Ukrainian State University named after Volodymyr Vynnychenko, 2024. Issue 214. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-214-388-392>
3. Zhang Qian (2024a). *Formation of Artistic and Aesthetic Needs of Higher Education Students through Choreographic Art in the Academic Discourse*.

Scientific Notes. Series: Pedagogical Sciences. Issue 7, pp. 157–160. DOI: https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2024.07.157

4. Zhang Qian (2024b). *Formation of Artistic and Aesthetic Needs of Higher Education Students through Choreographic Art in the Context of Methodological Approaches*. Scientific Notes. Series: Pedagogical Sciences, (215), 335–338. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-215-335-338>

Articles in Foreign Scientific Periodicals:

5. Zhang Qian (2024c). *Pedagogical Conditions for the Formation of Artistic and Aesthetic Needs of Higher Education Students by the Means of Choreographic Art*. International Periodic Scientific Journal. Modern Engineering and Innovative Technologies, Issue 35 / Part 3. DOI: <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2024-35-00-020>

Scientific Papers Confirming the Dissemination and Testing of Dissertation Materials

6. Zhang Qian (2022). Psychological Tension as the Main Obstacle to Stage Transformation of Choreography Students. 12th International Scientific and Practical Conference “Modern Science: Innovations and Prospects” (August 21–23, 2022). SSPG Publish, Stockholm, Sweden. pp. 160–163. <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/08/MODERN-SCIENCE-INNOVATIONS-AND-PROSPECTS-21-23.08.22.pdf>

7. Zhang Qian (2023a). Aesthetic Education of Future Choreography Teachers as a Pedagogical Issue. “Pedagogical Progress”: Proceedings of the III All-Ukrainian Round Table with International Participation (Lutsk, October 25, 2023) / Ed. by Prof. R.M. Prima. Lutsk: FOP Mazhula Yu.M., 2023. <https://surl.li/gxhqdu>

8. Zhang Qian (2024d). Formation of Artistic and Aesthetic Needs of Higher Education Students: An Axiological Dimension. Actual Problems of Professional Pedagogy and Education: Experience, Innovations, Prospects. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Lviv Polytechnic National University), Lviv, April 25, 2024; Ed. by Nataliia Mukan.

Lviv. pp. 93–94. <https://lpnu.ua/sites/default/files/2024/5/2/news/27344/pio-programa2504241-1.pdf>

9. Zhang Qian (2024e). Functional Possibilities of Choreography in the Formation of Artistic and Aesthetic Needs of Higher Education Students. “Pedagogical Progress”: Proceedings of the III All-Ukrainian Round Table with International Participation (Lutsk, October 25, 2024) / Ed. by Prof. R.M. Prima. Lutsk: FOP Mazhula Yu.M., 2024. pp. 100–102. <https://surl.li/gxhqdu>

10. Kosakovska L.P., Zhang Qian (2024f). Methods of Choreographic Work: Methodological Recommendations for the Educational Component “Methods of Choreographic Work” for Students of Specialty 024 Choreography, Educational and Professional Program Choreography. Lesya Ukrainka Volyn National University. Lutsk.

https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/26001/3/kosakovska_dzhan.pdf

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОТРЕБ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

1.1. Проблема формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у науковому дискурсі

1.2. Методологічні підходи до формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва

1.3. Хореографічне мистецтво як засіб формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти

1.4. Мистецькі практики професійної підготовки хореографів у системі вищої освіти: закордонний і український досвід

Висновки до першого розділу

РОЗДІЛ ІІ. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОТРЕБ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

2.1. Педагогічний супровід формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва

2.2. Компонентно-критеріально-рівнева характеристика формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва

2.3. Обґрунтування педагогічних умов формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва

Висновки до другого розділу

РОЗДІЛ ІІІ. ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОТРЕБ

ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

3.1. Стан сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва.

3.2. Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва на формувальному етапі експерименту

3.3. Результати дослідницько-експериментальної роботи

Висновки до третього розділу

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В реаліях сучасного соціокультурного середовища, що спричиняє реформування освітніх систем відповідно до європейських і світових стандартів, актуалізується увага до цілісного розвитку духовної культури та формування сучасного світогляду особистості. При цьому освіта нового століття повинна відповідати духовним потребам людини, сприяти виробленню особистої філософії і власної системи цінностей людини, виховувати смак до літератури, музики і мистецтв.

Низка нормативних документів (Національна доктрина розвитку освіти, Державна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Концепція педагогічної освіти, Закон України «Про вищу освіту», Концепція національного виховання, Концепція естетичного виховання) націлює вищу школу на прилучення здобувачів вищої освіти до художньо-естетичної культури, різних видів мистецтва, розвитку здібностей творчого засвоєння соціокультурного досвіду суспільства, формування художньо-естетичних потреб.

Стратегія розвитку сучасної освіти пов'язана з інноваційними перетвореннями щодо її змісту, ґрунтованому на вирішенні завдань якісної професійної підготовки здобувачів вищої освіти, потребує вдосконалення мистецько-духовно-естетичних шляхів її реалізації. Тобто, досягнення внутрішньої єдності освіти має відбуватися через досягнення духовних важелів мистецтва, зокрема, хореографічного.

Саме хореографічне мистецтво здатне задовольнити прагнення особистості до естетичного зростання, поєднати її внутрішній і зовнішній світ, активізувати творчу уяву. Хореографія не лише формує естетичний смак, але й допомагає у формуванні психологічної зрілості, впевненої поведінки, сприяє формуванню гармонійної особистості, розвиває творчість, координацію рухів, образне мислення, морально-естетичні якості й художньо-естетичні потреби у здобувачів вищої освіти.

Специфіка підготовки майбутніх педагогів-хореографів у закладі вищої освіти віддзеркалює необхідність формування комплексу базових і професійних компетентностей, серед яких головними вважаємо здатність фахівця здійснювати організаційно-педагогічну і викладацьку діяльність, хореографічну мистецьку діяльність та оволодіти навиками комплексного підходу при вирішенні поставлених завдань.

Зазначимо, що професіоналізм хореографа забезпечується як наявністю фахової освіти, так і особистого досвіду опанування танцювальною технікою та методикою. Професійна підготовка за напрямом «Хореографія» здійснюється згідно із Законом України «Про вищу освіту», а також у відповідності до Стандарту фахової передвищої освіти України освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра в коледжах культури і мистецтв та Стандарту вищої освіти першого бакалаврського рівня вищої освіти у ЗВО. Провідні професійні кваліфікації у галузі знань 01 Освіта/ Педагогіка, спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки та галузі знань 02 Культура та мистецтво, спеціальності 024 Хореографія, що обирають випускники закладу вищої освіти, пов'язані з фаховою діяльністю на посадах артиста хореографічного ансамблю, керівника аматорського чи професійного хореографічного колективу, викладача спеціалізованих мистецьких навчальних закладів галузі культури і мистецтва. Згідно з чинною редакцією Національного класифікатора України бакалавр хореографії має право обіймати посади асистента балетмейстера, балетмейстера, балетмейстера-постановника, керівника хореографічного колективу, хореографа. Звертаємо увагу на те, що незалежно від того, у хореографічному об'єднанні якого типу (аматорський, професійний, навчальний) або виду танцю (класичний, народний, бальний, сучасний) провадитиме діяльність майбутній фахівець, у процесі професійної освіти йому необхідно не лише здобувати хореографічні знання та вміння, але і досягти певного рівня особистісного

розвитку на основі сформованих індивідуальних здібностей, інтересів та художньо-естетичних потреб.

Тому основні завдання сучасної освітньої системи спрямовані на виховання естетичної свідомості здобувачів вищої освіти, розвиток у них художніх смаків, емоцій, почуттів, суджень, професійних компетентностей, стимулювання творчої активності, розширення естетичного досвіду. Вирішення цих завдань можливе за умов залучення здобувачів вищої освіти до хореографічної діяльності, в процесі якої відбувається емоційно-почуттєвий, культурно-творчий розвиток особистості.

Аналіз наукової літератури з проблематики дослідження дає змогу стверджувати, що проблема формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва частково розглядалася у вітчизняному та зарубіжному науковому доробку.

Методології естетичного виховання студентів присвячені дослідження В. Бутенка, М. Веселовської, О. Комарової; впливу танцювального мистецтва на духовний розвиток особистості – В. Верховинець, П. Коваль, П. Мануйлов, Ю. Хижняк, Т. Чурпіта, А. Шевчук та ін.; естетичного виховання студентів засобами мистецтва і музики – О. Баранової, Т. Брайченко, Л. Дементьєвої, О. Коробко; загальнотеоретичні основи професійної підготовки педагога-хореографа викладені в працях Н. Захарова, А. Мессерера, Н. Тарасова та ін.; формування професійних умінь майбутніх учителів хореографії у студіях С. Забрєдовського, О. Мартиненко, Б. Стасько, О. Таранцевої та ін.).

Важливі аспекти філософії духовності та культури світу досліджено у працях В. Вернадського, Г. Сковороди, П. Юркевича та інших. Вчення про особистість і фактори її розвитку обґрунтували М. Євтух, В. Лутай та ін. До загальних питань щодо шляхів і засобів естетичного виховання звертались свого часу І. Зюзюн, М. Лещенко, Л. Масол, Т. Стефановська, О. Сухомлинська, Л. Хлебнікова та ін.

Теоретично обґрунтованими, на нашу думку, є праці відомих науковців щодо виявлення сутності естетичних потреб (А. Маслоу, Л. Коган, С. Рашидова та ін.); вивчення художньо-естетичних і мистецьких цінностей (Н. Барвіна, А. Козир, Л. Кондрацька, О. Олексюк, О. Щолокова, О. Рубан, Т. Пагута та ін.); визначення теоретичних основ професійної підготовки (В. Ковальчук, Ж. Озолія, О. Олексюк, Г. Падалка, В. Радкевич, Л. Рапацька, О. Рудницька, Т. Суслова, О. Шевнюк, Г. Шевченко та ін.), педагогічної спрямованості професійної підготовки майбутніх учителів хореографічного мистецтва (Яо Пейчань).

Посутній інтерес становлять праці вітчизняних і зарубіжних учених (С. Батишев, В. Радкевич, В. Рибалка, Г. Балл, Е. Помиткін, В. Орлов, Н. Побірченко, С. Сисоєва та ін.) щодо використання засобів різних видів мистецтва у процесі творчого розвитку особистості; виховання естетичної культури майбутніх хореографів у позааудиторній діяльності університету (Лю Сін'їн), формування професійної майстерності майбутніх хореографів у процесі навчання спеціальних дисциплін (Чжан Сяо). Це сприяло накопиченню певного досвіду в розробці основних положень з порушеної проблеми.

Отже, позитивно оцінюючи здобутки науковців та аналізуючи вагомий за результатами теоретичний і практичний доробок педагогічної науки слід зауважити, що проблема формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва не поставала предметом цілісного вивчення. Необхідність дослідження порушеної проблеми аргументована суперечностями між:

- попитом сучасного суспільства у педагогах-хореографах високого рівня професіоналізму, зі сформованими індивідуальними здібностями, інтересами й художньо-естетичними потребами та недостатньо реалізованим потенціалом хореографічного мистецтва у виконанні цього завдання в умовах закладу вищої освіти;
- декларуванням у нормативно-правовому вимірі запитів щодо культурно-

творчого, емоційно-почуттєвого розвитку особистості здобувачів вищої освіти та нерозробленістю науково обґрунтованих педагогічних умов;

- необхідністю організації процесу формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва та недостатністю для цього навчально-методичного забезпечення.

Таким чином, актуальність проблеми, її недостатня наукова розробленість та необхідність розв'язання виокремлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень Волинського національного університету імені Лесі Українки «Соціальна взаємодія та соціальне партнерство в системі інститутів соціальної сфери» (ДР № 0119U000672). Тема роботи затверджена на засіданні вченої ради Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 1 від 27.01.2022 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва.

Для досягнення мети визначено такі **завдання**:

1. Дослідити стан опрацювання проблеми формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у науковому дискурсі та освітній практиці; уточнити сутність ключових понять.
2. Проаналізувати методологічні підходи до формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти, особливості хореографічного мистецтва як засобу формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти.

3. Виявити і схарактеризувати педагогічний супровід формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва.
4. Визначити компоненти, критерії та рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва.
5. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва.

Об'єкт дослідження – процес формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва.

Методи дослідження: *теоретичні:* аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукової та навчально-методичної літератури з проблеми дослідження, що дало змогу з'ясувати ступінь її наукової розробленості, напрями розвитку педагогічних ідей у цій галузі, визначити методичні засади досліджуваної проблеми; *емпіричні:* обсерваційні (пряме та опосередковане спостереження), діагностичні (опитування, анкетування, діагностичні методики), що дозволило узагальнити аналітичний матеріал; педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний етапи) для виявлення рівня сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва, апробації й доведення ефективності педагогічних умов формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва; *математичні* (математичний аналіз), *статистичні* для статистичної обробки отриманих результатів на основі критерію Пірсона для кількісного та якісного аналізу результатів дослідницько-експериментальної роботи, а також для підтвердження вірогідності й

надійності отриманих результатів формувального етапу педагогічного експерименту; *графічні* для наочного ілюстрування та порівняння результатів експериментальної роботи в графічних зображеннях і табличних формах.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що *вперше*

– Обґрунтовано й визначено педагогічні умови формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва (наповнення освітнього середовища закладу вищої освіти художньо-естетичним змістом, що активізує у здобувачів мотивацію самоактуалізації; інтеграція дисциплін психолого-педагогічного, художньо-естетичного та хореографічно-мистецького спрямування, націлених на формування компонентів художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти; активізація творчого потенціалу здобувачів вищої освіти через застосування ресурсу інноваційності, творчої ініціативи та самостійності) та експериментально перевірено їх ефективність; *конкретизовано* компоненти (чуттєво-емоційний, когнітивно-пізнавальний, дієво-творчий); критерії (емпатійно-спонукальний, інформативно-змістовий, креативно-рефлексивний) та рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти (високий, середній, низький); *уточнено* сутність ключових понять («хореографія», «хореографічне мистецтво», «художньо-естетичні потреби»); *удосконалено* організаційно-методичне забезпечення формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти в процесі їх професійної підготовки; *подальшого розвитку* набули теоретико-методичні й технологічні аспекти формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва на засадах цілісного і гармонійного художньо-естетичного розвитку особистості майбутнього фахівця.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розробленні методичних рекомендацій до освітнього компонента «Методика роботи з хореографічним колективом» («Методика хореографічної роботи» для студентів спеціальності 024 Хореографія, освітньо-професійної програми Хореографія), інформаційні матеріали яких впливають на формування особистості в професійно-мистецькому аспекті, культивування особистісних характеристик майбутнього хореографа загалом і формування художньо-естетичних потреб зокрема, необхідних для осмислення й інтерпретування сучасних танцювальних практик із урахуванням світової культурної спадщини, подальшої творчої діяльності у сфері хореографічного мистецтва.

Результати дослідження можуть бути використані під час розроблення (вдосконалення) освітньо-професійних програм підготовки здобувачів першого та другого (освітньо-професійного) рівнів вищої освіти зі спеціальності 024 Хореографія, галузі знань 02 Культура і мистецтво, третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, при визначенні траєкторії індивідуального художньо-естетичного розвитку, впровадження конструктивних ідей щодо забезпечення художньо-естетичної вихованості здобувачів вищої освіти.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01-12/44 від 26.09.2024 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/49 від 18.12. 2024 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 324 / 04-а від 09.12.2024 р.), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 02-24/ 01/355 від 05.02.2025 р.).

Особистий внесок здобувача. В опублікованій у співавторстві з Косаковською Л. праці «Методика хореографічної роботи: методичні рекомендації до освітнього компонента «Методика хореографічної роботи»

для студентів спеціальності 024 Хореографія, освітньо-професійної програми Хореографія» дисертанткою актуалізовано увагу на формування особистості в професійно-мистецькому аспекті, наповненні образної картини танцювальної дії художньо-естетичним змістом. Ідеї співавтора у дисертації не використано.

Апробація дослідження. Основні результати дисертації представлено в доповідях і повідомленнях на науково-практичних конференціях, круглих столах, семінарах різного рівня: *міжнародні* – The 12th International scientific and practical conference «Modern science: innovations and prospects» (Stockholm, 2022), міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми професійної педагогіки та освіти: досвід, новації, перспективи» (Львів, 2024), X Міжнародна науково-практична конференція молодих учених та студентів «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, 2024); *всеукраїнські* – IX Всеукраїнський науково-практичний семінар «Мистецька освітня галузь: методики, технології» (Миколаїв, 2022), III Всеукраїнський круглий стіл «Педагогічний поступ» з міжнародною участю (Луцьк, 2023), IV Всеукраїнський круглий стіл «Педагогічний поступ» з міжнародною участю (Луцьк, 2024).

Публікації. Основні положення та результати дослідження представлено в 10 публікаціях: 4 статті у фахових виданнях України у галузі педагогіки (усі видання входять до міжнародних наукометричних баз даних), 1 – в іноземному періодичному виданні; 4 праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації, 1 – додатково відображає наукові результати дисертації.

Структура роботи. Дисертація складається із анотації, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (181 найменування, із них 24 іноземною мовою), 8 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 259 сторінок, зокрема 160 сторінок основного тексту. Дисертація містить 13 таблиць та 10 рисунків.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОТРЕБ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

У першому розділі на основі аналізу й узагальнення наукових розвідок досліджено стан опрацювання проблеми формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у науковому дискурсі, проаналізовано методологічні підходи до формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва, схарактеризовано хореографічне мистецтво як засіб формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти та мистецькі практики професійної підготовки хореографів у системі вищої освіти в площині закордонного і українського досвіду.

1.1. Проблема формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у науковому дискурсі

XXI ст. стало відправною точкою для формування нових підходів до освітніх процесів. У більшості європейських країн нова концепція розвитку освіти акцентує увагу на активному залученні культурної компоненти, що сприяє формуванню не тільки певних професійних компетентностей, але й загальних морально-етичних підвалин майбутньої професійної діяльності.

Стратегія розвитку сучасної освіти пов'язана з інноваційними перетвореннями щодо її змісту, ґрунтованому на вирішенні завдань якісної професійної підготовки здобувачів вищої освіти, потребує вдосконалення мистецько-духовно-естетичних шляхів її реалізації. Тобто, досягнення внутрішньої єдності освіти має відбуватися через досягнення духовних важелів мистецтва, зокрема, хореографічного.

У міждисциплінарному науковому дискурсі студіюються різні аспекти художньо-естетичного розвитку особистості, формування естетичних ціннісних орієнтацій, а саме: у площині філософії (М. Бердяєв, М. Волович, К. Горанов, М. Каган, М. Колесник, І. Шитов, В. Тугаринов та інші), психології (Л. Виготський, В. М'ясищев, Я. Пономарьов, Б. Теплов), педагогіки (В. Бутенко, І. Зязюн, Б. Неменський, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Сухомлинський та інші).

Посутній інтерес становлять дослідження (Н. Захарова, Н. Тарасова та ін.), що презентують загальнотеоретичні основи професійної підготовки педагога-хореографа; де аналізується вплив танцювального мистецтва на духовний розвиток особистості (В. Верховинець, П. Коваль, П. Мануйлов, Ю. Хижняк, Т. Чурпіта, А. Шевчук та ін.); висвітлюються питання естетичного виховання студентів засобами мистецтва і музики (О. Баранова, Т. Брайченко, Л. Дементьєва, О. Коробко). Однак, позитивно оцінюючи здобутки науковців та аналізуючи вагомий за результатами теоретичний і практичний доробок педагогічної науки, слід зауважити, що проблема формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва потребує ґрунтовного опрацювання, позаяк, на наш погляд, недостатньо представлена в наукових візіях.

Привертають увагу фундаментальні наукові розвідки (Лю Сін'тін, О. Науменко та ін.), де здійснено дослідження теоретичних засад та проведено аналіз сучасних підходів до виховання естетичної культури майбутніх хореографів у позааудиторній діяльності університету; теорія і практика формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти (Лю Сін'тін, 2017), психологічні особливості розвитку естетичної свідомості студентів соціономічних спеціальностей (Науменко, 2021), що, на наш погляд, поглиблюють розуміння ключового поняття.

Зокрема, Лю Сін'ятін, аналізуючи сучасні підходи до виховання естетичної культури майбутніх хореографів у позааудиторній діяльності університету, визначає сутність поняття «естетична культура майбутніх хореографів» як інтегральне утворення, що характеризується здатністю майбутніх хореографів сприймати, оцінювати й усвідомлювати прекрасне у повсякденному житті, природі, мистецтві та забезпечує можливість естетично освоювати дійсність за законами краси, адаптацію та самореалізацію їх особистості у суспільстві.

Конструктивними видаються узагальнення дослідника щодо характеристики естетичної культури особистості як елемента загальної культури особистості, який забезпечує:

- аналіз вхідних (зовнішніх) настанов, норм, цінностей крізь призму світогляду особистості;
- синтез на їх основі власних культурних поглядів, переконань та норм поведінки;
- організацію відповідно до них, способів взаємодії суб'єкта з іншими людьми, діяльності у світі, творчої активності та самовдосконалення (Лю Сін'ятін, 2017).

У контексті дослідження викликає зацікавлення позиція В. Фурман щодо дослідження хореографічного мистецтва крізь призму формування естетичної культури (освоєння людиною протягом усього життя основних для суспільства матеріальних та духовних цінностей), що характеризується як складний і багатогранний процес, система заходів, які спрямовані на відпрацювання та вдосконалення людських здібностей сприймати, розуміти та цінувати прекрасне як в житті, так і в мистецтві (Фурман, 2013).

Фундаментальним вважаємо підхід Н. Мойсеюк до трактування естетичної культури як здатності особистості до повноцінного сприймання, правильного розуміння прекрасного у мистецтві і дійсності, прагнення й уміння будувати своє життя за законами краси. Привертає увагу й позиція

вченої щодо структури естетичної культури, де виокремлено такі компоненти: *естетичні сприймання* (здатність виділяти в мистецтві і житті естетичні якості, образи і переживати естетичні почуття), *естетичні почуття* (емоційні стани, що викликані оцінним ставленням до явищ дійсності і мистецтва); *естетичні потреби* (потреби в спілкуванні з художньо-естетичними цінностями, в естетичних переживаннях); *естетичні смаки* (здатність оцінювати витвори мистецтва, естетичні явища з позицій естетичних знань і ідеалів); *естетичні ідеали* (соціально та індивідуально-психологічно зумовлені уявлення про досконалу красу в природі, суспільстві, людині, мистецтві; художні уміння, здібності в галузі мистецтва), *естетична насолода* (певні позитивні відчуття від сприйняття і розуміння прекрасного); *естетичний інтерес* (специфічне ставлення до навколишнього світу, викликане його активним бажанням оволодіти конкретними естетичними об'єктами або ж тим чи іншим видом творчої діяльності)» (Мойсеюк, 2007).

О. Науменко, у контексті вивчення психологічних особливостей розвитку естетичної свідомості студентів соціономічних спеціальностей стверджує: успішність формування та розвитку естетичної свідомості майбутніх фахівців соціономічних професій залежить від розвиненості їхніх естетичних потреб, умотивованості до сприймання та засвоєння естетичної інформації, від їхньої заглибленості в освітній процес і визначення особистісної позиції у ньому та пов'язана зі сприйняттям навколишнього середовища, естетичним досвідом, який уже було набуто в процесі життєдіяльності, ціннісними перевагами, рівнем інтелектуального розвитку. Важливими для нас є узагальнення вченої щодо характеристики естетичної потреби як взаємозв'язку людини з середовищем, у результаті якого виникає необхідність у створенні, збереженні, засвоєнні та розповсюдженні естетичних емоцій, індивідуальних та соціальних почуттів, поглядів, знань, цінностей та ідеалів. І щонайголовніше, поняття «естетична потреба» охоплює як потребу в сприйманні естетичних явищ

світу, так і потребу в мистецтві та естетичній творчості як рушій розвитку свідомості та практичної діяльності особистості, що виявляється у намаганні перетворювати світ (Науменко, 2021).

Викликає інтерес публікація Н. Барвіної «Художньо-естетична потреба як духовна домінанта сучасної вищої освіти», де авторкою розглянуто концептуальні аспекти та основні напрямки дослідження проблеми художньо-естетичного виховання у закладах вищої освіти, визначено чинники формування художньо-естетичних потреб у системі людських цінностей. Як слушно зауважує вчена, «художньо-естетична потреба характеризує духовно-культурне, емоційне й інтелектуальне життя людини, виходячи з імперативів краси, і проявляється в системі соціальних та індивідуальних цінностей» (Барвіна, 2016, с.39).

Нам імпонує позиція науковиці, згідно з якою для дослідження педагогічного аспекту проблеми виховання художньо-естетичних потреб аналізуються змістові основи категорій «естетичне виховання», «художньо-естетичне виховання». Зокрема, відзначається, що, за М. Каганом, «естетичне виховання покликане ... формувати у молодих людей найбільшу широту естетичних потреб, універсальність естетичного ставлення до світу» (Барвіна, 2016, с.45). .

У ракурсі порушеної проблеми конструктивною нам видається позиція І. Зязюна, згідно з якою естетичне виховання досягає мети, коли спирається на певний рівень розвитку всіх сторін особистості. При цьому найзагальнішою, творчою науковець вважає естетичну потребу, що синтезує всі сутнісні сили людини, у тому числі й моральні. Відтак, естетичне виховання, стверджує І. Зязюн, як засіб морального, трудового розвитку, виконує різні функції, провідною серед яких визначається ознайомлення з естетичними цінностями, досягнення естетичної міри предметів, явищ дійсності, процесів, – що сприяє формуванню цілісного погляду на світ (Зязюн, 76, с.40-41).

Ми солідарні з думкою вчених (Г. Шевченко, Ю. Пастухова), що художньо-естетичне виховання надає можливість кожній особистості оцінювати явища дійсності крізь призму найвищих духовно-моральних та художньо-естетичних ідеалів. Цілком слушно автори монографії «Художньо-естетичне виховання студентської молоді» наголошують, що ідеї збагачення естетичної свідомості, художньо-естетичного сприйняття, накопичення художньо-естетичного досвіду, активізації художньо-естетичної творчої діяльності вчені пов'язують з розвитком культури особистості, яка має на меті усвідомлення необхідності свободи прояву всіх творчих можливостей. При цьому йдеться як про загальну культуру особистості, так і про естетичну та художню (Шевченко, 2010, с. 9-10).

Щодо художньо-естетичного досвіду, суттєвою вважаємо думку О. Шевнюк, згідно з якою творчий характер процесу нагромадження людиною суспільного досвіду виявляється в тому, що в індивідуальному розвитку кожна особистість повторює основні фази загальноісторичного розвитку, надаючи їй свої переживання, а не обмежується лише отриманою інформацією від них. При цьому вчена наголошує, що подібне уможлиблюється лише за умов втілення досвіду у форми індивідуальної діяльності. Залучення людини до мистецтва є універсальним способом фіксації людського досвіду. Сприйняття мистецтва дозволяє увійти у створений іншими світ, запозичити їх досвід, пережити його в яскраво-емоційних формах, водночас залишаючись у межах власної культурної традиції (Шевнюк. 1995).

Висловлюється також думка про те, що художньо-естетичний досвід є не тільки художньо-естетичним інформаційним фондом, де відображається не лише зміст та сутність художніх явищ, але й їх емоційно-ціннісне значення для особистості. Засвоєння художньо-естетичного досвіду матеріалізується у діяльності людини, перетворюючись на внутрішню настанову, що визначає власні вимоги до

себе й оточення. Тому формування художньо-естетичного досвіду не вичерпується засвоєнням знань, умінь, навичок, а включає також естетичне ставлення особистості до мистецтва (О. Полатайко).

І. Сипченко, здійснюючи аналіз наукових досліджень, підкреслює, що вчені одностайні в позиції щодо концентрації у мистецтві соціокультурного досвіду, позаяк, за твердженням автора, мистецтво пропонує особистості не звичайний, а «художньо організований, відібраний, осмислений, соціокультурний досвід», що уможливорює вироблення її індивідуальних ціннісних орієнтацій (Сипченко, 1998, с. 67), і апіорі, художньо-естетичних потреб.

Грунтовним методичним базисом для осмислення проблеми художньо-естетичних потреб як важливої сходинки в ієрархії потреб, є розгляд дослідниками (філософами, педагогами, психологами, методистами) потреб загалом як творчої діяльності, підкреслюючи при цьому її стимулюючу роль у розвитку інтересів, придбанні нових знань, розширенні кругозору, формуванні морально-естетичних норм і художньо-естетичних потреб.

Додамо також, що у психології термін «потреби» використовується на позначення трьох феноменів:

- а) потреби людей у певних умовах, які забезпечують їх життя та розвиток;
- б) якості особистості, що визначають її ставлення до дійсності та власних обов'язків, визначення її життя та діяльності;
- в) певні стани психіки людини, що відображають її потребу у джерелах енергії та інших факторах, що необхідні для функціонування живого організму (Приходько, 2012).

Конструктивною вважаємо позицію Ю. Трофімова, згідно з якою потреба є динамічно активним станом особистості, що виражає її залежність від конкретних умов існування і породжує діяльність, спрямовану на зняття цієї залежності, коли відбувається як розвиток

особистості, так і перетворення середовища в якому живе людина (Трофімов, 2001, с. 388).

Викликають інтерес наукові розвідки, де піднімаються питання місця і значення художньої потреби в розвитку, формуванні та художньо-естетичному вихованні особистості (С. Рашидова). Близькою нам є позиція С. Рашидової, згідно з якою художня потреба розглядається як культурна, духовна потреба і як інтегративне утворення, що синтезує у собі різні форми свого вияву (художня потреба як потреба в художній творчості; художня потреба як потреба у самореалізації; художня потреба як потреба в освоєнні культурних, художньо-естетичних, загальнолюдських, національних цінностей; художня потреба як потреба в катарсисі тощо) (Рашидова, 2021, с. 262). При цьому стала художня потреба, наголошує вчена, розвиває спектр почуттів, формує моральний вчинок, моральну думку, є джерелом як художньо-естетичного виховання, так і виховання загалом. До того ж, підкреслюючи значення художніх потреб, також акцентується у на тому, що механізм формування художньої потреби відбувається через інтерес та прагнення до художньо-естетичної діяльності, що приносить почуття радості від сприйняття мистецтва та самого процесу діяльності (розвиток думок, почуттів, творчої уяви; прагнення до гармонії внутрішнього та зовнішнього світу) (Рашидова, 2021, с. 266).

Конструктивним уважаємо підхід науковців щодо розгляду художньої потреби як цінності (духовної, культурної), що базується на трактуванні виховання як процесу формування ціннісної свідомості індивіда з метою зміни світоглядної, культурно-поведінкової і почуттєвої сфери людини (Рашидов, Рашидова, 2017).

Для нас суттєвим також є виявлений дослідниками зв'язок, закономірність між художньою потребою і творчими здібностями: «Художня потреба виявляється у розвитку художньо-творчих здібностей: здібності у цілісній єдності пізнавати світ художніх образів; здібності

чуттєво сприймати навколишній світ; здібності до практичної художньо-творчої діяльності; можливості використання прийомів у художній творчості для реалізації задуманого задуму».

При цьому, відзначаючи дієву, активну характеристику художньо-естетичної потреби, називається визначальна закономірність і принципи, що її розкривають: «... художня та естетична потреби як засіб художньо-естетичного розвитку особистості, виявляються у формуванні художньо-творчої діяльності. Ця закономірність передбачає реалізацію таких принципів: принцип катарсису; принцип гармонізації особистості; принцип самовираження особистості у художній творчості» (Рашидова, 2021, с. 266).

Художньо-естетичні потреби, зауважує Н. Барвіна, формуються внаслідок власних зусиль кожної окремої людини, якщо в неї є *духовні запити: релігія, мистецтво, художня творчість* (Барвіна, 2016, с.44).

Поза сумнівом, значущим чинником формування художньо-естетичних потреб, художньо-естетичного становлення, залучення особистості до висот загальнолюдських ідеалів і культурно-історичних досягнень є мистецтво театру, художнього слова, музики, танцю, яке «проникає в серце людське так глибоко, що може зображувати переживання душі» (Ф. Стендаль).

У площині здійсненого аналізу цілком правомірно стверджувати, що обґрунтованим у науці є факт, що формування художньо-естетичних потреб особистості зумовлюється багатьма чинниками, котрі притаманні емоційному світу людини, позаяк це – особливий клас цінностей, своєрідність яких визначається «специфічним характером естетичного ставлення людини до дійсності – безпосереднім, чуттєво-духовним, безкорисним сприйняттям, орієнтованим на пізнання й оцінку змістовної форми, структури, міри організованості та впорядкованості об'єктів» (Барвіна, 2016, с.44).

Отже, крізь призму викладеного вище *художньо-естетичні потреби* характеризуються нами як *складова художньо-естетичної культури, художньо-естетичного розвитку особистості, інтегративна особистісно-професійна якість, що синтезує духовно-культурні, емоційно-ціннісні, інтелектуально-креативні знання, настанови, ставлення до художньо-творчої діяльності, індивідуальні ціннісні орієнтації, що виявляється у дієвому, активному характері поведінки і спонуканні до творчості (Рис. 1.1).*

Формування художньо-естетичних потреб розглядається нами як основа художньо-естетичного виховання здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва, яка зумовлена функційними можливостями та творчою сутністю хореографічного мистецтва, розмаїттям форм художньо-освітньої та хореографічно-виконавської діяльності здобувачів вищої освіти.



Рис. 1.1. Змістові аспекти феномену «художньо-естетична потреба»

Суголосною авторському баченню є наукове узагальнення, що формування і розвиток художньо-естетичних потреб загалом збагачує людину, суттєво впливає на її інтелектуальну та емоційно-вольову сфери, пробуджуючи бажання спілкуватися з мистецтвом та уможливлюючи його активне сприйняття. Цей процес є прогнозованим наслідком за умови якісної реалізації необхідних для цього педагогічних впливів.

У контексті порушеної проблеми заслуговує на увагу позиція вчених щодо важливості художньо-естетичного розвитку особистості загалом як запоруки успішного професійного становлення фахівця, позаяк за твердженням науковців, естетичний розвиток особистості передбачає вдосконалення її естетичних потреб, почуттів, смаків, суджень, поглядів, переконань, ставлень, естетичної культури та естетичного досвіду як своєрідного континууму властивостей та якостей людини, за допомогою яких вона включається у соціокультурне середовище й набуває здатності сприймати та перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності (Гончаренко, 1997, с. 119). Відзначимо, що особливим проявом людського життя, який відтворює психічний стан підростаючого покоління, що знаходить своє відображення у мистецтві і у педагогіці мистецтва є духовні аспекти. Саме вони відтворюють зміни естетичної парадигми духовного розвитку, культурного мислення, висувають нові форми національного та індивідуального духовно-творчого буття й актуалізують методологічний вимір формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти.

1.2. Методологічні підходи до формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти

Стратегія розвитку сучасної освіти пов'язана із внесенням інноваційних перетворень до її змісту і ґрунтується на вирішенні завдань

щодо якісної професійної підготовки здобувачів вищої освіти, що, на наш погляд, потребує вдосконалення мистецько-технологічних та методологічних шляхів її реалізації. Тобто, досягнення внутрішньої єдності освіти має відбуватися за рахунок осягнення духовних важелів мистецтва, зокрема, хореографічного.

Сьогодні в умовах духовної кризи та засилля засобів інформації культурою низької якості, коли танець та хореографічне мистецтво використовується як масове заохочення, що негативно впливає на виховання і становлення особистості, з особливою гостротою постає питання формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти, орієнтованих на повернення духовних, моральних, та культурних цінностей, позаяк особистість із високими духовними орієнтирами та ідеалами є основою міцної держави. Важливим пріоритетним напрямом є формування духовної культури молоді, здатної якісно орієнтуватися в сучасному середовищі. А відтак, постає необхідність виокремити і схарактеризувати методологічні підходи до формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти.

У контексті визначеної мети вважаємо, передусім, внести деякі уточнення щодо трактування поняття «методологічний підхід». Зазвичай, у науковому середовищі методологічний підхід (у найширшому сенсі) пов'язується з методологією як певною сукупністю філософських методів пізнання, що досліджує взаємозв'язок і залежність системи знань та системи діяльності. У перекладі з грецької *μεθοδολογία* – це вчення про метод, що містить комплекс прийомів дослідження, які застосовуються в тих чи тих галузях науки, розкривають сутність методів наукового пізнання та їх вплив на зміну оточуючого середовища. Відтак, в основі методології є мислення та світогляд, що уможливорює креативний підхід до роботи з алгоритмами, моделями, інформацією (Черкасов, 2023).

Низка вчених (М. Туленков, А. Лобанова і С. Яремчук) розглядають методологію як «певну систему відповідних способів планування,

організації та здійснення теоретичної й практичної діяльності, а також як вчення про цю систему, її структуру, логічну організацію, методи і засоби теоретичної та практичної діяльності» (Туленков, 2023, с. 284–285).

Цілком очевидно, що методологія слугує орієнтиром в організації досліджуваного процесу, формує стратегію пошуку щодо розкриття предмета дослідження. Предметом методології дослідження формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти є способи здобуття наукових результатів та їх інтерпретації у межах обраної мети, завдань дослідження, а також система правил, рекомендацій щодо розкриття отриманих результатів.

Звертаємо увагу на те, що науковий пошук щодо аналізу педагогічних явищ і процесів здійснюється із застосуванням методологічних підходів. Для термінологічної чіткості вважаємо за необхідне проаналізувати значення ключового поняття «підхід». За Новим тлумачним словником української мови категорія «підхід» характеризується як: «1) дія за значенням підходити; 2) місце, за яким підходять, наближаються до чого-небудь; 3) сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на кого-, що-небудь, ставлення до кого, чого-небудь» (Яременко, & Сліпушко, 1999, с. 670 – 671).

В іншому довідковому виданні поняття «підхід», з одного боку, визначають як певний вихідний принцип, вихідну позицію, основне положення чи переконання, а з іншого – як напрям вивчення предмета (Новиков, 2013, с. 117). Вочевидь, поняття «підхід» означає вихідний орієнтир, що вказує на певну універсальну ідею, в межах якої узагальнюється розуміння досліджуваного явища.

Складність і багатогранність формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти зумовлює необхідність використання сукупності методологічних підходів, які, за твердженням О. Листопада, «забезпечують отримання об'єктивної, достовірної інформації і

дозволяють створити цілісну картину педагогічного явища, що вивчається» (Листопад, 2016, с.89).

На тлі аналізу сутності дефініції «методологія» поняття «методологічний підхід» розглядається як комплекс методів, певним чином пов'язаних один із одним. Як слушно зауважує Ф. Черкасов, в основі методологічного підходу знаходяться декілька головних методів, які забезпечують процес наукового пошуку, а інші методи – як допоміжні, що використовуються в певній сукупності і послідовності при виконанні завдань наукового дослідження (Черкасов, 2023).

Серед традиційних методологічних підходів (особистісний, індивідуальний, диференційований, діяльнісний, системний, аксіологічний, антропологічний, екзистенціальний, акмеологічний, контекстний, компетентнісний тощо), які, на думку О. Отич (Отич, 2010), міцно утвердилися у наукових розвідках з проблем гуманістичної педагогіки, з урахуванням сучасних процесів модернізації вищої мистецької освіти та нових тенденцій у професійній підготовці здобувачів ми виокремлюємо системний, особистісно орієнтований, діяльнісний, аксіологічний.

Системний підхід – це один із провідних напрямів методології спеціального наукового пізнання, котрий у довідкових джерелах трактується як «спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків та зведення їх в єдину теоретичну картину» (Гончаренко, 1997, с. 30).

Існує думка, що система – це сукупність об'єктів, взаємодія яких зумовлює наявність нових інтеграційних якостей, не властивих частинам (компонентам), що її утворюють. За таких міркувань є підстави розглядати інтегративність як сутнісну властивість системи, що виявляє процес і механізм об'єднання частин в єдине ціле і спроможне таким чином забезпечити свою життєдіяльність (Пріма, 2020, с.234).

Визначальними принципами системного підходу, виокремленими у виданні «Методологія: словник системи основних понять», є такі:

- *цілісність* (дозволяє розглядати систему як єдине ціле і водночас як підсистему для вищих рівнів);
- *ієрархічність будови* (наявність безлічі елементів, розташованих на основі підпорядкування елементів нижчого рівня елементам вищого рівня);
- *структуризація* (дає можливість аналізувати елементи системи та їх взаємозв'язку у межах конкретної організаційної структури);
- *множинність* (використання кібернетичних, економічних та математичних моделей для опису окремих елементів і системи загалом);
- *системність* (властивість об'єкта володіти всіма ознаками системи) (Новиков, 2013, с. 160).

Ми погоджуємося з думкою О. Агрікової та П. Джуринського, що системний підхід «сприяє формуванню відповідного адекватного формулювання сутності досліджуваних проблем у конкретних науках і вибору ефективних шляхів їх вирішення» (Агрікова, 2020, с.412]

Отже, узагальнюючи викладене, є підстави стверджувати, що системний підхід надає можливість сприймати і досліджувати процес формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти професійної як цілісну систему, в усій її складності, з усіма зв'язками і змінами.

При виокремленні *особистісно-орієнтованого підходу* ми виходили з розуміння поняття «особистість» – провідної дефініції означеного підходу – як одного з аспектів внутрішнього світу людини, що характеризується унікальністю й відкритістю, реалізується в самопізнанні, самотворенні людини та об'єктивується в артефактах культури (Кремень, 2008а, с.457).

Особистісно-орієнтований підхід характеризується науковцями як планомірний, спеціально організований художньо-творчий процес, спрямований на творчий розвиток здобувачів вищої освіти, які мають особливі художньо-естетичні потреби, мотивовані на активну сценічно-виконавську діяльність, творчу роботу з дитячими та аматорськими молодіжними колективам.

З таких позицій цей підхід націлений на: вияв, ініціювання й розвиток індивідуальних пізнавально-творчих здібностей, індивідуального досвіду здобувачів вищої освіти; допомогу їм у самовизначенні та самореалізації; формування в особистості художньо-естетичних цінностей, які дозволяють продуктивно вибудовувати свій художньо-творчий розвиток, удосконалювати майстерність та професійну компетентність у галузі хореографічного мистецтва.

При виокремленні *діяльнісного підходу* ми виходили з філософського розуміння діяльності як форми буття, засобу існування, процесу, як способу буття людини в світі, здатність її вносити в дійсність зміни (С. Гончаренко).

У площині порушеної проблеми *діяльнісний підхід* характеризується нами як педагогічна концепція, що базується на визнанні активної ролі здобувача вищої освіти в художньо-творчому процесі як її суб'єкта, організації навчально-пізнавальної діяльності, будованій на взаємодії, діалозі та співпраці.

Не менш важливим є те, що діяльнісний підхід сприяє підвищенню зацікавленості здобувачів вищої освіти у навчанні, художньо-творчій діяльності та досягненню кращих результатів. При цьому на основі діяльнісного підходу майбутні хореографи навчаються аналізувати зміст та способи постановки хореографічних композицій, розробляти рішення, творчо мислити та креативно ставитися до розв'язання проблеми, що сприяє розвитку критичного мислення, навичок самостійного прийняття

рішень та здатності до креативної репетиційної та сценічно-виконавській діяльності.

Потреба звернення до аксіологічного підходу спричинена тим, що, за твердженням науковців, саме він є «смісловим ядром» культури» (Хоменко, 2019, с. 97), позаяк аксіологія (від грец. Ахіос – цінний, logos – поняття, вчення) – це фундаментальна філософська дисципліна, що досліджує проблеми цінностей і ціннісних орієнтацій.

За філософським словником соціальних термінів поняття «цінність» характеризується як особливе духовне формоутворення, яке відбувається «через моральні та естетичні категорії теоретичної системи, утопічні образи, соціальні ідеали та є критерієм оцінки дійсності людиною та джерела смислотвірної основи людського діяння» (Філософський словник, 2005, с. 503).

У Педагогічному словнику поняття «ціннісні орієнтації» визначається як «вибіркова, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, зорієнтована на певний аспект соціальних цінностей» (Гончаренко, 1997, с. 356).

Ми суголосні з думкою Т. Жіганас, згідно з якою в освітній галузі загалом завдяки аксіологічному підходу аналізують такі важливі напрями, як учення про цінності, про сутність «провідних педагогічних ідей; значущість теорій і концепцій у різні історичні періоди у сфері педагогічної освіти, з позиції їх відповідності чи невідповідності потребам особистості». При цьому, розглядаючи феномен культури у вимірі аксіологічного підходу, вчена характеризує її «системою базових цінностей суспільства, що знаходиться на певній стадії свого історичного розвитку, а також сукупністю здійснюваних у суспільно-історичному житті об'єктивних цінностей» (Жіганас, 2016, с. 71-72).

Важливість аксіологічного підходу в педагогічній сфері підтримується багатьма вченими, зокрема, Н. Ткачова стверджує, що «кожна особистість повинна мати власну систему ціннісних орієнтирів, у

якій оптимальним чином ураховувалися б її індивідуальні потреби й інтереси, і така система є результатом, насамперед, її власних внутрішніх зусиль.

Проте через використання різноманітних педагогічних засобів необхідно цілеспрямовано впливати на формування індивідуальних цінностей кожної молоді особи таким чином, щоб ці цінності набули в цілому соціально значущого характеру» (Ткачова, 2012, с. 133).

Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти є можливим на основі аксіологічної ідеї, сутність якої, як слушно зауважує В. Бутенко, полягає в тому, що «основу мистецької практики визначає не процес пізнання дійсності, а її активне освоєння за тими мірками, які вважає доцільними суспільство або окрема людина. За своїм змістом зазначені мірки можуть бути різними. Вони залежать від того, які аксіологічні цінності домінують у суспільній свідомості та у сфері життєдіяльності окремої людини» (Бутенко, 2000, с. 6).

Зауважимо, у процесі формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти важливо впливати на ціннісну спрямованість їхніх інтересів, орієнтацій, почуттів, поглядів, думок, уявлень, суджень, які мають індивідуальні особливості, характеризуються ціннісною забарвленістю. Водночас важливим є ціннісне спрямування їх духовних сил і можливостей на пізнання навколишньої дійсності, її художньо-образне осмислення, а також освоєння за законами краси.

Отже, узагальнюючи вищевикладене, відзначимо, що з урахуванням процесів модернізації вищої мистецької освіти та нових тенденцій у професійній підготовці здобувачів нами визначено такі методологічні підходи до формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва: системний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, аксіологічний (рис. 1.2):

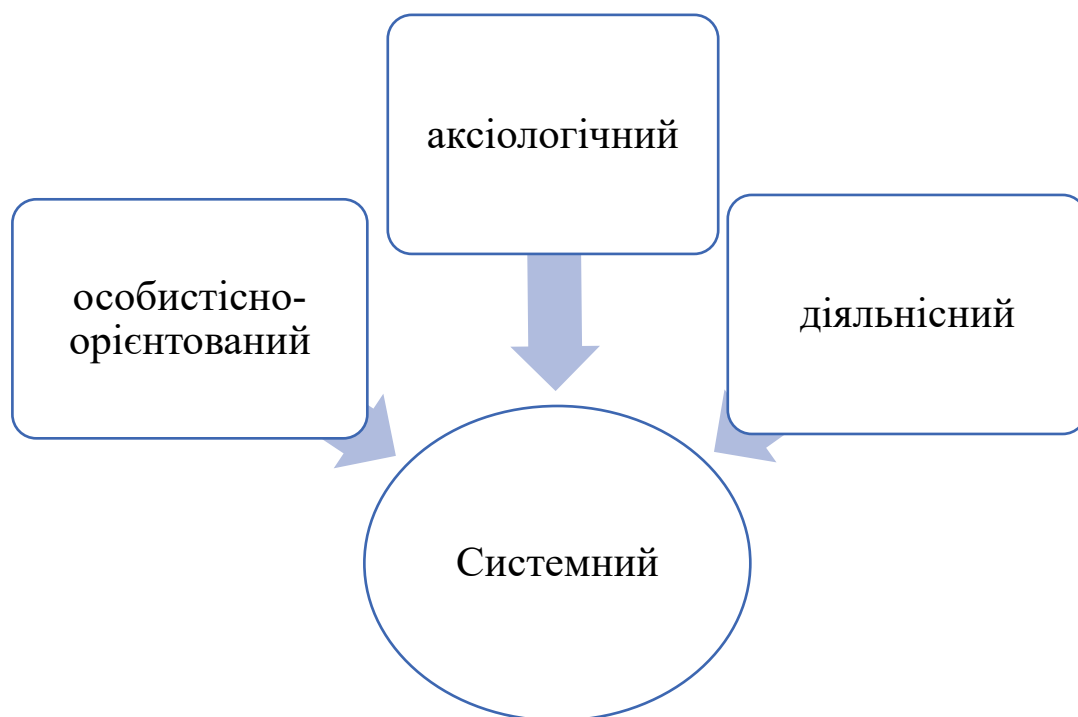


Рис. 1.2. Методологічні підходи до формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва

Визначені методологічні підходи уможливають відбір найбільш вагомих педагогічних принципів, ефективних умов та методів формування художньо-естетичного світосприйняття, художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти в їх фаховій проєкції, зокрема засобами хореографічного мистецтва.

1.3. Хореографічне мистецтво як засіб формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти

Передусім відзначимо, що хореографія – (від грец. *Choreia* – танцюю, *grapho* – пишу) у первинному значенні – запис танцю за допомогою системи умовних знаків; створення танцю чи танцювальне мистецтво в усіх його різновидах, засноване на засадах умовних, музично-організованих, образно-виразових рухах тіла людини. На сучасному етапі розвитку культури термін використовується для означення танцювального

мистецтва загалом. Особливістю хореографії, яка забезпечує унікальні можливості впливу на людину, є її багатофункціональність.

Історично сформувались соціальні функції танцю, серед яких головними є катарсисно-компенсаторна, педагогічна, гедоністична, прагматична, суспільно-перетворювальна, етична, евристична, канонізуюча, гносеологічна, естетична. Зміст естетичної функції хореографічного мистецтва, як зазначають автори монографії «Мистецтво у розвитку особистості», «...виявляється у його здатності приносити естетичну насолоду та виховувати естетичні потреби, смаки, розвивати емоційну чутливість особистості тощо» (Мистецтво у розвитку особистості, 2006, с.114).

Про естетичну цінність та життєвість хореографічного мистецтва свідчить його складний шлях еволюційного розвитку і процес ретельного добору виразових засобів: зародження перших танців старовини сягає епохи палеоліту (в епоху появи перших народних інструментів і пов'язаних із ними способів звуковидобування) (Жосаковська, 2018, с. 400), а можливість систематизації і фіксації танцювальних рухів з'явилась лише у XVII столітті. Отже, впродовж тисячоліть хореографія слугувала людству як унікальна можливість передачі усього цінного і найбільш виразного.

Видатний хореограф сучасності, французький танцівник, балетмейстер, оперний і театральний режисер Моріс Бежар у листі до Дня танцю у 1997 році називає XX століття добою танцю. Хореограф наголошував: «Танець, ця спляча красуня, яка прокидаючись, не припиняє завоювання нових країн та нових глядачів» (Чепалов, 2007, с. 5).

Танець – (*польськ. Taniec, від нім. Tanz*), вид мистецтва, в якому засобами створення художнього образу є рух і положення людського тіла. Таким чином, головним елементом, який складає основу танцю, стає тілоположення. При цьому, зміна тілоположень або перехід з одного тілоположення у інше створює рух, який в уяві людини викликає асоціації

з навколишньою дійсністю. Тому, є підстави стверджувати, що мистецтво хореографії спирається на підґрунтя художньо-естетичної обробки рухів, їх добору та класифікації. Створення танцювальних образів відбувається завдяки ритмічній зміні систематизованих і художньо зумовлених положень людського тіла. Основними виражальними засобами у цьому процесі виступають гармонійні поєднання рухів корпусу, рук, ніг, голови, які фіксуються у танцювальних *pas* (па, від франц. – крок), а також міміці, жестах або позах. Отже, саме танець найбільш повно виявляє синтез тілесного і духовного компонентів, які розкривають широкі перспективи всебічного і гармонійного розвитку особистості.

Для дослідження процесу руху не лише у хореографії, а також у повсякденному житті особливе значення мають теоретичні і практичні напрацювання відомого хореографа, танцівника і педагога Р. Лабана. У працях «Принципи запису танцю і рухів тіла», «Світ танцівника», «Життя заради танцю», «Мистецтво сценічного руху», хореограф розробив власну теорію руху. Засновник однієї з найбільш поширених систем запису танцю початку ХХ століття і хореограф-дослідник Р. Лабан був переконаний, що рух має безпосередній вплив на внутрішній стан людини, і те, як людина рухається, відображається на її внутрішньому стані. Вчений шукав загальні закони руху, створив дві концепції – хореотику (*choreutics* – від грец., дослідження кіл, дослідження просторових форм в танці) і евкінетику (*eukinetics* – дослідження виразної динаміки танцю). У своїх працях автор наголошував, що «людина рухається для того, щоб задовольнити будь-яку потребу» (Laban, 1988, с. 45).

Вважається, що хореографічне мистецтво, яке пройшло складний шлях еволюційного розвитку, відповідно до своєї природи виховує людину не за допомогою слова чи переконання, а візуальним відтворенням оточуючої дійсності. Тому, професійне становлення фахівця у галузі хореографічного мистецтва, передбачає необхідність розроблення та постійного вдосконалення арсеналу новітніх хореографічних засобів.

Засіб – прийом, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось; спосіб (Словник української мови 1972, с. 307). До переліку основних засобів хореографії, які використовуються у фаховій хореографічній освіті, відносяться вправи класичного, народно-сценічного, історико-побутового, бального, сучасного танців, а також їх поєднання.

Упродовж тривалого часу класичний танець вважається довершеним засобом підготовки майбутнього фахівця галузі хореографії. Термін «класичний» в перекладі з італійської означає «взірцевий». Таке означення характеризує систему класичного танцю як підмурівок, без якого надалі не може формуватися і покращуватися майстерність танцівника чи балетмейстера, визначає головні пріоритети системи хореографічної освіти.

Успішне здобуття майбутніми хореографами навичок виконання вправ школи класичного танцю, перш за все, залежить від правильної техніки їх виконання. Численні підручники з класичної хореографії, що пройшли апробацію часом, стали базисом для наукового вивчення та впровадження у педагогічну практику хореографічних закладів (А. Ваганова, 2000; А. Мессерер, 2004; Г. Березова, 1990; Л. Цветкова, 2011; Н. Базарова, 2016 та ін.). Зокрема, професорка кафедри хореографії КНУКіМ Л. Цветкова, відома в Україні як досвідчений педагог класичного танцю, авторка навчально-методичних розробок із хореографічних дисциплін. Підсумком її викладацької діяльності стали праці «Методика викладання класичного танцю в школі», «Методика викладання класичного танцю», які засвідчили створення власної педагогічної методики та розкривають засади організації навчального процесу в галузі хореографічного мистецтва.

Основи методики викладання А. Ваганової базуються на поєднанні теорії і практики класичної хореографії, взаєморозумінні педагога і вихованців, формуванні у них активного і осмисленого ставлення до процесу оволодіння танцювальними рухами. Успішність школи

класичного танцю, відомої у багатьох країнах світу як система А. Ваганової, полягає у науковому підході авторки до вивчення танцювальної грамоти класичного хореографічного мистецтва. Хореографія була переконана, що класичний танець як основа будь-якого напрямку хореографії, служить базою для сценічного виконавства у різних напрямках мистецької діяльності.

Цю тезу розвиває сучасний вітчизняний дослідник-хореограф С. Забредовський, зазначаючи, що думка про небажаний вплив занять класичним танцем на манеру виконавців інших напрямів є помилковою, адже система навчання на базі класичної хореографії сприяє і засвоєнню сучасної, бальної чи народної (Забредовський, 2010). Зазначена універсальність системи класичного хореографічного мистецтва, забезпечує можливість оволодівати основами професійної майстерності, формує у майбутніх хореографів потребу у фахових знаннях з теорії та методики класичного танцю.

Згідно з традиціями, що формувались упродовж XVIII – XIX століть, фахівці-хореографи користуються французькою термінологією. Урок класичного танцю – екзерсис (*exercice* – від франц., вправа) включає визначені групи рухів біля палиці, виконання яких відбувається у встановленій послідовності: *demi plie*, *grand plie*; *battement tendu simple*; *battement tendu jete*; *rond de jamb par terre*; *battement fondu*; *battement frappe*; *rond de jamb en l'air*; *battement developpe*; *grand battement jete*; *por de bras*.

У процесі виконання вправ класичного екзерсису у танцівника розвиваються такі професійні фізичні якості, як виворітність, еластичність і сила м'язів ніг та спини, стійкість, стрибучість, координація рухів, правильна постановка корпусу (постава), рук і голови. Здатність зберігати рівновагу і стійкість корпусу або апломб (*appiomb* – від італ., вертикаль) – основа школи класичного танцю, яка дає змогу технічно правильно виконувати хореографічні елементи будь-якої складності.

Розроблена в балеті класична основа побудована на спеціально підібраних, систематично повторювальних і поступово ускладнених вправах, у результаті виконання яких тіло стає легким, гнучким, а рухи набувають граціозності, пластичності та завершеності.

Авторка методики психомоторної терапії Ліліан Еспенак стверджує, що рух, у якому не присутнє відображення почуттів людини, стає лише фізичною вправою. Танцювальний терапевт наголошувала, що через тренування моторики відбувається і активізується психічний розвиток особистості, гармонізація тіла, інтелекту, почуттів (Espenak, 1981). Саме тому, окрім вдосконалення танцювальної техніки, хореографу-виконавцю необхідно розвивати виразність танцювального руху, вміння передачі, «донесення» емоцій до глядача. На цьому етапі фахового становлення майбутнього педагога-хореографа важливо поєднувати формування хореографічних здібностей з музичними.

Відзначимо, що мистецтво класичного танцю і музичне мистецтво гармонійно пов'язані за своєю сутністю. Серед музичних здібностей основними для танцівника, балетмейстера, педагога вважають музичну уяву, пам'ять, слух. Тому, умілий добір високохудожніх музичних творів для уроку класичного танцю не лише розвиває ритмічність та музикальність, а й значною мірою сприяє збагаченню емоційної сфери виконавця, викликає думки, почуття, хореографічні образи. Сприймання музики через систему вправ класичного танцю в процесі фахової підготовки є одним із найсильніших засобів активізації мислення, що в свою чергу допомагає майбутнім балетмейстерам-постановникам набувати навичок художньої передачі думок і настроїв у авторських танцювальних творах.

З позицій мистецької освіти винятковою особливістю художньо-естетичного виховання засобами хореографічного мистецтва, і, зокрема, бального танцю, є те, що він є важливим компонентом формування особистості, здатної не лише сприймати, але й створювати красу. Ми

солідарні з думкою учених, що «рівень розвитку сучасного бального танцювального мистецтва потребує якісної підготовки висококваліфікованих педагогів, які досконало володіють навчальним матеріалом, мають достатній рівень навчально-методичної підготовки» (Сизоненко, 2017, с. 4).. Також науковці відзначають, що процес оволодіння бальними танцями спрямований «на поглиблення мотивації до цього виду мистецтва та до занять хореографією, розширення знань у сфері хореографії..., на удосконалення комплексу виконавсько-інтерпретаційних умінь, розвиток креативності та здатності до комунікації у партнерських взаєминах» (Павлюк, Т. С., с. 208–216).

У сучасній науці існують різні погляди на поняття «бальний танець»: який потрактовують як групу «парних танців, що має народні витоки і виконуються на вечорах, балах, змаганнях» (О. Яночок, О. Руденко), «один із видів хореографічного мистецтва, виступає дієвим засобом музичного-пластичного, художньо-естетичного, спортивні – фізичного, емоційного, одним словом, різностороннього розвитку і виховання особистості» (Сизоненко, 2017). Дослідники пов'язують дефініцію «бальний танець» також і з назвою танцювальних залів, для яких пристосовувалися приміщення великих більярдних.

За визначенням сучасного вітчизняного науковця Д. Шарикова «бальна хореографія» – «це соціальний вид хореографічного мистецтва і культури сьогодення, сформований під впливом історичних і соціальних чинників художньої культури у галузі народного, історичного, академічного, бального і латиноамериканського танцю, що виявили в танці лише парне, або ансамблеве танцювання за принципом спортивних змагань» (Шариков, 2013).

У працях учених висвітлюються різні аспекти дефініції «бальна хореографія»: «комунікативне мистецтво перехідного характеру, обов'язковою умовою якого є тристоронні стосунки між творцем, що

складає повідомлення, танцюристом, який передає повідомлення та аудиторією, яка отримує повідомлення (П. Гіро), «одна з побутових форм хореографії» (Н. Бугаєць, В. Волчукова, О. Голдрич, О. Ліманська, О. Тіщенко та ін.), «форма мистецтва, що як така має власні правила та умовності і, відповідно, є автономною дисципліною в системі професійної освіти» (Г. Макфі).

Науково-методичну проблематику бальної хореографії останньої чверті XX – початку XXI століття розробляли Л. Браїловська, П. Буттомер, О. Іванікова, А. Маджоні, А. Мур, Т. Павлюк, Г. Реггацоні, А. Росі, Д. Шариков та інші.

Існують різні підходи до трактування поняття «бальний танець». Зокрема, автори навчально-методичного посібника «Методика роботи з хореографічним колективом: Основи курсу» вважають, що «бальний танець – це не просто рух, це скоріше майстерний рух, що має художню цінність..» (Волчукова та ін., 2013, с. 5). Дослідниця Т. Павлюк доводить, що «за допомогою мистецтва хореографії відбувається формування художніх смаків, художніх здібностей і потреб людини. В особистості формується певна ієрархія ціннісно-естетичних орієнтирів, вона сприймає світ крізь призму образності та уяви, виникають бажання та вміння творити за законами краси» (Павлюк, 2003). Отже, бальна хореографія не тільки розвиває фізичні здібності, такі як координація, гнучкість і витривалість, але й пропонує унікальні можливості для розвитку художньо-естетичних потреб особистості засобами танцювального мистецтва.

Більшість дослідників хореографії сходяться в тому, що «процедура професійного навчання, що імітує реальні ситуації, необхідна для задоволення потреб на професійній стадії» (Горбатова, Єфанова, 2021, с. 67). Тому, одним із головних завдань підготовки майбутніх фахівців-хореографів засобами бального танцю є гармонійний розвиток духовних та фізичних якостей особистості, серед яких, зокрема, ставлення до свого

тіла, стосунків партнерів у дуєтному танці, внутрішніх імпульсів, емоцій, художньо-естетичних потреб.

Формування у майбутніх фахівців-хореографів стійких художньо-естетичних потреб передбачає першочергове зацікавлення народним танцювальним мистецтвом, яке створює специфічні закони досягнення світу, засновані на конкретній відповідності життєвого і художнього матеріалу. Народний (фольклорний) танець пройшов тривалий шлях розвитку від обрядових танків до сценічного танцю та віртуозної танцювальної техніки, не втрачаючи вірності метафоричному образу віддзеркалення життя. При цьому танцювальна народна творчість, що перебуває у постійному розвитку, вбирає різноманіття танцювальних культур численних етносів і примножує надбання культурної спадщини людства.

У площині порушеної проблеми важливим є те, що мистецтво танцю надає людині одне з найвищих духовних переживань – естетичну насолоду. При цьому без естетики немає художньої освіченості (грамотності), а без останньої немає насолоди мистецтвом.

Саме естетика, яка знаходиться у всіх сферах життєдіяльності (праці, художній творчості, побуті тощо), формує в людині творче начало, здатність сприймати красу та насолоджуватися нею, цінити і розуміти мистецтво. Зокрема, в народному танці виражається естетичний ідеал народу, що вирізняється триєдиною природою як синтез добра, краси та істини.

Отже, виходячи із вищесказаного можна стверджувати, що оволодіння хореографією народів світу задовольняє потребу майбутніх балетмейстерів, педагогів-хореографів, артистів балету в нових естетичних знаннях.

Не можна оминути увагою специфічну особливість народного танцю як виду мистецтва, що передбачає створення художніх образів засобами пластичної культури. Відтак, одне з головних завдань педагога у процесі опанування курсу сучасної народно-сценічної хореографії – навчити

учня працювати над художнім образом, який трактується у мистецтвознавстві як форма зображення або відтворення об'єктивної дійсності з позицій певного естетичного ідеалу.

Взаємодія мистецько орієнтованих напрямів, закладена в хореографії, дає змогу охопити широке коло питань творчого розвитку особистості, зокрема й художньо-естетичні якості, потреби, інтереси. Інноваційна складова в цьому випадку торкається індивідуалізації підходів до освітнього процесу, що проявляється у намаганні винайти нові форми роботи зі здобувачами вищої освіти, залученні нестандартних технік викладання та форм подачі базового матеріалу.

Хореографія є видом мистецтва, матеріалом у якому є рухи та пози людського тіла, поетично осмислені, організовані в часі та просторі, що становлять єдину художню систему. Як і всі інші види мистецтва, хореографія відображає соціальні процеси, взаємини людей, збагачує їхній духовний світ, допомагає розкритися особистості. Специфіка її полягає в тому, що почуття, переживання людини вона передає у пластичній образно-художній формі.

Хореографічне мистецтво – це комплексне явище, до якого належить балет, бальні, народні та сучасні танці тощо. Зародження мистецтва хореографії відбулося в давнину, коли сам танець виконував ритуальні функції (культові, обрядові). Тому це мистецтво відіграє важливу роль у житті людей, займаючи в ньому особливе місце. Узагальнюючи, переробляючи і формуючи свою особливу манеру, хореографія відбиває через художні образи саме життя, стаючи невичерпним джерелом пізнання. Вона дає змогу проявляти творчі пориви та розкривати обдарування й здібності.

Хореографічне мистецтво, як слушно зауважує О. Таранцева, вчить красі та виразності рухів, формує поставу, розвиває фізичну силу, витривалість, кмітливість. Завдяки системному хореографічному навчанню й вихованню учні та студенти долучаються до загальних естетичних та

танцювальних надбань, а розвиток їхніх танцювальних та музичних здібностей, допомагає більш тонкому сприйняттю професійного хореографічного мистецтва (Таранцева, 2002).

Хореографічне мистецтво визначається вченими (О. Авраменко, О. Реброва та ін.) як «сфера духовної культури з її унікальними можливостями впливу на особистість, яка має розглядатися не тільки як джерело розвитку спеціальних художньо-творчих хореографічних здібностей майбутнього фахівця, а також як універсальний засіб формування його загальнокультурних ціннісних орієнтацій, духовно-творчого потенціалу.

При цьому вектор підготовки майбутніх хореографів до професійної діяльності спрямовується в площину усвідомлення значущості мистецько-хореографічної діяльності, їх особистісного зростання та прагнення усіляко сприяти творчому розвитку кожної дитини, як унікальної та неповторної, у процесі хореографічної діяльності...» (Реброва, 2013).

У контексті нашого дослідження хореографічне мистецтво розглядається як середовище, в якому відбувається цілісне формування художньо-естетичних потреб майбутніх хореографів. Тобто в ході хореографічних занять, семінарів, майстер-класів, культурно-мистецьких і виховних заходів, відбувається розвиток емоційно-почуттєвої, когнітивної, психофізичної, творчої сфери особистості майбутнього хореографа.

Окремо хотіли б зупинитися на особливостях хореографічного мистецтва Китаю, яке, за твердженням Чан Чженя, має досить давню та багату історію, що сягає своїм корінням в далеке минуле. Хореографічне мистецтво пройшло довгий шлях свого розвитку від первинного суспільства, пронизаного впливом релігії, місцевих традицій, історичних реалій до сьогодення, де високо поціновується ця невід’ємна складова сучасного мистецтва та культури (Чжень, 2022).

Також варто зазначити, що особливостями китайського хореографічного мистецтва, на думку Хе Сюефей, є такі: танцювальна

форма представлена у танцях завжди рухом по спіралі та колу: поєднання елементів бойового мистецтва, релігії, традицій та акробатичних рухів; координація рухів рук, очей, положення пальців під час виконання танцю (Хе Сюефей, 2017, с.6).

Через танець передається почуття краси й талант виконавця, його художньо-естетичні смаки та творче самовираження. Відбувається злиття душі людської природи з естетикою рухів, що відображають глибокий сенс мистецького твору. Завдяки хореографічному мистецтву формується художньо-естетична культура особистості (Тянь Фейфань).

Отже, узагальнюючи викладене вище є підстави стверджувати, що саме хореографічне мистецтво здатне задовольнити прагнення особистості до естетичного зростання, поєднати її внутрішній і зовнішній світ, активізувати творчу уяву.

Хореографія не лише формує естетичний смак, але й допомагає у формуванні психологічної зрілості, впевненої поведінки, сприяє формуванню гармонійної особистості, розвиває творчість, координацію рухів, образне мислення, морально-естетичні якості й художньо-естетичні потреби у здобувачів освіти.

Відтак, актуалізується необхідність аналізу мистецьких практик професійної підготовки хореографів у системі вищої освіти в площині закордонного й українського досвіду.

1.4. Мистецькі практики професійної підготовки хореографів у системі вищої освіти: закордонний і український досвід.

Звертаємо увагу на те, що в Україні та західноєвропейських країнах є цікаві, конструктивні у площині порушеної проблеми мистецькі практики професійної підготовки хореографів у системі вищої освіти. Проаналізуємо її особливості.

Німеччина. Щодо Німеччини, найперше варто звернути увагу на Tanzplan Deutschland (Tanzplan Deutschland), що є ініціативою Німецького федерального культурного фонду. Термін дії проєкту – 2005–2010 роки. Він позиціонувався як каталізатор німецької танцювальної сцени. Головна мета – забезпечити танець у Німеччині більшим визнанням, затвердити його як форму мистецтва, що для громадськості та тих, хто відповідає за культурну політику, є рівноцінною опері та театру.

Програмою передбачено два напрямки: Танцплан локальний – проєкти базувались на існуючій активній танцювальній сцені та дозволили створити точки дотику між класичним і сучасним танцем, теорією та практикою, простою публікою і професіоналами.

Освітня програма Tanzplan – дозволила ретельно переосмислити всю танцювальну освіту, задовольнити різноманіття та глибину існуючих танцювальних знань, збільшити художню практику в програмах танцювальної освіти та підготувати здобувачів вищої освіти до модифікованої посадової інструкції, професійно підтримати викладацькі кадри в цій сфері, «якщо взяти до уваги далекосяжний розвиток сучасного танцю – постійні сумніви щодо репрезентацій і присутності танцю та тіла, а також термінів «продукт», «процес» і «авторство», а також критичне осмислення яким може бути сьогоднішній танець і що він може принести; підвищення обізнаності про різноманітні культурні, соціальні та політичні контексти, в яких танець розвивається, виконується та сприймається, а також зворотний вплив цієї форми мистецтва на ці контексти; дослідження та формулювання неявних танцювальних знань і практики; міждисциплінарний діалог між танцем, іншими формами мистецтва та наукою; збільшення участі в культурно-просвітницькій роботі; випробування нових форм співпраці; зміни у виробництві та виконавських структурах в інституційних театрах, на незалежній танцювальній сцені та в міжнародних мережах продюсерів, фестивалів і програм резиденцій; трансформація танцюриста та хореографа... Якщо ми хочемо

задовольнити ці вимоги та допомогти сформувати майбутнє цього виду мистецтва, то потреба в нових навчальних програмах стає зрозумілою» – підкреслює Єва-Марія Хьорстер, керуюча директорка Міжуніверситетського центру танцю Берліна (HZT) (Tanzplan Deutschland). Враховуючи ці зміни, було створено нові та інноваційні навчальні програми: сучасний танець, контекст, хореографія (Берлін), хореографія та перформанс (Гісен/Франкфурт), підготовка викладачів танців (Франкфурт).

Tanzplan Deutschland ініціював і підтримував цей розвиток регулярними семінарами, а також подальшими тренінгами для викладачів і професорів. Метою завжди було розширення знань і пошук нових підходів до руху, на додаток до нових методів навчання та інструментів. Це пояснюється тим, що крім навчання техніці та знанням, сучасна танцювальна освіта також має сприяти «дослідженню та тестуванню нових способів передачі інформації, пошуку шляхів генерування нових знань» (проф. Дітер Хейткамп, прес-секретар Конференції з танцювальної освіти та директор кафедри сучасного та класичного танцю у Франкфуртському університеті музики та виконавських мистецтв) (Tanzplan Deutschland).

Основою для цієї асоціації мистецької практики та танцювальної освіти стало «Бієнале танцювальної освіти» – ще одна ключова ініціатива Tanzplan Deutschland, яка працює як всередині, так і зовні. Особливої уваги заслуговує закріплення історичних та теоретичних знань у навчанні танцю, оскільки знання завжди є частиною творчого процесу. Це знайшло відображення в нових навчальних програмах у Берліні, Гіссені, Франкфурті та інших містах. Теорія/історія зараз закріплена як предмет у Франкфурті, нові способи викладання (електронне навчання) впроваджуються в Ессені. Визнання важливості знань у мистецькій практиці та інтеграція їх у танцювальну освіту продовжується. Теорію можна розглядати як розумову практику. Для студентів перехід від мислителя і дослідника до діяча і хореографа означає відхід від традиційних меж дисциплін і сфер діяльності. Це певний тип дослідження

– вже у мистецькій практиці. Отже, «творчі рішення можна приймати по-іншому, ґрунтуючись на різних історичних та теоретичних знаннях. Це створює твори, які не залежать від певних стилів руху та танцювальної лексики, і їх можна розглядати як фізичне втручання в поточні соціальні дискурси та проблеми, пов'язані з танцем» (проф., д-р Джеральд Зігмунд, професор хореографії та вистави в Інституті прикладних театральних досліджень Гіссенського університету Юстуса Лібіха) (Tanzplan Deutschland).

Університет мистецтв Folkwang, Інститут сучасного танцю, м. Ессен, пропонує курс професійної підготовки у галузі сучасного танцю «Contemporary dance», засновником якого була видатна хореографиня Піна Бауш. Навчання у школі Піни Бауш триває чотири роки. Превалюють напрями вивчення техніки «Contemporary dance» та практична робота з відомими в цій галузі хореографами. В процесі навчання регулярно відбуваються майстер-класи, покази та виступи спільно зі студентами інших відділень, розробляються мистецько-творчі проєкти. Навчання проводиться на платній основі.

Університет у Франкфурті-на-Майні має два відділення: сучасного та класичного танцю. Програма бакалаврату розрахована на чотири роки та передбачає не лише освоєння обов'язкових хореографічних дисциплін (класичний, сучасний та національний танець), студенти вивчають анатомію людини, creative writing. Після закінчення університету випускники можуть працювати в танцювальних компаніях або вступають до магістратури «Choreographie» та «Performance Master». Університет Justen-Liebig, м. Гіссен, пропонує магістерську програму «Хореографія та перформанс». У перший рік навчання акцент робиться на отриманні теоретико-наукових знань, на розвитку індивідуальних практичних навичок у сфері художньої практики, хореографії, тренування тіла, руху та організації дослідження. Впродовж другого року навчання художні та теоретичні знання розширюються. Знання та навички, які були придбані за

перші 10 модулів, що поєднують теорію та практику, потрібні під час підготовки дисертації. Програма передбачає такі модулі: Історія танцю та теорії, Сучасна естетика, Хореографія/Художня практика, Танцювальна практика, тренування тіла, рух, Мистецтво та музика, Управління та організація, Розвиток профілю, Постановка тіла, Спеціалізація, Вибірковий модуль. Потім студенти мають змогу продовжити навчання в докторантурі за напрямками: Історія мистецтв (факультет 04 в університеті імені Юстуса Лібіха, м. Гіссен), Музика (факультет 03 в університеті Юстуса Лібіха, м. Гіссен).

Нідерланди. Codarts – університет мистецтв у Роттердамі. Танцювальна Академія у Роттердамі була відкрита у середині 30-х років минулого століття. Програма навчання в бакалавраті передбачає, насамперед, професійну підготовку в галузі виконавчої майстерності. Випускники готові до роботи в рекламних агентствах, танцювальних компаніях та театральних трупах. Навчання ведеться на платній основі, але передбачено можливість одноразової стипендії за видатні досягнення. Випускники можуть продовжити навчання у магістратурі «Dance Therapy» та «Master of Education in Arts». Університет мистецтв ArtEZ. У 1968 році було відкрито приватну школу Arnhem School of Dance, яка є підрозділом університету. Вона реалізує програму навчання, основною метою якої є підготовка студентів як висококласних виконавців та постановників хореографії. Велику увагу в професійній підготовці приділяється фізичним заняттям та здоров'ю студентів. Ті, хто закінчив бакалаврат, продовжують навчання в магістратурі Theatre Practices. Подальша професійна діяльність пов'язана з творчими проєктами, створенням власного бізнесу у галузі хореографії та танцювального театру.

Швейцарія. Університет L'école-atelier Rudra Béjart Lausanne у Лозанні. Особливістю цієї школи є повна відсутність теоретичних занять. Студенти школи М. Бежара вивчають лише стилі авторської техніки

хореографічного мистецтва, весь зміст навчання є об'єктом авторського права. До змісту освіти разом із сучасним хореографічним мистецтвом та балетною майстерністю входять основи музики, музичний аккомпанемент, гра на ударних інструментах, основи вокалу, хор і навіть бойове мистецтво Японії – кендо. Навчання у школі безкоштовне, триває два роки, але вступати до неї абітурієнти мають право лише один раз.

Бельгія. Школа сучасного танцю P.A.R.T.S. у Брюсселі. Танцювальна школа була заснована ученицею школи М. Бежара. Навчання прирівнюється до бакалаврату. Студентів набирають раз на три роки. Навчання у школі платне. Особливістю є те, що школа не поділяє професійну підготовку за програмою виконавчої майстерності та композиції, постановки танцю, тому навчання ведеться за однією освітньою програмою. Саме тому багато випускників знаходять роботу в суміжних галузях.

Франція. Ліонська консерваторія музики та танцю. Тут впроваджується програма Dance, яка реалізується впродовж чотирьох років. Передбачене підготовче відділення, після успішного закінчення якого студент продовжує навчання далі. Студенти старших курсів можуть брати участь у постановках трупи The Jeune Ballet. Випускники консерваторії отримують диплом The Diplôme National Supérieur Professionnel de Danseur та ступінь бакалавра за спеціальністю Performing Arts (Arts du spectacle) університету Université Lumière Lyon. Важливим є те, що освітня програма в консерваторії передбачає вузькоспеціалізовану та індивідуальну підготовку.

Угорщина. Академія сучасного танцю у Будапешті. Термін навчання складається з трьох чи чотирьох років; навчальний план, крім танцювальних дисциплін містить дисципліни «Менеджмент у сфері танцю» та «Саркетинг». Після закінчення бакалаврату можна продовжити навчання за магістерськими програмами «Педагог сучасного танцю» та «Виконавче мистецтво в сучасному танці».

Швеція. Стокгольмський університет мистецтв. Магістерська програма з хореографії розрахована на два роки. Вона забезпечує середовище для навчання, проведення наукових досліджень та створення проєктів, а також для розвитку хореографічної практики. Навчання складається із запланованих занять, індивідуальної та колективної самостійної роботи. Теоретичні й хореографічні заняття взаємодоповнюють один одного і розглядаються як розширення теорії та практики. Навчання передбачає практичні/творчі, методологічні та теоретичні заняття, дослідницькі та міжпредметні зустрічі з представниками інших художніх та наукових галузей знань. Окрім теоретичних занять (лекції, семінари, лабораторні роботи), студенти регулярно проводять зустрічі з міжнародними гостями-викладачами та художниками, майстер-класи, організовується наставництво.

Висні хореографічного напрямку в США. University Ft Buffalo, The State University, Нью-Йорк. Університет реалізує різні напрями підготовки, спрямовані на професійну кар'єру. Всі вони пов'язані з танцювальним мистецтвом (хореограф, менеджер з мистецтва, танцювальний критик, історик танцю, дизайнер танцювального костюму, танцювальний терапевт, викладач танців, режисер танцю та ін.). Важливо, що навчання є комплексним. У процесі навчання студенти опановують такі дисципліни: методика викладання різнопланових технік хореографічного мистецтва та сучасного танцю, танцювальна лексика, особливості музичного супроводу. Учні виконують курсові завдання щодо постановки танцювального спектаклю, хореографії (теорії та методики викладання), педагогіки, соматичних практик, аналізу руху (за різними танцювальними техніками), історії хореографії та сучасного танцю, критики й досліджень у галузі хореографії та сучасного танцю. Вони вивчають історію хореографічного мистецтва та сучасного танцю; культурні зміни, що впливають на танець як на художню форму; мають можливість обговорювати проблеми культурно-мистецького,

історичного, філософського та естетичного характеру, роль та історію розвитку танцю. Можна обрати будь-яку дисципліну та рівень навчання. Після закінчення навчання студенти мають продемонструвати навички технічного володіння певними формами хореографії та сучасного танцю, технічні навички виконавчої майстерності, ритмічну гостроту рухів, музичність та динамічність. Програмами передбачені 18 курсів танцювальної техніки, серед яких: балет, класичний танець, сучасний танець, джаз.

University of California, Berkeley. У процесі навчання студенти вивчають сучасну техніку танцю, історію та теорію хореографії. Однією з вимог для вступу є декламування класичного монологу. Після закінчення університету студент отримує ступінь «Доктора Хореографії», тобто, значна увага приділяється науковій складовій в освітньому процесі.

Brigham Young University. Університет має високий попит серед професійних виконавців класичного, сучасного та бального танців, оскільки він дає змогу отримати чудову практику у просуванні професійної виконавської майстерності, брати участь у Ballroom Dance Team. Університетська програма з бального танцю постійно вдосконалюється в плані інтенсивності навчання. На цей час вона містить основи класичного танцю, підготовку до новітніх міжнародних танцювальних конкурсів: United States National Formation Championships, World Formation Championships (NDCA), та The British Formation Championships.

Китай. Згідно з дослідженнями Чан Чжєня, більшість китайських закладів вищої освіти, що пропонують хореографічні спеціальності, використовують в якості шаблону навчальні програми Пекінської танцювальної академії, що є першим та провідним вишем КНР у галузі хореографічного мистецтва (Чжень, 2023, с.144).

Щодо якості підготовки вчителів хореографічного мистецтва, за твердженням Чжан Сян, вони мають обов'язково пройти весь процес підготовки виконавців для того, щоб уміти все якісно демонструвати своїм вихованцям. При цьому китайський науковець виділяє такі якості та здібності, якими мають обов'язково оволодіти сучасні вчителі хореографічного мистецтва під час навчання у закладі вищої освіти:

1. Акторський талант (прекрасний педагог має бути хорошим актором та успішно володіти необхідними навичками акторської майстерності).

2. Здатність до критичного мислення (чим краще розвинуте у педагога критичне мислення, тим вищим буде його викладацький та дослідницький рівень, а також організація комунікації та результат діяльності).

3. Режисерські здібності (професійна діяльність передбачає виконання ролі як хореографа так і вчителя, тому слід вміти оптимально їх поєднувати, проявляючи при цьому винахідливість, здатність змінити композицію, створювати та інтерпретувати її – у цьому і полягає вміння володіти режисерськими здібностями).

4. Здатність до навчання та розвитку (майбутній педагог хореографічного мистецтва має бути здатним до навчання і розвитку постійно, тобто до навчання протягом життя, саморозвитку).

5. Гарна постава (гарна постава, відмінна фізична форма та здорове тіло – це гарантія успішної кар'єри творчої професії педагога-хореографа) [張磊。當代高等舞蹈教育改革與人才培養研究/北京中華圖書出版社, 2020年, 51–53].

Прикладом реалізації сучасних тенденцій в хореографічній освіті України в умовах класичного університету можна назвати вищу освіту з хореографії у Львівському національному університеті ім. І. Франка (факультет культури і мистецтв), що була започаткована у 2010 р. (Плахотнюк, 2019, с. 44). Акцент у діяльності кафедри режисури та

хореографії, що відповідає за професійну підготовку у цьому напрямі, поставлений на розвиток науково-дослідницької та творчої діяльності, що реалізується у творчих лабораторіях та наукових гуртках (Плахотнюк, 2022, с. 22).

Отже, студенти отримують можливість самореалізації в майбутній професійній діяльності ще у стінах вузу. Крім того, кафедра проводить різноманітні відкриті заходи, зокрема, виступи студентських театрів («TILO Dance Theatre», UBT «Premiera» та ін.), конкурси (Міжнародний конкурс хореографічного мистецтва «Super dance»), фестивалі (Всеукраїнський профорієнтаційний фестиваль хореографічного мистецтва «Відлуння») (Плахотнюк, 2019, с. 45). Це підвищує мотивацію студентів у професійному навчанні, а також дає змогу залучати майбутні кадри, поширювати хореографічне мистецтво, культуру танцю серед широкого загалу.

Факультет хореографічного мистецтва Київського національного університету культури і мистецтв також запроваджує новітні освітні програми («Народна хореографія», «Сучасна хореографія», «Бальна хореографія»), що враховують вітчизняний та іноземний досвід, забезпечуючи професійну мобільність. Художньо-естетичні орієнтири в цьому випадку формуються у симбіоз культур, тим не менш, забезпечуючи отримання необхідного комплексу знань стосовно рідної культури, національних особливостей танцювального мистецтва, а також загальноестетичний розвиток (Бігус, 2021, с. 159).

Висновки до першого розділу

На основі аналізу й узагальнення наукових розвідок досліджено стан опрацювання проблеми формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у науковому дискурсі, проаналізовано методологічні підходи до формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами

хореографічного мистецтва, схарактеризовано хореографічне мистецтво як засіб формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти та мистецькі практики професійної підготовки хореографів у системі вищої освіти в площині закордонного і українського досвіду.

У площині здійсненого аналізу узагальнено, що формування художньо-естетичних потреб особистості зумовлюється багатьма чинниками, котрі притаманні емоційному світу людини, позаяк це – особливий клас цінностей, своєрідність яких визначається специфічним характером естетичного ставлення людини до дійсності – безпосереднім, чуттєво-духовним, безкорисним сприйняттям, орієнтованим на пізнання й оцінку змістовної форми, структури, міри організованості та впорядкованості об’єктів.

Грунтовним методичним базисом для осмислення проблеми художньо-естетичних потреб як важливої сходинки в ієрархії потреб, є розгляд дослідниками (філософами, педагогами, психологами, методистами) потреб загалом як творчої діяльності, підкреслюючи при цьому її стимулюючу роль у розвитку інтересів, придбанні нових знань, розширенні кругозору, формуванні морально-естетичних норм і художньо-естетичних потреб.

Художньо-естетичні потреби схарактеризовані як складова художньо-естетичної культури, художньо-естетичного розвитку особистості, інтегративна особистісно-професійна якість, що синтезує духовно-культурні, емоційно-ціннісні, інтелектуально-креативні знання, настанови, ставлення до художньо-творчої діяльності, індивідуальні ціннісні орієнтації, що виявляється у дієвому, активному характері поведінки і спонуканні до творчості. Формування художньо-естетичних потреб розглядається як основа художньо-естетичного виховання здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва, що загалом збагачує людину, суттєво впливає на її інтелектуальну та емоційно-

вольову сфери, пробуджуючи бажання спілкуватися з мистецтвом та уможлиблюючи його активне сприйняття.

З'ясовано, що стратегія розвитку сучасної освіти пов'язана із внесенням інноваційних перетворень до її змісту і ґрунтується на вирішенні завдань щодо якісної професійної підготовки здобувачів вищої освіти, що потребує вдосконалення мистецько-технологічних та методологічних шляхів її реалізації. Тобто, досягнення внутрішньої єдності освіти має відбуватися за рахунок осягнення духовних важелів мистецтва, зокрема, хореографічного.

Важливим пріоритетним напрямом є формування духовної культури молоді, здатної якісно орієнтуватися в сучасному середовищі, що актуалізує необхідність виокремлення і характеристики методологічних підходів до формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти. Встановлено, що методологія слугує орієнтиром в організації досліджуваного процесу, формує стратегію пошуку щодо розкриття предмета дослідження. Предметом методології дослідження формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти є способи здобуття наукових результатів та їх інтерпретації у межах обраної мети, завдань дослідження, а також система правил, рекомендацій щодо розкриття отриманих результатів.

З урахуванням процесів модернізації вищої мистецької освіти та нових тенденцій у професійній підготовці здобувачів визначено такі методологічні підходи до формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва: системний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, аксіологічний. Визначені методологічні підходи уможлиблюють відбір найбільш вагомих педагогічних принципів, ефективних умов та методів формування художньо-естетичного світосприйняття, художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти в їх фаховій проєкції.

Відзначено, що мистецтво хореографії спирається на підґрунтя художньо-естетичної обробки рухів, їх добору та класифікації. У контексті дослідження хореографічне мистецтво розглядається як середовище, в якому відбувається цілісне формування художньо-естетичних потреб майбутніх хореографів. Узагальнено, що саме хореографічне мистецтво здатне задовольнити прагнення особистості до естетичного зростання, поєднати її внутрішній і зовнішній світ, активізувати творчу уяву. Хореографія не лише формує естетичний смак, але й допомагає у формуванні психологічної зрілості, впевненої поведінки, сприяє формуванню гармонійної особистості, розвиває творчість, координацію рухів, образне мислення, морально-естетичні якості й художньо-естетичні потреби у здобувачів освіти, що актуалізує необхідність аналізу мистецьких практик професійної підготовки хореографів у системі вищої освіти в площині закордонного й українського досвіду.

Проаналізовано цікаві, конструктивні у площині порушеної проблеми мистецькі практики професійної підготовки хореографів у системі вищої освіти в західноєвропейських країнах: Німеччина, Нідерланди. Швейцарія, Бельгія, Франція, Угорщина, Швеція, США та Китаю.

Проілюстровано реалізацію сучасних тенденцій в хореографічній освіті України в умовах класичних університетів: Львівський національний університет ім. І. Франка (факультет культури і мистецтв) та Київського національного університету культури і мистецтв.

Матеріали розділу відображено в таких публікаціях автора: Чжан Цянь / Zhang Qian (2023); Чжан Ч'єн (2024); Чжан Ч'єн (2024 а); Чжан Ч'єн (2024 б).

РОЗДІЛ II

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОТРЕБ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

У другому розділі виявлено і схарактеризовано педагогічний супровід формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва; визначено компоненти, критерії та рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва; теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва.

2.1. Педагогічний супровід формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва

Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва як домінанта художньо-естетичної культури, художньо-естетичного розвитку особистості потребує, на наш погляд, відповідного педагогічного супроводу та організаційно-методичного забезпечення у закладі вищої освіти.

При цьому ми керуємося, передусім, змістом поняття «супровід», яке за тлумачним словником української мови характеризується як «те, що супроводить яку-небудь дію, явище, товариство, оточення; група людей, яка супроводжує когось» (Новий тлумачний словник української мови, 1999).

В Українському педагогічному словнику наголошується на багатоаспектності поняття «супровід», визначаючи його зміст як: дію зі значенням супроводжувати, супроводити; те, що супроводить якусь дію, явище; поєднання дії з іншою, побічною дією; додавання чогось до чогось, доповнення до чогось (Гончаренко, 1997, с. 6).

Під педагогічним супроводом розуміємо сукупність спеціально організованих заходів, засобів впливу на майбутніх хореографів в освітньому процесі ЗВО щодо формування їхніх художньо-естетичних потреб, що забезпечуватимуть результативність та ефективність цього процесу.

У контексті дослідження, поняття «педагогічний супровід» використовуємо щодо внутрішніх характеристик або зовнішніх причин, що комплексно уможлиблюють реалізацію процесу формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва, який опосередковано певними чинниками: як об'єктивними, що не залежать від суб'єкта – майбутнього хореографа (особливості освітнього процесу; освітні програми, технології, форми і засоби навчання тощо), так і суб'єктивними, властивими конкретному майбутньому хореографу (особистісні якості, мотиви, знання, вміння, компетентності).

Специфіка підготовки майбутніх педагогів-хореографів у навчальному закладі мистецького спрямування включає необхідність формування комплексу базових і професійних компетентностей, серед яких головними вважаємо здатність фахівця здійснювати організаційно-педагогічну і викладацьку діяльність, хореографічну мистецьку діяльність та оволодіти навиками комплексного підходу при вирішенні поставлених завдань.

Зазначимо, що професіоналізм хореографа забезпечується як наявністю фахової освіти, так і особистого досвіду опанування танцювальною технікою та методикою. Професійна підготовка за спеціальністю 024 «Хореографія» здійснюється згідно із Законом України «Про вищу освіту», а також у відповідності до Стандарту вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти у ЗВО (згідно з авторським задумом предметом дослідницької уваги є Стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти).

Провідні професійні кваліфікації у галузі знань 01 Освіта/ Педагогіка, спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки та галузі знань 02 Культура та мистецтво, спеціальності 024 Хореографія, що обирають випускники ЗВО, пов'язані з фаховою діяльністю на посадах артиста хореографічного ансамблю, керівника аматорського чи професійного хореографічного колективу, викладача спеціалізованих мистецьких навчальних закладів галузі культури і мистецтва. Згідно з чинною редакцією Національного класифікатора України бакалавр хореографії має право обіймати посади асистента балетмейстера, балетмейстера, балетмейстера-постановника, керівника хореографічного колективу, хореографа. Звертаємо увагу на те, що незалежно від того, у хореографічному об'єднанні якого типу (аматорський, професійний, навчальний) або виду танцю (класичний, народний, бальний, сучасний) провадитиме діяльність майбутній фахівець, у процесі професійної освіти йому необхідно не лише здобувати хореографічні знання та вміння, але і досягти певного рівня особистісного розвитку на основі сформованих індивідуальних здібностей, інтересів та художньо-естетичних потреб.

Стосовно Стандарту вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня (галузь знань 02 Культура та мистецтво, спеціальність 024 Хореографія), затвердженого і введеного в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 04.03.2020 № 358, то в ньому декларується перелік компетентностей (загальних (ЗК) і спеціальних (фахових, предметних) (СК), важливих у контексті порушеної проблеми, а саме:

СК03. Здатність застосовувати теорію та сучасні практики хореографічного мистецтва, усвідомлення його як специфічного творчого відображення дійсності, проектування художньої реальності в хореографічних образах.

СК08. Здатність сприймати новітні концепції, усвідомлювати багатоманітність сучасних танцювальних практик, необхідність їх

осмислення та інтегрування в актуальний контекст із урахуванням вітчизняної та світової культурної спадщини.

СК14. Здатність забезпечувати високий рівень володіння танцювальними техніками, виконавськими прийомами, застосовувати їх як виражальний засіб.

Розділ «Нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання» презентує програмні результати навчання, серед яких, зокрема,

ПРО8. Розуміти хореографію як мистецький феномен, розрізняти основні тенденції її розвитку, класифікувати види, напрями, стилі хореографії.

ПРО9. Володіти термінологією хореографічного мистецтва, його понятійно- категоріальним апаратом.

ПРО10. Розуміти хореографію як засіб ствердження національної самосвідомості та ідентичності.

ПРО14. Володіти принципами створення хореографічного твору, реалізуючи практичне втілення творчого задуму відповідно до особистісних якостей автора.

Відзначимо, нормативним документом, який регламентує нормативні, компетентнісні, кваліфікаційні, організаційні, навчальні та методичні вимоги до підготовки бакалаврів у галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальності 024 Хореографія є освітньо-професійна програма (ОПП), яка заснована на компетентнісному підході підготовки фахівця в галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальності 024 Хореографія.

За логікою авторського задуму з метою ґрунтовного опрацювання організаційно-методичного забезпечення формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва здійснено порівняльний аналіз освітніх програм (ОП) підготовки бакалаврів у галузі знань 02 Культура і мистецтво

спеціальності 024 Хореографія закладів вищої освіти, які знаходяться у вільному доступі (Додатки А, Б). Продемонструємо це на прикладі Волинського національного університету імені Лесі Українки (ВНУ), Рівненського державного гуманітарного університету (РГДУ), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (ВДПУ), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (ЧНУ), де впроваджувалися результати дисертаційного дослідження.

Об'єктами вивчення та діяльності за ОПП ВНУ імені Лесі Українки є хореографія як мистецький феномен, теорія та практика хореографічного мистецтва і освіти.

Аналіз освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 02 Культура і мистецтво зі спеціальності 024 Хореографія Волинського національного університету імені Лесі Українки (2023) показав, що серед компетентностей у площині порушеної проблеми привертають ті, що декларуються Стандартом: СК03, СК08, СК14.

Звертаємо увагу на виокремлення в компоненті «Програмні результати навчання», окрім ПР08, ПР 09, ПР10, ПР14, ще й такої складової, як:

ПРН18. Знаходити оптимальні підходи до формування та розвитку творчої особистості, що, на нашу думку, є суттєвим у контексті порушеної проблеми.

Серед переліку освітніх компонентів освітньо-професійної програми у циклі професійної підготовки виокремлюємо такі, що мають посутній інтерес у контексті проблеми дослідження, як-от:

ОК 9 – Мистецтво балетмейстера (18 кредитів, залік (2, 7 семестри), екзамен (3, 5, 8 семестри));

ОК 11 – Теорія та методика викладання класичного танцю (24 кредити, залік (5 семестр), екзамен (1, 3, 6, 8 семестри));

ОК 12 – Теорія та методика викладання народно-сценічного танцю (24 кредити, залік (5, 7 семестри), екзамен (1, 3, 8 семестри));

ОК 13 – Теорія та методика викладання бального танцю (9 кредитів, залік (5 семестр), екзамен (4, 7 семестри));

ОК 14 – Теорія та методика викладання сучасного танцю (9 кредитів, екзамен (6, 8 семестри));

ОК 17 – Методика хореографічної роботи (4 кредити, екзамен (4 семестр));

ОК 19 – Історія хореографічного мистецтва (4 кредити, залік (1 семестр), екзамен (2 семестр)).

Відзначимо, що освітньо-професійна програма заснована на компетентнісному підході підготовки фахівця в галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальності 024 Хореографія і передбачає присвоєння світньої кваліфікації – «бакалавр хореографії». Ця освітньо-професійна програма передбачає надання спеціальних знань та професійну підготовку у сфері хореографічного мистецтва, необхідних для подальшої професійно-наукової діяльності.

Визначеними пріоритетами освітньо-професійної програми «Хореографія» першого (бакалаврського) рівня Рівненського державного гуманітарного університету (РГДУ, 2024) є: підготовка конкурентоспроможного хореографа, здатного вирішувати завдання у різних жанрах хореографічного мистецтва в умовах сьогодення, творчо-виконавська, балетмейстерська та педагогічна діяльність у галузі хореографії.

Звертаємо увагу на те, що на відміну від ОПП першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 02 Культура і мистецтво зі спеціальності 024 Хореографія Волинського національного університету імені Лесі Українки (2023) в освітньо-професійній програмі РГДУ прописана кваліфікація «бакалавр хореографії» та професійна кваліфікація – «балетмейстер, артист».

Розбіжностей у визначенні компетентностей та програмних результатів навчання в контексті порушеної проблеми у цій освітньо-професійній програмі не виявлено.

Щодо переліку обов'язкових компонентів ОП (без поділу на цикли загальної і професійної підготовки як у ВНУ імені Лесі Українки), то показним є значно ширший їх перелік і здебільшого збільшена кількість кредитів, як-от:

ОК 11 – Мистецтво балетмейстера (27 кредитів, залік / екзамен);

ОК 12 – Теорія та методика викладання класичного танцю (26 кредитів, залік / екзамен);

ОК 13 – Теорія та методика викладання народно-сценічного танцю (10 кредитів, залік / екзамен).

Примітно, що освітньо-професійною програмою передбачений ще й **ОК 14** – Теорія та методика викладання українського народно-сценічного танцю (10 кредитів, екзамен).

Своєрідною родзинкою цієї ОП є варіація теорії і методики викладання різних танців (по 10 кредитів), а саме: модерн танцю (**ОК 15**, залік / екзамен); афро-джас танцю (**ОК 16**, екзамен); європейських танців (**ОК 17**, залік / екзамен); латиноамериканських танців (**ОК 18**, залік / екзамен). За такого підходу, на наш погляд, поглиблюється осмислення й інтерпретування сучасних танцювальних практик світової культурної спадщини, що сприяє культивуванню особистісних характеристик майбутнього хореографа загалом і формування художньо-естетичних потреб зокрема, необхідних для подальшої творчої діяльності у сфері хореографічного мистецтва.

Стосовно таких освітніх компонентів, як «Методика роботи з хореографічним колективом» (**ОК 19**) та «Історія хореографічного мистецтва» (**ОК 20**), то на їх вивчення відведено по 3 кредити з підсумковою формою контролю – екзамен.

Деталізовано представлено атестацію, що охоплює такі ОК освітньої

програми: «Мистецтво балетмейстера», «Теорія та методика викладання класичного танцю», «Теорія та методика викладання народно-сценічного танцю», «Теорія та методика викладання українського народно-сценічного танцю», «Теорія та методика викладання модерн танцю», «Теорія та методика викладання афро-джаз танцю», «Теорія та методика викладання європейських танців», «Теорія та методика викладання латиноамериканських танців».

Об'єктами вивчення освітньо-професійної програми «Хореографія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на основі повної загальної середньої освіти за спеціальністю 024 Хореографія галузі знань 02 Культура і мистецтво Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2023) є сукупність феноменів і проблем мистецтва хореографії, створення творчого хореографічного продукту, хореографічне виконавство, педагогічна майстерність в галузі хореографічної освіти.

Особливістю цієї ОП є те, що вона пропонує фахово зорієнтоване навчання, що забезпечує поглиблену підготовку бакалаврів хореографічного мистецтва на основі взаємозв'язку її виконавської, викладацької та дослідницької складових.

Цією ОП регламентується присвоєння кваліфікації «Бакалавр хореографії. Керівник хореографічного колективу. Викладач мистецької школи», чим вона вирізняється з-поміж інших освітньо-професійних програм. Відмінним також є перелік обов'язкових компонентів, що є суттєвими у площині порушеної проблеми, та обсяг кредитів на їх вивчення, а саме:

ОКПП.05 - Історія хореографічного мистецтва (4 кредити, екзамен (6 семестр));

ОКПП.05 - Мистецька педагогіка та психологія мистецької освіти (4 кредити, залік (3 семестр));

ОКПП.08 - Теорія та практика балетмейстерської діяльності (31

кредит, залік (1, 3, 7 семестри), екзамен (2 семестр));

ОКП.10 - Теорія та методика викладання танцю (за видами) (57 кредитів, залік (6 семестр), курсова робота (7 семестр), екзамен (1, 3, 5, 8 семестри)).

Освітньо-професійною програмою першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 02 Культура і мистецтво зі спеціальності 024 Хореографія Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (2023) передбачено присвоєння освітньої кваліфікації «Бакалавр хореографії» та професійної кваліфікації «Артист (танцювального ансамблю). Балетмейстер. Керівник хореографічного колективу».

Щодо переліку обов'язкових компонентів ОП у циклі професійної підготовки виокремлюємо такі значущі у ракурсі проблеми дослідження:

ОК 04 – Мистецтво балетмейстера (34 кредити, екзамен (1, 2, 4, 6, 8 семестри), залік (3, 5, 7 семестри));

ОК 06 – Теорія та методика викладання танцю за видами (класичний, народно-сценічний, сучасний, бальний) (33 кредити, екзамен (1, 2, 4, 6, 7 семестри), залік (3, 5 семестри));

ОК 12 – Історія хореографічного мистецтва (3 кредити, залік);

ОК 18 – Аналіз хореографічних творів (3 кредити, залік).

При виборі вищезазначених освітніх компонентів, ми, передусім, зважали на їх освітній потенціал у підготовці фахівця в галузі хореографічного мистецтва. До прикладу, в пояснювальній записці силабусу навчальної дисципліни «**Історія хореографічного мистецтва**» підготовки бакалавра, галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 024 Хореографія, за освітньо-професійною програмою Хореографія у Волинському національному університеті імені Лесі Українки зазначено, що підготовка фахівця в галузі хореографічного мистецтва вимагає особливої уваги як до його професійної підготовки (оволодіння основами танцювального мистецтва і розвиток виконавської майстерності), так і до

культивування особистісних характеристик хореографа загалом, і формування його художньо-естетичних потреб зокрема.

У цьому контексті комплекс дисциплін, що впливають на розвиток особистості в професійно-художньому, культурному, соціально-педагогічному аспектах, має особливе значення в науковій організації навчального процесу. Тому рівень знань та умінь студентів з дисципліни «Історія хореографічного мистецтва» є найважливішою складовою професіоналізму майбутніх хореографів, балетмейстерів, керівників танцювальних колективів.

Підтвердженням зазначених позицій є те, що у змістовому модулі 1 «Танцювальне мистецтво в історичних модусах буття» під час опрацювання теми 1.1. «Хореографія як вид мистецтва» майбутні бакалаври хореографії ознайомлюються з специфічними атрибутами та виразними засобами хореографії, хореографічною культурою як невідомою частиною загального організму культури, її предметним полем; з танцем як складовою синкретичного первісного мистецтва (тема 1.3. «Первісні форми танцю»; становленням народно-сценічного танцю в Україні (тема 2.3); специфікою пластичних стилістик сучасного хореографічного мистецтва (тема 2.8. «Тенденції розвитку хореографічного мистецтва Волині на сучасному етапі»).

Отже, проведений аналіз змісту освітніх програм (ОП) підготовки бакалаврів у галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальності 024 Хореографія закладів вищої освіти, дозволяє констатувати, що викладання у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Рівненському державному гуманітарному університеті, Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького спрямоване на забезпечення умов формування і розвитку загальних та професійних компетентностей бакалавра зі спеціальності 024 «Хореографія» та оволодіння знаннями, уміннями та навичками,

необхідними для здійснення професійної хореографічно-виконавської, методичної, педагогічної та науково-дослідницької діяльності.

Аналіз силабусів освітніх компонентів, які наявні в усіх проаналізованих ОПП («Історія хореографічного мистецтва», «Теорія і методика викладання танцю (класичного, народно-сценічного, сучасного, бального)») показав, що вони мають значний змістовий потенціал для ознайомлення студентів із хореографією як феноменом мистецтва, морфологією, лексикою та композиційними принципами танцю, засвоєння її виконавських екзерсисів, використання її виховного педагогічного потенціалу у роботі з дітьми.

Проте, на наш погляд, у них відсутня цілісна система цілеспрямованого формування у здобувачів вищої освіти художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва. Ця обставина, вочевидь, актуалізує необхідність забезпечення системної цілеспрямованої підготовки кваліфікованих хореографів шляхом поглиблення окремих розділів освітніх компонентів інформацією теоретико-прикладного спрямування із позицій значущості в культивуванні особистісних характеристик майбутнього хореографа загалом і формування художньо-естетичних потреб зокрема.

При цьому характеристика художньо-естетичної потреби як складової художньо-естетичної культури, художньо-естетичного розвитку особистості, інтегративної особистісно-професійної якості, що синтезує духовно-культурні, емоційно-ціннісні, інтелектуально-креативні знання, настанови, ставлення до художньо-творчої діяльності, індивідуальні ціннісні орієнтації, що виявляється у дієвому, активному характері поведінки і спонуканні до творчості (грунтовно представлено в п.1.1), потребує уточнення її структурно-компонентного складу та критеріально-рівневої характеристики.

2.2. Компонентно-критеріально-рівнева характеристика формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва

При визначенні структурно-компонентного складу та критеріально-рівневої характеристики формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва ми виходили з того, що аналізований процес базується на загальнонауковій методології, представлений системним підходом, який дозволяє сприймати і досліджувати його як цілісну систему, в усій її складності, з усіма зв'язками і змінами, тобто логічно структуровану.

У філософському контексті структура є способом закономірного зв'язку між складовими частинами предметів і явищ об'єктивного світу, мислення, пізнання або внутрішня будова чого-небудь (Філософія освіти і науки, 2018, с. 502), що дозволяє краще зрозуміти функціонування і розвиток різних систем і явищ.

Суттєвою вважаємо думку А. Дзундзи, згідно з якою у кожній системі можна виділити компоненти, що найбільшою мірою забезпечують її цілісність, визначають функціонування всієї системи та її окремих складових, тобто є системоутворюючими компонентами (Дзундза, 2003, с. 65).

Посутній інтерес для нас становлять також дослідження, де представлена компонентна будова феноменів, що мають зв'язок із порушеною проблемою.

До прикладу, В. Максименко, досліджуючи проблему формування художньо-творчого досвіду майбутніх викладачів хореографії у процесі фахової підготовки, виокремлює особистісні прояви педагога-хореографа, котрі характеризують його фахову підготовку як інтегральну властивість і беруться автором за основу при визначенні його компонентної будови (мотиваційний, когнітивний, емоційний, рефлексивний), а саме:

мотиваційна сфера (бажання постійно оволодівати новими знаннями та вміннями у сфері мистецтва, спрямованість на подолання труднощів на шляху їх отримання);

когнітивна сфера (намагання отримувати різнобічні знання з різних джерел; обізнаність майбутнього вчителя у різних сферах мистецтва, в контексті яких пізнається конкретний хореографічний твір; знання естетико-мистецтвознавчих та психологічних основ сприймання мистецтва, що виявляється в цілісному аналізі та художньо-педагогічній інтерпретації його творів);

аксіологічна сфера (здатність сприймати й емоційно переживати художні образи хореографічних творів, сформовані ціннісні орієнтації у різних видах і жанрах хореографічного мистецтва; розуміння важливості їх застосування у власній хореографічній творчості та майбутній педагогічній діяльності);

праксеологічна сфера (можливість застосовувати в аналітико-інтерпретаційній, хореографічно-виконавській та педагогічній діяльності власні креативні якості) (Максименко, 2024, с. 80-81).

Вартує уваги погляд О. Бобир щодо визначення таких структурних компонентів художньо-естетичного світобачення майбутніх художників: професійно-когнітивний (світорозуміння), емоційно-образний (світосприйняття), мотиваційно-ціннісний (світовідношення), саморегуляційний (самоідентифікація) та діяльнісний (світоперетворення), що відповідає позиції вчених, пов'язаній із розумінням, сприйняттям, відношенням та перетворенням оточуючого світу(Бобир, 2020, с. 54).

О. Скрипченко визначає такі структурні компоненти розвитку професійної майстерності вчителів: когнітивний (професійні знання, самосвідомість), мотиваційний (розвиток мотиваційної сфери), емоційний (формування самооцінки, розвиток креативних і емпатійних якостей, розвиток комунікативних навичок) та технологічний (оволодіння методами, формами та прийомами традиційних та інноваційних

технологій) (Скрипченко, 2014, с.116).

Посутній інтерес становить дослідження Т. Сердюк, в якому зосереджено увагу на формуванні художньо-естетичного досвіду майбутніх хореографів у процесі їхньої професійної підготовки у ЗВО. Дослідницею конкретизовано сутність, зміст і компонентну структуру художньо-естетичного досвіду студентів-хореографів через взаємодію когнітивного, аксіологічного та праксеологічного складників у процесі художньо-естетичної діяльності особистості (Сердюк, 2011).

Отже, крізь призму викладеного вище, беручи до уваги подану в п. 1.1. характеристику феномену «художньо-естетична потреба», зумовлену функційними можливостями та творчою сутністю хореографічного мистецтва, розмаїттям форм художньо-освітньої та хореографічно-виконавської діяльності здобувачів вищої освіти, виокремлюємо такі компоненти формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва: **чуттєво-емоційний, когнітивно-пізнавальний, дієво-творчий**. Зауважимо, ці компоненти є взаємопов'язаними й закладають цілісну структуру. Схарактеризуємо їх.

При виокремленні **чуттєво-емоційного** компонента формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва ми керувалися тим, що, за твердженням учених (А. Канарський, Г. Сотська, О. Рудницька та ін.), чуттєвість є передумовою й інструментом виявлення естетичного загалом, адже об'єктивна реальність є естетично нейтральною, а естетичною, зауважує Г. Сотська, вона стає тоді, коли перебуває в полі оцінного ставлення людини до об'єкту. При цьому вчена, поділяючи позицію А. Канарського, відзначає, що «намір звернутися до суб'єктивного, зокрема, до чуттєвого акту, є цілком мотивованим. Адже досконалість, завершеність розвитку естетичного полягає не в тому, що воно існує як щось предметно застигле, статичне, природне, а в тому, що воно впливає

на людину, привласнюється нею, а в результаті – прямує до самовідчуття людини» (Сотська, 2015, с. 391).

Розвинена чуттєвість слугує збереженню цілісності особистості майбутніх хореографів, ґрунтуючись на емоціях. Емоція (від лат. *emovere* – збуджувати, хвилювати) – душевне переживання, почуття, хвилювання (Івченко, 2006, с.123); конкретна психічна форма існування потреби.

Для нас важливим є те, що в психології емоції пов'язуються зі спонуканням тих почуттів, які сприяють їх задоволенню. Почуття формуються і розвиваються на підставі емоцій як одного із головних механізмів внутрішньої регуляції психічної діяльності й поведінки, спрямованих на задоволення актуальних потреб.

Ми погоджуємося з думкою Г. Сотської, що вищим етапом розвитку людської чуттєвості є *естетична емоція*, оскільки вона характеризується не тільки як реакція організму на зовнішні подразники, що вирізняються гармонією, досконалістю, цілісністю і впорядкованістю, але є реакцією людини, яка опанувала об'єктивний світ і соціум (Сотська, 2015, с. 391). Вочевидь, естетична емоція є емоційною реакцією, що віддзеркалює рівень духовного життя людини, її уявлення про бажане і прекрасне як у теперішньому часі, так і в майбутньому (Г. Лабковська). Завдяки такій емоційності людина, на думку О. Дем'янчука, сприймаючи високохудожні твори мистецтва, котрі яскраво віддзеркалюють дійсність, відчуває радість або сум, тривогу чи надію – почуття, що викликають бажання жити за законами прекрасного (Дем'янчук, 1996).

Вплив емоцій виявляється у діях майбутніх фахівців хореографії, у їхньому ставленні до хореографічного мистецтва, в потребі спілкування з прекрасним, у бажанні формувати такі ж почуття у молоді, прагненні передати свої знання і вміння молодому поколінню, активній участі у професійно-хореографічній діяльності.

Для нас важливим є те, що емоції, відтворені в хореографічному тексті, пов'язані з естетичною функцією художнього тексту, загалом

розкривають світогляд творця хореографічного тексту, впливають на відчуття та думки глядачів, спонукаючи до вияву певних почуттів.

Цілком слушно зауважує В. Личковах про те, що естетичні почуття забарвлюють і емоції, і волю, і розум людини вмінням бачити, відчувати та створювати красу. Відповідно особистість, яка знаходиться у стані актуалізації естетичних почуттів, ставиться до себе, до природи, до інших не як споглядач, а як людина, що відчуває унікальність та своєрідність іншого (Личковах, 2005, с. 46).

Існує думка (І. Бех), що естетичні почуття – це досить складне явище, яке відображає багатогранність індивідуального духовного життя особистості і виражаються у хвилюванні людини, в її насолоді тощо. Духовне осяяння завжди пов'язане з особливою насолодою або стражданням, які переводять ставлення людини до художнього об'єкта з повсякденної сфери в естетичний простір. Таким чином, духовна насолода – дещо інше, ніж особистісні почуття, які виникають у процесі сприйняття, оскільки її специфіка полягає в піднесенні над сутністю самого мистецького твору (Бех, 1996, с. 56).

При цьому естетичне сприйняття характеризується як специфічний вид духовно-практичної діяльності, що не обмежується перцептивним актом, а включає рівень емоційно-сміслового опанування змісту будь-якого мистецького твору, продукту творчої діяльності. Тобто естетичне сприйняття є вибіркоким, позаяк зосереджує увагу на естетичному змісті різноманітної інформації, що потрапляє до свідомості людини. За твердженням О. Рудницької естетичне сприйняття дефініціюється як «сприйняття – мислення», «переживання – усвідомлення», доводячи, що воно відбувається сукупно у формі відчуттів, уявлень, асоціативного мислення, тобто становить комплексну діяльність, котра має виключне значення для розвитку розумово-почуттєвої активності людини (Рудницька, 2010, с. 5).

Отже, чуттєво-емоційний компонент формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва відображає художньо-естетичну спрямованість мотиваційної сфери – процесу формування й розвитку почуттів, емоцій, спрямованих на сприйняття та створення краси, використання мистецтва для вираження себе та своїх емоцій.

Когнітивно-пізнавальний компонент у структурі формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва визначає його резерви щодо досягнення досліджуваного процесу, містить комплекс професійно-хореографічних знань (духовно-культурні, емоційно-ціннісні, інтелектуально-креативні, мистецтвознавчі), забезпечуючи необхідне підґрунтя для опанування різних видів хореографічного мистецтва, техніки виконання, використання матеріалів та інструментів, що загалом сприяє інтелектуальному розвитку фахівця з хореографії, його креативному мисленню у професійній сфері, успішній творчій хореографічній діяльності, розумінню важливості хореографічного мистецтва у досліджуваному процесі.

Ми погоджуємося з думкою В. Максименко, трансформуючи яку вважаємо, що розвиток когнітивно-пізнавального компонента формування художньо-естетичних потреб майбутніх хореографів «забезпечує насиченість хореографічного мистецтва художніми образами, розвиває їх творче мислення, сприяє формуванню активного сприйняття та фантазії, додає діяльності пошукового характеру, впливає на швидкість реакції, увагу та пам'ять здобувачів вищої освіти» (Максименко, 2024).

Зміст когнітивної сфери, наголошує вчена, відкриває для майбутніх хореографів вільний і варіативний вибір нових знань, нових цілей, цінностей та особистісних смислів. При цьому знання можуть бути базисом уявлень про дійсність (знання – результат), орієнтиром при

визначенні людиною напрямку своєї діяльності, слугувати основою формування ставлення до об'єктів дійсності (Максименко, 2020).

Однак звертаємо увагу на те, що майбутнім хореографам упродовж навчання у закладі вищої освіти деколи важко самотійно зорієнтуватися у плині різноманітної інформації. Тому вкрай важливо, щоб знання та вміння, які набуваються у процесі фахової підготовки, стали для здобувачів вищої освіти засобом дій, власним орієнтиром у набутті особистісного смислу формування художньо-естетичних потреб та їх реалізації у майбутній професійно-хореографічній діяльності.

Дієво-творчий компонент у структурі формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва ґрунтується на розумінні творчості загалом як свідомої, цілеспрямованої, активної діяльності людини, спрямованої на пізнання та перетворення дійсності, створення нових, оригінальних предметів, витворів тощо з метою вдосконалення матеріального й духовного життя суспільства (Гончаренко, 1997).

Змістовою складовою цього компоненту є *творчі можливості* особистості, які реалізуються не тільки в спеціальній діяльності зі створення загальнокультурних цінностей, а й у самому процесі життя людини, самореалізації її як засобу самоутвердження через *самовираження і саморозвиток*. При цьому під творчим самовираженням розуміється здатність людини будувати свій внутрішній світ, своє світовідчуття, самого себе у цьому світі (Кічук, 2010).

Учені (І. Бех, В. Моляко та ін.) переконливо доводять, що творчість є виявом і демонстрацією людської індивідуальності. Зокрема, на думку І. Беґа, людська індивідуальність тісно пов'язана з творчістю, оскільки творча діяльність передбачає нове бачення, нове розв'язання, новий підхід, тобто готовність до відмови від звичних схем і стереотипів поведінки, сприйняття й мислення, готовність до самотійних змін (Бех, 2015).

Існує думка (Н. Дудник, І. Терешко), що творча індивідуальність є вищою характеристикою професійної творчості людини, яка передбачає креативність, творчу ініціативу, інтелектуальні здібності, схильність до творчого сумніву тощо. Розвиток творчої індивідуальності окреслює соціалізацію (наслідування соціального досвіду та професіоналізму) та індивідуалізацію (розвиток оригінальності й унікальності), яка пов'язана з автономністю особистості й розвитком творчих здібностей (Дудник, Терешко, 2023).

Привертає увагу позиція О. Отич (Отич, 2008), згідно з якою творча індивідуальність аналізується вченою як унікальне та неповторне поєднання творчих рис та якостей особистості, що забезпечує її автономність, суб'єктивність і відносну стабільність як «унікального особистого» в усіх зовнішніх змінах і трансформаціях та виявляється у власному, оригінальному стилі стосунків із навколишнім середовищем, творчої та професійної діяльності на основі самореалізації, нестримного прагнення до творчого розвитку, новизни. При цьому науковиця аргументовано доводить зміну соціокультурного статусу мистецтва, коли мистецтво розглядається як процес і результат творчості, яка найбільше позначається впливом індивідуальності та здатна здійснювати ефективний вплив на розвиток останньої.

З таких позицій є підстави стверджувати, що мистецтво загалом і хореографічне зокрема, є рушієм, що забезпечує творчу та індивідуально-особистісну спрямованість освіти, перетворюючи її на важливу складову її змісту, даючи суб'єктам освіти унікальну можливість відчувати й водночас зрозуміти й оцінити суспільний і педагогічний досвід та на підставі цього набути універсальну самовизначеність, яка є неможливою для досягнення лише інтелектуальними засобами.

Наочно компонентну структуру формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва подаємо на рис. 2.1.

Зауважимо, що виокремлені компоненти змістової характеристики феномену «формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва» слугуватимуть підґрунтям для визначення *критеріїв* та показників їх вияву, окреслення *рівнів* сформованості досліджуваного явища в системі фахової підготовки бакалаврів хореографії.



Рис. 2.1. Компонентна структура формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва

Зауважимо, що виокремлені компоненти змістової характеристики феномену «формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва» слугуватимуть підґрунтям для визначення *критеріїв* та показників їх вияву, окреслення *рівнів* сформованості досліджуваного явища в системі фахової підготовки бакалаврів хореографії.

Нагадаємо, що у наукових розвідках критерій (з лат. *criterium* «розрізнення»), базуючись на академічному трактуванні, характеризується як «підстава для оцінки чогось» (Івченко, 2006, с. 200), сукупність ознак,

на основі яких формується оцінка умов, процесу і результату навчальної діяльності, що відповідають поставленим цілям (Кремень, 2008, с. 434).

Отже, з урахуванням компонентної структури формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва виокремлюємо такі критерії: **емпатійно-спонукальний, інформативно-змістовий, креативно-рефлексивний**, за якими в подальшому здійснюватиметься дослідницько-експериментальна робота. Схарактеризуємо ці критерії та показники їх вияву.

Передусім, ми виходили з того, що змістове наповнення чуттєво-емоційного компонента формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва акумулює *художньо-естетичну спрямованість мотиваційної сфери (мотиваційна самоактуалізація)*: художньо-естетичні сприйняття, художньо-естетичні почуття, естетичні емоції (переживання), художню насолоду, слугуючи збереженню цілісності особистості майбутніх хореографів, їхній умотивованості, цілеспрямованості, осмисленості, емпатійності в площині порушеної проблеми, сприяючи більш глибокому сприйняттю хореографічного мистецтва та його безпосередньому впливу на формування художньо-естетичних потреб, вираження себе та своїх емоцій. Це дає підстави для виокремлення **емпатійно-спонукального критерію** його вияву.

Провідними показниками означеного критерію є:

- естетичний інтерес до мистецтва і, зокрема, до хореографічних творів, емоційна чуйність до естетичних сторін хореографічного мистецтва;
- здатність до естетичних переживань, художньої насолоди, управляти емоційними переживаннями на основі прийняття відповідних рішень – емоційного інтелекту;
- сформованість ціннісних орієнтацій у різних видах і жанрах хореографічного мистецтва.

Діагностувальним інструментарієм вияву показників *емпатійно-спонукального* критерію слугують такі методи:

- анкета на виявлення естетичного інтересу до мистецтва, хореографічних творів, емоційної чуйності до естетичних сторін хореографічного мистецтва;
- діагностика емоційного інтелекту (Н. Хол);
- питальник «Морфологічний тест життєвих цінностей»;
- методика «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості С. Бубнова» (Додаток А).

Когнітивно-пізнавальний компонент формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва віддзеркалює художньо-естетичну ерудованість (освіченість) майбутніх хореографів. Відтак, крізь призму змістового наповнення означеного компонента правомірно критерій його вияву назвати ***інформативно-змістовим***, а показниками виокремити такі:

- художньо-естетична освіченість, обізнаність здобувачів вищої освіти щодо хореографічного мистецтва;
- наявність фонду спеціальних знань, умінь, навичок, компетентностей у сфері хореографічного й музичного мистецтва.

Діагностувальним інструментарієм вияву показників *інформативно-змістового* критерію слугують такі методи:

- анкета на виявлення художньо-естетичної освіченості, обізнаності здобувачів вищої освіти щодо хореографічного мистецтва, його виражальних засобів;
- методика «Незавершене речення» (Додаток В).

Змістове наповнення дієво-творчого компонента формування художньо-естетичних потреб транслює художньо-естетичні творчі вияви здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва. Це дозволяє визначити критерієм його вияву *креативно-рефлексивний* із такими показниками:

- здатність до творчого самовираження засобами хореографічного мистецтва;
- рефлексія на художньо-естетичний саморозвиток.

Діагностувальним інструментарієм вияву показників *креативно-рефлексивного* критерію слугують такі методики:

- питальник «Шкала оцінки потреби у творчій самореалізації здобувачів вищої освіти»;
- методика «Діагностика реалізації потреб у саморозвитку»;
- самодіагностика «Самооцінка творчого самовираження засобами хореографічного мистецтва» (Додаток С).

Компонентно-критеріальну характеристику формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва та методики їх діагностики подаємо в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Компонентно-критеріальна характеристика формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва та методики їх діагностики

Компонети	Критерії	Показники вияву	Діагностувальні методики
Чуттєво-емоційний	<i>Емпатійно-спонукальний</i>	Естетичний інтерес до мистецтва і, зокрема, до хореографічних творів, емоційна чуйність до естетичних сторін хореографічного мистецтва; здатність до естетичних переживань,	Анкета на виявлення естетичного інтересу до мистецтва, хореографічних творів, емоційної чуйності до естетичних сторін хореографічного мистецтва; діагностика

		художньої насолюди, управляти емоційними переживаннями на основі прийняття відповідних рішень – емоційного інтелекту; сформованість ціннісних орієнтацій у різних видах і жанрах хореографічного мистецтва	емоційного інтелекту (Н. Хол); питальник «Морфологічний тест життєвих цінностей»; методика «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості С. Бубнова».
Когнітивно- пізнавальний	Інформативно- змістовий	Художньо- естетична освіченість, обізнаність здобувачів вищої освіти щодо хореографічного мистецтва, його виражальних засобів; наявність фонду спеціальних знань, умінь, навичок, компетентностей у сфері	Анкета на виявлення художньо- естетичної освіченості, обізнаності здобувачів вищої освіти щодо хореографічного мистецтва; методика «Незавершене речення».

		хореографічного й музичного мистецтва.	
Дієво-творчий	<i>Креативно-рефлексивний</i>	Здатність до творчого самовираження засобами хореографічного мистецтва; рефлексія на художньо-естетичний саморозвиток.	Питальник «Шкала оцінки потреби у творчому самовираженні засобами хореографічного мистецтва»; «Діагностика реалізації потреб у саморозвитку»; «Самооцінка творчого самовираження засобами хореографічного мистецтва».

З урахуванням показників вияву емпатійно-спонукального, інформативно-змістового, креативно-рефлексивного критеріїв нами було розроблено рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва, а саме: високий, середній, низький.

Високий рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва характеризується наявністю усвідомленого естетичного інтересу до мистецтва і, зокрема, до хореографічних творів, чіткою вираженістю емоційної чуйності до естетичних сторін хореографічного мистецтва,

здатності до естетичних переживань, художньої насолоди, управління емоційними переживаннями; цілісним емоційним сприйманням творів хореографічного мистецтва, сформованістю ціннісних орієнтацій у різних видах і жанрах хореографічного мистецтва (*чуттєво-емоційний компонент / емпатійно-спонукальний критерій*);

здобувачі вищої освіти інтелектуально активні та цілеспрямовані, вирізняються ґрунтовною художньо-естетичною освіченістю, обізнаністю щодо хореографічного мистецтва, його виражальних засобів; здобувачі цього рівня володіють ґрунтовними спеціальними знаннями щодо різних жанрів і стильових напрямів хореографічного мистецтва, необхідним тезаурусом для застосування знання з історії та теорії хореографічного мистецтва, мистецтва балетмейстера, світової художньої культури, історії музики та інших видів мистецтв у професійній діяльності хореографа, намагаються опановувати нові знання, вміння, компетентності у сфері хореографічного й музичного мистецтва для розширення мистецької ерудиції, обізнаності (*когнітивно-пізнавальний компонент / інформативно-змістовий критерій*);

майбутні хореографи демонструють усвідомлену здатність до художньо-естетичного самопізнання в художньо-освітній та хореографічно-виконавській діяльності, творчого самовираження засобами хореографічного мистецтва; усвідомлюють необхідність художньо-естетичного саморозвитку для набуття художньо-творчого досвіду (*дієво-творчий компонент / креативно-рефлексивний критерій*).

Середній рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва характеризується вибіркоvim естетичним інтересом до мистецтва і, зокрема, до хореографічних творів, ситуативною вираженістю емоційної чуйності до естетичних сторін хореографічного мистецтва, здатності до естетичних переживань, художньої насолоди, управління емоційними переживаннями; у здобувачів цього рівня епізодичним, дещо вибіркоvim є

емоційне сприймання творів хореографічного мистецтва; ціннісні орієнтації у різних видах і жанрах хореографічного мистецтва виявляються фрагментарно, залежно від власних уподобань і ставлень до художніх творів (*чуттєво-емоційний компонент / емпатійно-спонукальний критерій*);

такі здобувачі вищої освіти інтелектуально малоініціативні, вирізняються вибірковою художньо-естетичною освіченістю, обізнаністю щодо хореографічного мистецтва, його виражальних засобів; дещо поверхово володіють спеціальними знаннями щодо різних жанрів і стилєвих напрямів хореографічного мистецтва, необхідним тезаурусом для застосування знання з історії та теорії хореографічного мистецтва, мистецтва балетмейстера, світової художньої культури, історії музики та інших видів мистецтв у професійній діяльності хореографа, залежно від власних уподобань, фрагментарно намагаються опановувати нові знання, вміння, компетентності у сфері хореографічного й музичного мистецтва, що послаблює їхню мистецьку ерудованість, обізнаність (*когнітивно-пізнавальний компонент / інформативно-змістовий критерій*);

майбутні хореографи демонструють вибіркєву здатність до художньо-естетичного самопізнання в художньо-освітній та хореографічно-виконавській діяльності, творчого самовираження засобами хореографічного мистецтва; недостатньо розвиненою є здатність і бажання рефлексії художніх образів та власних досягнень у царині набуття художньо-творчого досвіду, художньо-естетичного саморозвитку (*дієво-творчий компонент / креативно-рефлексивний критерій*).

Низький рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва характеризується невираженістю естетичного інтересу до мистецтва і, зокрема, до хореографічних творів, емоційної чуйності до естетичних сторін хореографічного мистецтва, здатності до естетичних переживань, художньої насолоди, управління емоційними переживаннями; у здобувачів

цього рівня виявляється байдужість щодо емоційного сприймання творів хореографічного мистецтва; невираженість ціннісних орієнтацій у різних видах і жанрах хореографічного мистецтва (*чуттєво-емоційний компонент / емпатійно-спонукальний критерій*);

такі здобувачі вищої освіти демонструють слабкий вияв інтелектуальної ініціативи, обізнаність у фахових знаннях проявляється лише частково, незначним є тезаурус щодо застосування знання з історії та теорії хореографічного мистецтва, мистецтва балетмейстера, світової художньої культури, історії музики та інших видів мистецтв у професійній діяльності хореографа; вони не намагаються опановувати нові знання, вміння, компетентності у сфері хореографічного й музичного мистецтва, що негативно позначається на їхній мистецькій обізнаності (*когнітивно-пізнавальний компонент / інформативно-змістовий критерій*);

майбутні хореографи не виявляють бажання до художньо-естетичного самопізнання в художньо-освітній та хореографічно-виконавській діяльності, творчого самовираження засобами хореографічного мистецтва; нерозвиненою є здатність і бажання рефлексії художніх образів та власних досягнень у царині набуття художньо-творчого досвіду, художньо-естетичного саморозвитку (*дієво-творчий компонент / креативно-рефлексивний критерій*).

Виокремлені нами показники та відповідні ознаки їх вияву за кожним критерієм будуть слугувати орієнтиром для визначення стану сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва на констатувальному етапі дослідження та виявлення його динаміки після завершення формувального етапу педагогічного експерименту, представленого у третьому розділі.

За логікою авторського задуму подальша робота спрямована на обґрунтування педагогічних умов, за яких формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва буде ефективним.

2.3. Обґрунтування педагогічних умов формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва

Реалії сьогодення у площині гуманізації освіти потребують цілеспрямованих зусиль щодо забезпечення пріоритетності загальнолюдських та поліхудожніх цінностей, створення умов для формування художньо-естетичної компетентності, художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти, зокрема засобами хореографічного мистецтва, позаяк освіта ХХІ століття «повинна відповідати духовним потребам людини, сприяти виробленню особистої філософії і власної системи цінностей людини, виховувати смак до літератури, музики і мистецтв...» (Духовно-культурні цінності виховання, 2013, с.17).

Вбачаємо, що чітке окреслення необхідних педагогічних умов для формування художньо-естетичних потреб у здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва дозволить вийти на новий рівень академічної підготовки сучасних хореографів.Передусім відзначимо, що аналіз наукових джерел засвідчив відсутність уніфікованого трактування понять «умова», «педагогічна умова» попри інтерес учених до означеного феномену як предмету дослідження.

Відтак, відповідно до мети дослідження вважаємо за необхідне проаналізувати їх дефініціювання. Так, за Сучасним тлумачним словником української мови поняття «умова» характеризується як «необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чогонебудь або сприяє чомусь» (Сучасний тлумачний словник, 2011, с. 676).

Згідно зі словником-довідником із професійної педагогіки поняття «умова» аналізується з психологічної позиції як «сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що ймовірно впливає на розвиток конкретного психічного явища», а «педагогічні умови» визначаються як «обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що

опосередковується активністю особистості, групою людей» (Семенова, 2006, с. 193).

Вбачаємо, що чітке окреслення необхідних педагогічних умов для формування художньо-естетичних потреб у здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва дозволить вийти на новий рівень академічної підготовки сучасних хореографів. Передусім відзначимо, що аналіз наукових джерел засвідчив відсутність уніфікованого трактування понять «умова», «педагогічна умова» попри інтерес учених до означеного феномену як предмету дослідження. Відтак, відповідно до мети дослідження вважаємо за необхідне проаналізувати їх дефініціювання. Так, за Сучасним тлумачним словником української мови поняття «умова» характеризується як «необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» (Сучасний тлумачний словник, 2011, с. 676). Відповідно до філософського словника термін «умова» витлумачується як фактор («factor» – «чинник»), рушій, причина будь-якого процесу (Філософський словник, 1986). У психологічній площині означена дефініція пояснюється як певна сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на розвиток конкретного процесу (Максименко, 2007).

Звертаємо увагу на те, що питання визначення сутності поняття «педагогічна умова» постає предметом наукових дискусій. Для термінологічної чіткості проілюструємо характеристики цього поняття у науковому дискурсі. Зокрема, А. Дранко (Дранко, 2018) наголошує, що педагогічні умови – обставини, які сприяють успішній реалізації певного процесу.

На думку Т. Гарачук, педагогічні умови – це «штучно створені обставини педагогічного процесу, які суттєво впливають на його функціонування, з метою досягнення запланованих результатів» (Гарачук, 2014, с. 28).

Привертає увагу наукова позиція В. Коваль, згідно з якою поняття «педагогічні умови» характеризується як «сукупність заходів педагогічного процесу, які, з одного боку, забезпечують досягнення студентами необхідного рівня сформованості професійної компетентності, а з другого – сприяють підвищенню ефективності цього процесу» (Коваль, 2016, с. 166).

У площині порушеної проблеми вагомою є думка Г. Падалки щодо розгляду педагогічних умов саме в мистецькому навчанні як цілеспрямовано створених обставин мистецького навчання, які забезпечують можливість досягнення його результативності (Падалка, 2008, с.160).

Як бачимо, різноаспектним є розуміння поняття «педагогічна умова», оскільки одні вчені позиціонують їх із обставинами, за яких покращується процес навчання; а інші – розглядають як заходи в педагогічному процесі, спрямовані на вирішення освітніх завдань. Семантична відмінність понять «обставини» та «заходи» є очевидною й підтверджується у довідкових виданнях, оскільки обставини – це явища, події чи факти, які впливають на щось; а заходи – сукупність дій або засобів для досягнення чи здійснення чого-небудь (Падалка, 2008).

Педагогічні умови розуміють як комплекс доцільно-сприятливих, педагогічно обґрунтованих як зовнішніх, так й внутрішніх обставин, які стають чинниками забезпечення продуктивності у розв'язанні поставлених освітніх завдань (Сюй Сінчжоу, 2022). Попри різноманітне семантичне наповнення поняття «педагогічна умова» найчастіше розглядається науковцями як обставина, що впливає на розвиток педагогічних явищ, тобто є своєрідною структурною оболонкою освітнього процесу, що сприяє його вдосконаленню. Для нас важливим також є те, що відповідно до проведеного аналізу науково-методичної літератури дефініція педагогічних умов пов'язується з вирішенням суто педагогічних проблем та розглядається відповідно до завдань дослідницької діяльності. Таким

чином, можна припустити, що ефективному формуванню художньо-естетичних потреб здобувачів засобами хореографічного мистецтва у закладах вищої освіти передуватиме створення належних педагогічних умов.

У нашому дослідженні під *педагогічними умовами* формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва розуміємо цілісний взаємопов'язаний комплекс спеціально створених у межах освітнього процесу ЗВО заходів, що сприяють ефективності досліджуваного процесу та обрані з урахуванням теоретичних основ розуміння сутності й структури художньо-естетичних потреб майбутніх хореографів (чуттєво-емоційний, когнітивно-пізнавальний, дієво-творчий компоненти) й підвищує рівень сформованості показників заявлених критеріїв (емпатійно-спонукальний, інформативно-змістовий, креативно-рефлексивний).

Зокрема, В. Яюєці (Яюєці, 2019) у площині формування поліхудожнього світогляду майбутніх учителів вбачає необхідним дотримуватися таких педагогічних умов: створення творчої атмосфери на заняттях; забезпечення поліхудожнього простору навчання; інтеграція художніх знань та підтримки творчої ініціативи й самостійності у вирішенні художніх завдань.

Конструктивною вважаємо позицію Х. Цзіншен (Цзіншен, 2017), згідно з якою для ефективного формування естетичного світогляду майбутніх учителів образотворчого мистецтва дослідник наполягає на доцільності реалізації таких умов: інтеграція дисциплін психолого-педагогічного циклу та дисциплін мистецького спрямування; насичення навчально-виховного середовища вишу естетичним змістом; фасилітаційна підтримка становлення творчої особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

Проведений аналіз наукових джерел засвідчує різні підходи щодо визначення аналізованого поняття. Ми переконані в тому, що педагогічні

умови мають бути системно організованими, чітко структурованими, корелювати з компонентно-критеріальною будовою досліджуваного феномену і бути спрямованими на досягнення поставленої в руслі дослідження педагогічної мети – сформувати художньо-естетичні потреби здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва.

Крізь призму вищезазначеного передбачаємо, що для ефективного формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у процесі фахової підготовки необхідно забезпечити реалізацію таких *педагогічних умов*:

- *наповнення освітнього середовища закладу вищої освіти художньо-естетичним змістом, що активізує у здобувачів вищої освіти мотивацію самоактуалізації;*
- *інтеграція дисциплін психолого-педагогічного, художньо-естетичного та хореографічно-мистецького спрямування, націлених на формування компонентів художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти;*
- *активізація творчого потенціалу здобувачів вищої освіти через застосування ресурсу інноваційності, творчої ініціативи та самостійності.*

Варто наголосити, що формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва шляхом впровадження означених педагогічних умов буде ефективним лише за їх комплексної реалізації, оскільки такі умови доповнюють одна одну. Схарактеризуємо виокремлені педагогічні умови.

Правомірність виокремлення першої умови – *наповнення освітнього середовища закладу вищої освіти художньо-естетичним змістом, що активізує у здобувачів мотивацію самоактуалізації* – зумовлена, передусім, розумінням середовища як сукупності природних або соціальних умов, в яких протікає життєдіяльність якого-небудь організму *

оточуюче середовище; група людей, зв'язаних спільністю професії. інтересів * мистецьке середовище (Івченко, 2006, с. 429); системи впливів, умов і можливостей для розвитку особистості, що містяться в соціальному та просторовому оточенні людини (Чжан Гуй, 2022, с.124).

Викликає зацікавлення позиція О. Ярошинської, за якою середовище людини визначається вченою не просто як її оточення, а як те оточення, яке вона сприймає, на яке реагує, з яким вступає в контакт. При цьому поняття «середовище», наголошує дослідниця, відрізняється від поняття «оточення» саме реакцією людини, ступенем освоєння оточення чи ступенем його присвоєння, а не лише впливу.

Саме в такому контексті середовище характеризують як сукупність умов, що впливають на формування здібностей, потреб, інтересів, свідомості людини та її функціонування у суспільстві, як предметну і людську обстановку особистості, що дозволяє розглядати особистість як і носія, і представника середовища (Ярошинська, 2015).

Освітнє середовище, за твердженням М. Братко, варто розглядати як «загальний, сукупний, об'єднаний, інтегральний, цілісний чинник розвитку і становлення особистості, який відіграє значну роль у модифікації її поведінки, впливає на розвиток і формування здібностей, потреб, інтересів, свідомості» (Братко, 2016, с. 16).

Щодо самоактуалізації, то в психологічній науці цей феномен визначається як поняття, що тісно переплітається з процесом реалізації повного відкриття власного потенціалу та досягненням максимальної гармонії, прагнучи до становлення кращої версії самих себе. Для нас важливим є те, те, що індивід (*здобувач вищої освіти, майбутній хореограф – авт.*), крокуючи до самоактуалізації, отримує розвиток в різних аспектах свого життя, включаючи фізичний, емоційний, соціальний і духовний. Сюди варто віднести адекватне сприйняття навколишнього світу і розуміння свого місця у ньому, багате емоційне та духовне життя,

високий рівень фізичного здоров'я та моральності (Пенькова, 2019, с. 245- 248).

Цей процес спрямований на розвиток емоційно-чуттєвої сфери здобувачів вищої освіти, формування їхнього художньо-образного, асоціативного, критичного мислення, створення сприятливих умов для продукування креативних ідей, реалізацію власних художньо-естетичних творчих потреб у професійній хореографічній діяльності. При цьому у здобувачів вищої освіти – майбутніх хореографів – поступово розвивається емоційна сфера, емоційно-чуттєве ставлення до хореографічного мистецтва, його естетичного сприйняття, формуються ціннісні орієнтації, а також розвивається оцінювальне ставлення до хореографічних творів.

Відтак, освітнє середовище, наповнене художньо-естетичним змістом, передбачає формування у здобувачів вищої освіти здатності сприймати прекрасне в мистецтві та довкіллі, емоційно оцінювати естетичні властивості навколишнього світу та хореографічного мистецтва, відрізняючи прекрасне від потворного, що знаходить своє вираження в естетичних інтересах до мистецтва і, зокрема, до хореографічних творів, художньо-естетичних потребах, ціннісних орієнтацій у різних видах і жанрах хореографічного мистецтва, здатності до цілісного сприйняття творів мистецтва та отримання художньо-естетичної насолоди від спілкування з прекрасним (ідеалом); прагненні виражати власні почуття та переживання від сприйнятих естетичних об'єктів у художньо-творчій хореографічній діяльності як віддзеркалення їхньої вмотивованої самоактуалізації.

При визначенні другої педагогічної умови – *інтеграція дисциплін психолого-педагогічного, художньо-естетичного та хореографічно-мистецького спрямування, націлених на формування компонентів художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти* – ми виходили з

того, що «логіка сучасної освітньої ситуації є логікою інтегративного пізнання світу» (Зубарева, 2020, с.64).

Зауважимо, термін «інтеграція» (від латинського *integratio* – «відновлення», «заповнення», від *integer* – «цілий») характеризується як процес зближення й об'єднання окремих диференційованих частин у ціле.

У словникових джерелах це поняття має різні дефініції. До прикладу, за Великим тлумачним словником сучасної української мови термін «інтеграція» визначається як доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи (Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2001, с. 401).

У тлумачному словнику Оксфордського університету інтеграція характеризується як «акт чи процес поєднання двох чи більше частин таким чином, щоб вони функціонували разом» (Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, 2000, с. 675).

У загальнонауковому значенні, відзначає О.Зубарева, інтеграція – це природний взаємозв'язок наук, навчальних дисциплін, розділів, тем різних навчальних предметів на основі провідної ідеї та провідних положень із глибоким, послідовним і багатогранним розкриттям досліджуваних процесів і явищ (Зубарева, 2020, с.65).

Актуальність цієї умови зумовлена сучасними вимогами до фахової підготовки здобувачів вищої освіти, орієнтованої не лише на оволодіння специфікою хореографічного мистецтва, а й на вміння здійснювати міждисциплінарну інтеграцію, оперувати культурологічними, етнологічними, педагогічними та методичними знаннями у цілісному освітньому процесі ЗВО, що сприяє формуванню художньо-естетичної освіченості, мистецької ерудованості, навченості бакалаврів – майбутніх хореографів.

Провідною ідеєю при виокремленні третьої педагогічної умови формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва – *активізація творчого потенціалу*

здобувачів вищої освіти через застосування ресурсу творчої ініціативи та самостійності, забезпечення свободи самовизначення – «розбудити» в собі творця та максимально розвинути закладений творчий потенціал, тобто збудити потребу в подальшому самопізнанні, творчому саморозвитку, сформувати у здобувача вищої освіти об'єктивну самооцінку, рефлексію на художньо-естетичний саморозвиток.

При цьому ми виходимо з того, що у наукових джерелах поняття «потенціал особистості» визначається як системне інтегративне утворення, яке розкривається як здатність особистості створювати систему відносин із навколишнім світом, вибирати той чи інший вид діяльності та досягати у ньому успіху, мати стійкі психологічні критерії та можливість адаптуватися до суспільних викликів, протистояти тиску зовнішніх умов (Богачев та ін., 2021, с.43).

У площині порушеної проблеми вартісною вважаємо позицію І. Мурашко, згідно з якою поняття «особистісний потенціал» характеризується як здатність до творчості, прагнення особистості до саморозвитку та самореалізації (Мурашко, 2010).

Доцільно буде зазначити, що будь-який творчий пошук у хореографічній діяльності «передбачає свободу мислення інтерпретатора» (Чжан, Ї., 2023, с.108), поступовий відхід від існуючих стереотипів, стандартів, шаблонів, тобто перехід до вищого рівня художньо-освітньої та хореографічно-виконавської діяльності, коли інтенсифікується значення індивідуального досвіду творчого самовираження засобами хореографічного мистецтва, спрацьовує механізм творчої активності, який ніби підхоплює найбільш адекватні для конкретного твору прийоми музичного виконавства і засоби сценічної виразності.

Стосовно поняття «рефлексія», то за сучасним словником іншомовних слів рефлѐксія (від лат. *reflexio* – відображення) – 1. Самоаналіз, роздуми людини над власним психічним станом. 2. В

ідеалістичній філософії – відображення, а також дослідження процесу пізнання (Нечволод, 2007, с.597).

У контексті нашого дослідження рефлексія як процес самопізнання дозволяє здобувачам вищої освіти – майбутнім хореографам – усвідомити справжню сутність художньо-освітньої та хореографічно-виконавської діяльності, з метою самоствердження у ній, що є екзистенційною потребою особистості.

Зауважимо, що самоствердження – це стійке прагнення людини до високої оцінки і самооцінки своєї особистості, що спонукає її до активної діяльності і поведінки (Педагогічна енциклопедія, 2006).

Щодо забезпечення свободи самовизначення, то цей процес зумовлений втіленням усвідомленого і оригінального інтерпретаційного варіанту виконання хореографічного твору.

Отже, резюмуючи, зазначимо, що ефективність формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у процесі фахової підготовки прогнозовано забезпечується через реалізацію низки педагогічних умов, до яких належать:

- наповнення освітнього середовища закладу вищої освіти художньо-естетичним змістом, що активізує у здобувачів мотивацію самоактуалізації;
- інтеграція дисциплін психолого-педагогічного, художньо-естетичного та хореографічно-мистецького спрямування, націлених на формування компонентів художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти;
- активізація творчого потенціалу здобувачів вищої освіти через застосування ресурсу творчої ініціативи та самостійності, забезпечення свободи самовизначення (рис. 2.2).

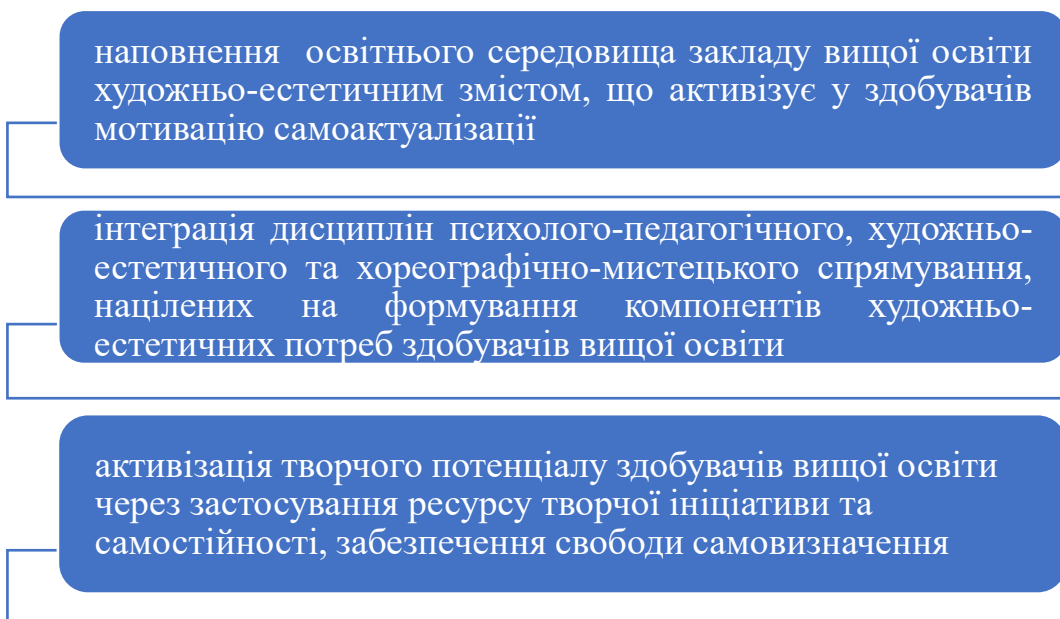


Рис. 2.2. Педагогічні умови формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва

У площині викладеного вище актуалізується необхідність проведення подальшої дослідницько-експериментальної роботи через діагностування реального стану сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у процесі фахової підготовки, апробації та доведення ефективності обґрунтованих педагогічних умов.

Висновки до другого розділу

У другому розділі виявлено і схарактеризовано педагогічний супровід формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва; визначено компоненти, критерії та рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва; теоретично

обґрунтовано педагогічні умови формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва.

Проведений аналіз змісту освітніх програм (ОП) підготовки бакалаврів у галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальності 024 Хореографія закладів вищої освіти, дозволив констатувати, що викладання у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Рівненському державному гуманітарному університеті, Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького спрямоване на забезпечення умов формування і розвитку загальних та професійних компетентностей бакалавра зі спеціальності 024 «Хореографія» та оволодіння знаннями, уміннями та навичками, необхідними для здійснення професійної хореографічно-виконавської, методичної, педагогічної та науково-дослідницької діяльності.

Аналіз силабусів освітніх компонентів, які наявні в усіх проаналізованих ОПП («Історія хореографічного мистецтва», «Теорія і методика викладання танцю (класичного, народно-сценічного, сучасного, бального)») показав, що вони мають значний змістовий потенціал для ознайомлення студентів із хореографією як феноменом мистецтва, морфологією, лексикою та композиційними принципами танцю, засвоєння її виконавських екзерсисів, використання її виховного педагогічного потенціалу у роботі з дітьми.

Проте констатовано відсутність у них цілісної системи цілеспрямованого формування у здобувачів вищої освіти художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва. Ця обставина актуалізує необхідність забезпечення системної цілеспрямованої підготовки кваліфікованих хореографів шляхом поглиблення окремих розділів освітніх компонентів інформацією теоретико-прикладного спрямування із позицій значущості в культивуванні особистісних

характеристик майбутнього хореографа загалом і формування художньо-естетичних потреб зокрема.

Беручи до уваги подану в п. 1.1. характеристику феномену «художньо-естетична потреба», зумовлену функційними можливостями та творчою сутністю хореографічного мистецтва, розмаїттям форм художньо-освітньої та хореографічно-виконавської діяльності здобувачів вищої освіти, виокремлюємо такі компоненти формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва: чуттєво-емоційний, когнітивно-пізнавальний, дієво-творчий.

З урахуванням компонентної структури формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва виокремлено критерії: емпатійно-спонукальний, інформативно-змістовий, креативно-рефлексивний, розроблено рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва: високий, середній, низький.

Встановлено, що чітке окреслення необхідних педагогічних умов для формування художньо-естетичних потреб у здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва дозволить вийти на новий рівень академічної підготовки сучасних хореографів.

Під педагогічними умовами формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва розуміємо цілісний взаємопов'язаний комплекс спеціально створених у межах освітнього процесу ЗВО заходів, що сприяють ефективності досліджуваного процесу та обрані з урахуванням теоретичних основ розуміння сутності й структури художньо-естетичних потреб майбутніх хореографів (чуттєво-емоційний, когнітивно-пізнавальний, дієво-творчий компоненти) й підвищує рівень сформованості показників заявлених критеріїв (емпатійно-спонукальний, інформативно-змістовий, креативно-рефлексивний).

Передбачено, що для ефективного формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у процесі фахової підготовки необхідно забезпечити реалізацію таких педагогічних умов:

наповнення освітнього середовища закладу вищої освіти художньо-естетичним змістом, що активізує у здобувачів вищої освіти мотивацію самоактуалізації;

інтеграція дисциплін психолого-педагогічного, художньо-естетичного та хореографічно-мистецького спрямування, націлених на формування компонентів художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти;

активізація творчого потенціалу здобувачів вищої освіти через застосування ресурсу творчої ініціативи та самостійності, забезпечення свободи самовизначення.

Матеріали розділу відображено в таких публікаціях автора: Чжан Цянь / Zhang Qian (2022); Чжан Ч'єн (2024 с).

РОЗДІЛ III.

ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОТРЕБ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

У розділі виявлено реальний стан сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у процесі фахової підготовки, експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва на формувальному етапі експерименту, узагальнено результати дослідницько-експериментальної роботи.

3.1. Стан сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва

Згідно з логікою дослідження відповідно до визначених завдань ми поставили за мету виявити реальний стан сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у процесі фахової підготовки. Констатувальний етап педагогічного експерименту передбачав вирішення таких взаємопов'язаних завдань:

- 1) виявлення у здобувачів вищої освіти художньо-естетичної спрямованості мотиваційної сфери (мотиваційної самоактуалізації) (*чуттєво-емоційний компонент / емпатійно-спонукальний критерій*);
- 2) з'ясування їхньої обізнаності (поінформованості) щодо сутнісної характеристики досліджуваного процесу (*когнітивно-пізнавальний компонент / інформативно-змістовий критерій*);
- 3) виявлення реального стану сформованості художньо-естетичних творчих виявів здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва (*дієво-творчий компонент / креативно-*

рефлексивний критерій);

1) визначення вихідного рівня сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у процесі фахової підготовки.

Для досягнення означених завдань було проведене діагностування (з використанням анкетування, питальників, експертного оцінювання, методик, представлених у Додатку А) здобувачів вищої освіти I – IV курсів Волинського національного університету імені Лесі Українки (ВНУ), Рівненського державного гуманітарного університету (РГДУ), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (ВДПУ), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (ЧНУ) як базових ЗВО, що здійснюють підготовку бакалаврів у галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальності 024 Хореографія. Загалом на констатувальному етапі дослідницько-експериментальної роботи взяли участь 163 респонденти, а набуті матеріали дали змогу зробити деякі попередні узагальнення.

Для виявлення у здобувачів вищої освіти художньо-естетичної спрямованості мотиваційної сфери (мотиваційної самоактуалізації) було використано такий діагностувальний інструментарій:

- анкета на виявлення естетичного інтересу до мистецтва, хореографічних творів, емоційної чуйності до естетичних сторін хореографічного мистецтва;
- діагностика емоційного інтелекту (Н. Хол);
- питальник «Морфологічний тест життєвих цінностей»;
- методика «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості С. Бубнова».

Як показали результати опитування (текст анкет-питальників, діагностувальних методик подаємо у додатку А), ранжування відчуття здобувачами вищої освіти потреби спілкуватися з мистецтвом загалом, і хореографічним мистецтвом зокрема засвідчує здебільшого позитивну

тенденцію суджень респондентів, оскільки 21,5% із них обрали варіант «так, завжди», 28,6% – «часто», 39,3 % – «не дуже часто (епізодично)», 10,6 % – «ніколи». Результати опитування відображені на діаграмі 1 (Рис. 3.1).

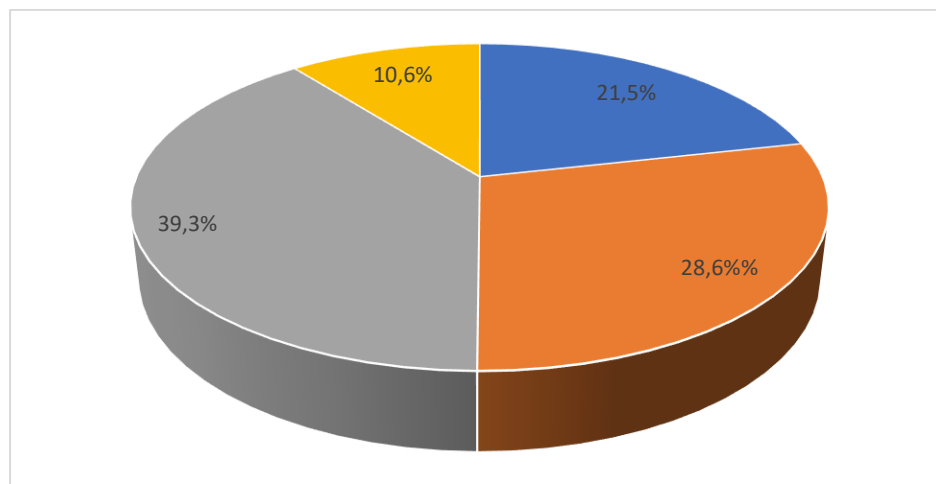


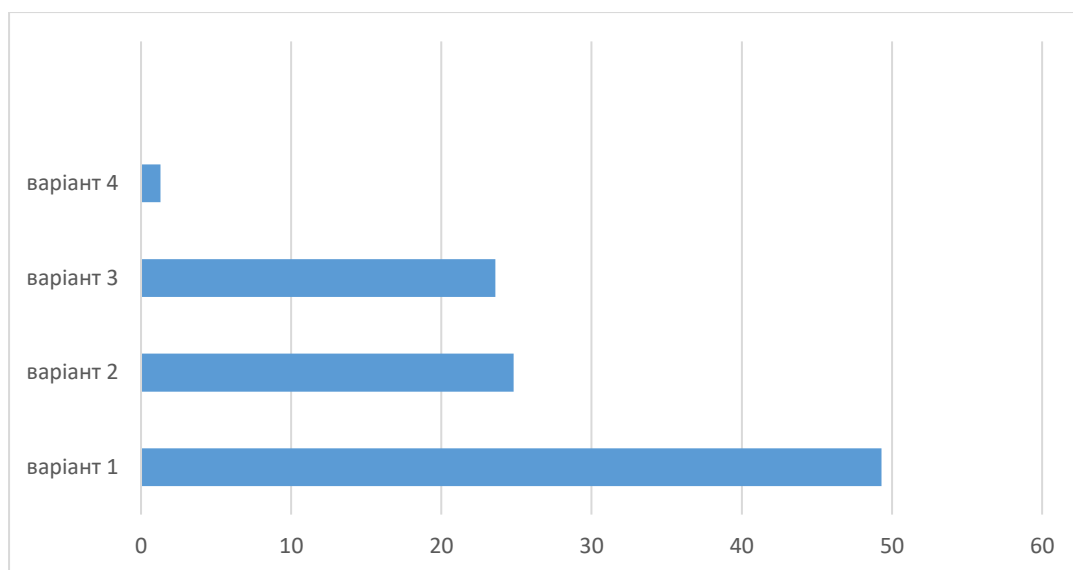
Рис. 3.1. Ранжування відчуття здобувачами вищої освіти потреби спілкуватися з мистецтвом загалом, і хореографічним мистецтвом

Відповіді на запитання анкети («Що Ви відчуваєте під час роботи з хореографічними творами?») дозволили констатувати, що 33,8 % респондентів відчують естетичний інтерес, 9,2 % обрали варіант «художньо-естетичну насолоду». Виявлено, що 31,6 % відчують захоплення, а 9,7% – емоційну чутливість. Водночас майже стільки ж (9,8 %) – байдужість, а 15,9 % зазначили, що їм важко відповісти на це запитання.

Нам цікаво було дізнатися, як, на думку здобувачів вищої освіти, виявляється емоційна чуйність до естетичних сторін хореографічного мистецтва (третє запитання анкети).

Серед запропонованих варіантів відповідей значна частина опитаних (49,3%) вважає, що «у здібності цінувати і поважати почуття іншої людини». 24,8% обрали варіант «у різних переживаннях та емоційних відгуках», 23,6% – «в адекватному емоційному реагуванні на

хореографічне мистецтво», однак 1,3 % вказали, що їм важко відповісти на це запитання (Рис.3.2).



1. «у здібності цінувати і поважати почуття іншої людини»;
2. «у різних переживаннях та емоційних відгуках»;
3. «в адекватному емоційному реагуванні на хореографічне мистецтво»;
4. «важко відповісти».

Рис. 3.2. Вияви емоційної чуйності до естетичних сторін хореографічного мистецтва (за самооцінними судженнями респондентів)

Під час визначення того, яку потребу, здатність особистості краще допомагають сформувати хореографічні твори, серед запропонованих варіантів відповідей (сприймати прекрасне в мистецтві; емоційно оцінювати естетичні властивості хореографічного мистецтва; цілісно сприймати твори мистецтва та отримувати художньо-естетичну насолоду від спілкування з прекрасним (ідеалом); вираження поглядів, почуттів та емоцій засобом руху; важко відповісти) респонденти обирали, на їхню думку, найважливіші.

За результатами вибору рангові позиції були розподілені таким чином:

- сприймати прекрасне в мистецтві – 42,7 %;
- вираження поглядів, почуттів та емоцій засобом руху – 30,7 %.

- емоційно оцінювати естетичні властивості хореографічного мистецтва – 14,6 %;
- цілісно сприймати твори мистецтва та отримувати художньо-естетичну насолоду від спілкування з прекрасним (ідеалом) – 2,7 %;
- важко відповісти – 9,3%.

Результати опитування представлені на гістограмі (Рис. 3.3).

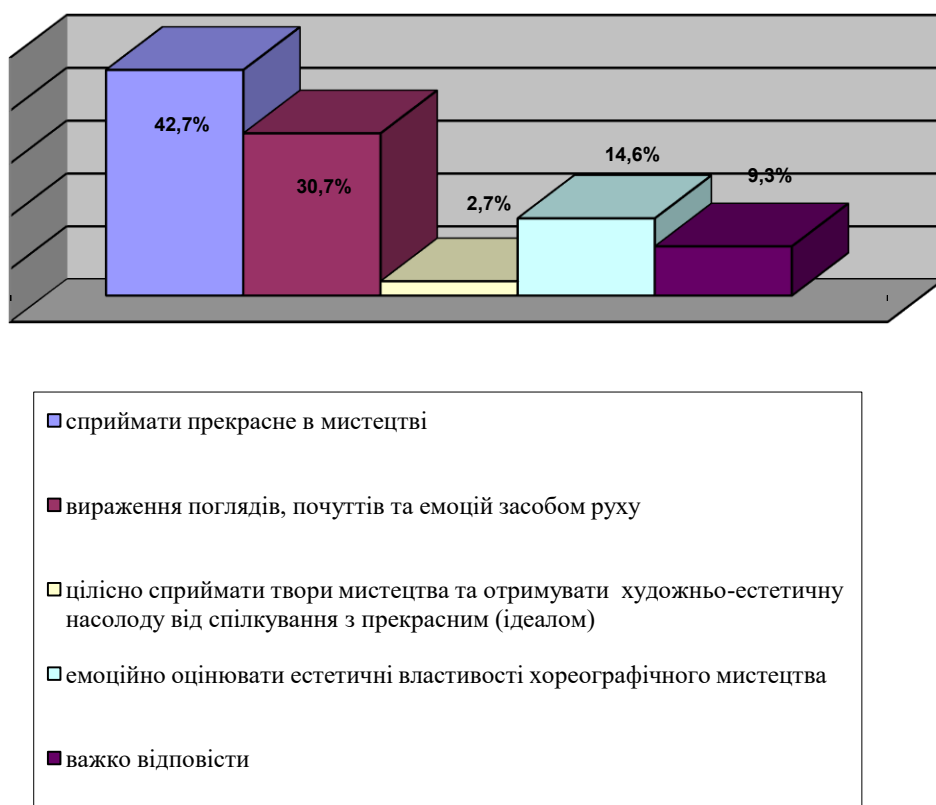


Рис. 3.3. Розподіл потреб, здатностей особистості, які допомагають краще сформувати хореографічні твори (за самооцінними судженнями респондентів)

У контексті порушеної проблеми суттєвою нам видається думка здобувачів вищої освіти щодо необхідності сформованості певних параметрів художньо-естетичної спрямованості їхньої мотиваційної сфери. Відтак, відповіді на п'яте запитання (Чи вважаєте Ви необхідним розвивати у себе) розділилися таким чином: «естетичне сприйняття хореографічних творів» – 30,4 %; «естетичний інтерес до

хореографічного мистецтва» – 35,3 %; «художньо-естетичну потребу щодо опрацювання хореографічних творів» – 24, 5%. Свій варіант відповіді загалом подали 9,8%, однак із них лише у 5 % вони виявилися конструктивними, як-от: «емоційний інтелект», «емпатію», «емоційну пластичність».

Стосовно оцінки за 12 – бальною шкалою рівня сформованості власного естетичного інтересу до мистецтва, хореографічних творів, емоційної чуйності до естетичних сторін хореографічного мистецтва звертаємо увагу на те, що і максимальною (12 балів), і мінімальною (1 бал) виявилася оцінка майже в однаковій кількості респондентів – 2,0 % і 1,9% відповідно. Викликає подив думка студентки четвертого курсу, яка оцінила сформованість власного естетичного інтересу до мистецтва, хореографічних творів, емоційної чуйності до естетичних сторін хореографічного мистецтва в 1 бал, що, на наш погляд, засвідчує або неадекватну (занижену) самооцінку, або її недостатню поінформованість щодо сутнісної характеристики досліджуваного явища. Інші самооцінні судження в аспекті порушеного питання було ранжовано так: 2,4% – 11 балів; 2,3% – 10 балів, 6,8% – 9 балів; 20,0 % – 8 балів; 15,7% – 7 балів; 23,2 % – 6 бали; 17,8% – 5 балів; 3,8 % – 4 бали; 2,7 % – 3 бали; 1,4 % – 2 бали.

Останнім запитанням, яке, за авторським задумом, мало б засвідчити глибину зацікавленості майбутніх хореографів досліджуваною проблемою, усвідомлення її значущості було висловлення пропозицій щодо нововведень у ЗВО задля більш результативного формування у здобувачів освіти художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва. Однак виявилось, що 25,4 % опитаних не дали відповіді на поставлене запитання або їхні пропозиції не відповідали його суті («більше досліджень, що ґрунтуються на практиці»). Стосовно висловлених пропозицій, то нами виокремлено найбільш суттєві і, водночас такі, що називалися багатьма респондентами в різних закладах вищої освіти, як-от:

«більше активної практики (посилити практичну, художньо-творчу хореографічну підготовку)» – 27,9%; «у змісті професійної підготовки більше звернути увагу на освітні компоненти, що впливають на розвиток особистості в професійно-художньому, культурному, соціально-педагогічному аспектах» – 26,5%; «ввести освітній компонент, що стосується цієї проблеми)» – 9,6%; «семінари-тренінги з формування у здобувачів вищої освіти художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва, починаючи з першого курсу» – 3,3%; «активний обмін педагогічним досвідом у сфері танцювального мистецтва – 3,2%.

Одержані результати розподілу відповідей опитаних респондентів, свідчать про те, що освітнє середовище закладу вищої освіти, в якому здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти зі спеціальності 024 «Хореографія» недостатньою мірою наповнене художньо-естетичним змістом, щоб активізувало у здобувачів вищої освіти мотивацію самоактуалізації.

Суттєвими для нас виявилися результати використання методики, спрямованої на виявлення рівня сформованості емоційного інтелекту – здатності розуміти ставлення особистості, які репрезентуються (проявляються) в емоціях, а також здатності управляти емоційними переживаннями на основі прийняття відповідних рішень.

Нами встановлено, що у 43,8% респондентів переважає середній рівень сформованості емоційного інтелекту (сумарна кількість балів за всіма шкалами: «Емоційна обізнаність» – пункти 1, 2, 4, 17, 19, 25; «Управління своїми емоціями» – пункти 3, 7, 8, 10, 18, 30; «Самомотивація» – пункти 5, 6, 13, 14, 16, 22; «Емпатія» – пункти 9, 11, 20, 21, 23, 28; «Емпатія» – пункти 9, 11, 20, 21, 23, 28; діапазон – 35–70 балів) та низький рівень (діапазон – 35 і менше балів – 44, 3%). Натомість лише 12,9% опитаних здобувачів вищої освіти за всіма шкалами виявили

високий рівень сформованості емоційного інтелекту (діапазон – 71 і більше балів).

Відтак, цілком правомірним є висновок, що попри домінантність естетично інтересу до хореографічного мистецтва, загалом адекватне емоційне реагування на хореографічне мистецтво, здобувачі вищої освіти все ж є недостатньо емоційно обізнаними, їм бракує самомотивації, емпатії як віддзеркалення мотивації самоактуалізації.

Зміст питальника «Морфологічний тест життєвих цінностей» доповнює самооцінні судження майбутніх хореографів щодо сформованості їхніх бажань і прагнень, які спонукають до певних дій, що, на наш погляд, є важливим у площині порушеної проблеми.

При цьому у бланку відповідей за 5-бальною шкалою, промовляючи фразу: «Для мене зараз (ваша оцінка) ...» ставиться за вибором цифра: «1», якщо твердження не має ніякого значення, якщо твердження має невелике значення – «2»; якщо твердження має певне значення – «3»; якщо твердження важливе – «4»; якщо твердження дуже важливе – «5».

Інтегративний рівень сформованості життєвих цінностей, з урахуванням домінантної важливості, визначається за такими кількісними показниками: 81 і більше – високий; 40–80 – середній; 39 і менше – низький.

Проведене опитування за цією методикою засвідчило, що у 44,2% респондентів переважає середній рівень сформованості життєвих цінностей, а у 45, 1 % – низький рівень. Щодо високого рівня, то його посвідчили 12,7 % майбутніх хореографів.

Подальшим кроком нашого дослідження було діагностування сформованості ціннісних орієнтацій у здобувачів вищої освіти за методикою С.Бубнової «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості», яка спрямована на вивчення реалізації ціннісних орієнтацій особистості в реальних умовах життєдіяльності, на

дослідження особистості і відносин, що певною мірою доповнює попередню методику.

Ступінь виразності кожної з ціннісних орієнтацій особистості визначається за допомогою ключа, представленого у бланку відповідей. Відповідно до цього підраховується кількість позитивних відповідей (відповідати потрібно вказати «так» або «ні»; у бланку відповідей це відповідно «+» або «- », які потрібно поставити поруч із номером питання) у всіх 11 основних цінностях – приємне проведення часу, відпочинок; високий матеріальний добробут; пошук і насолода прекрасним; допомога та милосердя до інших людей; любов; пізнання нового у світі; високий соціальний статус і управління людьми; визнання і повага людей і вплив на оточуючих; соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві; спілкування; здоров'я.

Вимірюванню реальної структури ціннісних орієнтацій особистості передувало їх ранжування за ступенем виразності для здобувачів вищої освіти, візуалізоване у відсотках таким чином:

- приємне проведення часу, відпочинок – 18,9 %;
- високий матеріальний добробут – 49,7 %;
- пошук і насолода прекрасним – 16,5 %;
- допомога та милосердя до інших людей – 35,8 %;
- любов – 49,9%;
- пізнання нового у світі – 30,5 %;
- високий соціальний статус і управління людьми – 49,3 %;
- визнання і повага людей і вплив на оточуючих – 48,6 %;
- соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві – 48,5%;
- спілкування – 30,2%;
- здоров'я – 50,8 %.

Як бачимо, найбільший запит респонденти демонструють щодо здоров'я, любові, високого матеріального добробуту, високого

соціального статусу та управління людьми, визнання і поваги людей і впливу на оточуючих, соціальної активності для досягнення позитивних змін у суспільстві. Відверто дивує низький рівень вибору респондентами варіанту «пошук і насолода прекрасним» (16,5 %), оскільки це, на нашу думку, є підґрунтям мотивованої самоактуалізації особистості.

Загалом проведене опитування за цією методикою засвідчило, що у 44, 5% респондентів переважає середній рівень сформованості і реалізації ціннісних орієнтацій особистості в реальних умовах життєдіяльності, а у 45, 4 % – низький рівень. Щодо високого рівня, то його посвідчили 10,1 % майбутніх хореографів.

Наступний блок запитань спрямовувався на з'ясування обізнаності (поінформованості) здобувачів вищої освіти щодо сутнісної характеристики досліджуваного процесу – художньо-естетичної ерудованості (освіченості) майбутніх хореографів, для виявлення якої було використано такий діагностувальний інструментарій:

- анкета на виявлення художньо-естетичної освіченості, обізнаності здобувачів вищої освіти щодо хореографічного мистецтва, його виражальних засобів;
- методика «Незавершене речення» (Додаток В).

Результати анкетування і бесід із майбутніми хореографами засвідчили відсутність чіткого розуміння ними змісту понять «хореографія», «хореографічне мистецтво», оскільки показали їхню обізнаність із окремими ознаками сутнісної характеристики досліджуваних феноменів (21,5%), стверджуючи, що «хореографія» – «це танцювальне мистецтво», «створення танцю, де рухи тіла виражають емоції», «вид мистецтва, що відображає рухи людського тіла», розглядаючи хореографічне мистецтво як «засіб формування цілісної системи художніх цінностей», «таке, що вчить красі та виразності рухів», розуміючи виразні засоби хореографії як «специфічні риси», «взаємодію музики і танцю» тощо. Проте виявлено й відповіді (23,3%), які посвідчили відсутність

цілісного уявлення щодо хореографічного мистецтва, його виражальних засобів, презентоване твердженнями на кшталт «рухи тіла», «постановка танцю», «пластика дій» тощо. 48 % респондентів не змогли дати чіткої відповіді на поставлене запитання (до прикладу, «це світ чарівного мистецтва»), а судження здобувачів вищої освіти типу «засіб виховання, який збагачує особистість», «мистецтво, що відображає естетичний ідеал» тощо, що становить 7,2 %, демонструють поверхневе розуміння досліджуваних феноменів. Узагальнені дані щодо характеру обізнаності респондентів із поняттями «хореографія», «хореографічне мистецтво» та його виражальні засоби відображено на діаграмі 2 (рис. 3.4.).

Рис. 3.4. Характер обізнаності респондентів із поняттями «хореографія», «хореографічне мистецтво».

Приємно констатувати, що загалом здобувачі вищої освіти добре обізнані з видами мистецтва, оскільки серед опитаних 43,8% вказали як відомі їм такі види мистецтва «література, образотворче мистецтво (живопис, скульптура, графіка), музика, хореографія, архітектура, театр, кіно».

36, 2% відзначили, що «види мистецтва поділяють на сім частин: живопис, архітектура, скульптура, література, музика, театр та кіно».

20% відомими їм назвали такі види мистецтва «література, образотворче мистецтво, декоративно-ужиткове, сценічне, музика та архітектура».

Щодо основних напрямків танцювального мистецтва, то 40,0 % назвали «народний, класичний (академічний), сучасний танець», а 38,4 % «історико-побутовий, класичний (академічний), сучасний танець». Водночас лише 21,6 % обрали усі названі варіанти (народний, класичний (академічний), сучасний, історико-побутовий танці).

Стосовно трактування танцю, то пропоновані варіанти відповідей було ранжовано респондентами так:

- вид народної творчості – 2,5 %;
- виразні рухи людського тіла – 49,5 %;
- основна мова балету – 4,3 %;
- вираження думки і почуття засобами умовних рухів (жестів, поз) – 43,7 %.

Естетика танцю характеризується здобувачами вищої освіти як «вивчення та оцінка художніх і естетичних аспектів танцю як мистецтва» – 25,8 %; «дослідження різних елементів танцю» – 49,8 %; «створення й художньо-естетичне сприйняття танцю» – 17,3 %; «образно-виразальні рухи» – 7,1%. Як бачимо, лише 43,1% майбутніх хореографів виявили обізнаність щодо розуміння естетики танцю, що є важливим у площині досліджуваної проблеми.

І насамкінець, ми намагалися з'ясувати, чи можна, на думку опитаних, засобами хореографії формувати художньо-образне, творче мислення людини, її художньо-естетичні потреби. За результатами анкетування 27,6 % респондентів обрали варіант «так», 53,5 % вказали «так, за певних умов», однак 18,9 % не визначилися з відповіддю.

Оцінювання завдань для роботи за методикою «Незавершене речення» здійснювалося для перевірки обізнаності здобувачів вищої освіти щодо хореографічного мистецтва як засобу формування художньо-

естетичних потреб й доповнювало попереднє анкетування за такою інструкцією:

Розгорнути початок тези, навести приклади власних міркувань та ідей із порушеної проблеми.

1. Хореографія навчає
2. Мистецтво танцю надає людині
3. Виняткова роль хореографічного мистецтва в сучасному світі полягає в ...
4. Специфіка хореографічного мистецтва полягає в
5. Хореографічне мистецтво здатне задовольнити
6. Хореографія – це світ
7. Оволодіння хореографією народів світу задовольняє потребу
8. Хореографія сприяє формуванню ...

За кожну відповідь, яка містила обґрунтовану власну позицію, нараховувалося 0,5 балів та підраховувалася загальна кількість балів. До прикладу, було нараховано по 0, 5 бала за доповнення речень типу: «Хореографія сприяє формуванню *емоційної сфери особистості, втіленню в танцювальних рухах особливостей її характеру*», «Специфіка хореографічного мистецтва полягає в *його особливих виразних засобах - музично організованих, образно-виразних формах рухів*».

Під час апробації цієї методики нами виявлено результати, представлені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Рівень обізнаності здобувачів вищої освіти щодо хореографічного мистецтва як засобу формування художньо-естетичних потреб (за методикою «Незавершене речення»)

Рівень обізнаності	Кількість балів / %
Високий	4, 8 / 10, 8
Середній	4 / 47, 4
Низький	2 / 41, 8

Загалом одержані результати розподілу відповідей опитаних респондентів, свідчать про те, що освітньо-інформаційне поле, в якому здійснюється підготовка бакалаврів у галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальності 024 Хореографія недостатньою мірою зорієнтоване на розкриття проблем художньо-естетичної ерудованості (освіченості) майбутніх хореографів.

Завершальний блок запитань на констатувальному етапі педагогічного експерименту спрямовувався на діагностику художньо-естетичних творчих виявів здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва через використання таких методик:

- питальник «Шкала оцінки потреби у творчій самореалізації здобувачів вищої освіти»;
- методика «Діагностика реалізації потреб у саморозвитку»;
- самодіагностика «Самооцінка творчого самовираження засобами хореографічного мистецтва» (Додаток С).

Відповідно до змісту питальника «Шкала оцінки потреби у творчій самореалізації здобувачів вищої освіти» здобувачам вищої освіти було запропоновано шкалу, що складається з 22 суджень, з приводу яких можливі 2 варіанти відповідей – «так» або «ні». Відповіді, що збігалися з ключовими (за кодом) підсумовувалися (по балу за кожну відповідь). Обробка результатів та їх інтерпретація здійснювалася за таким алгоритмом:

ключові відповіді «Так» на питання: 2, 6, 7, 8, 14, 16, 18, 19, 21, 22;

ключові відповіді «Ні» на питання: 1, 3, 4, 5, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 20.

Сума балів	Рівень сформованості потреби у творчій самореалізації									
	<i>низький</i>		<i>середній</i>					<i>високий</i>		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	2-9	10	11	12	13	14	15	16	17	18-19

Відтак, було констатовано такі рівні сформованості потреби у творчій самореалізації: *високий* – 11,2 %; *середній* – 47,3 %; *низький* – 41,5 %.

За методикою «Діагностика реалізації потреб у саморозвитку», якщо респондент набрав 55 і більше балів, то такий здобувач вищої освіти активно реалізує свої потреби у саморозвитку (високий рівень сформованості потреби у творчій самореалізації); діапазон від 36 до 54 балів свідчить про те, що відсутня система саморозвитку, наявні лише епізодичні прояви (середній рівень сформованості потреби у творчій самореалізації); результат від 15 до 35 балів дає підстави вважати, що досліджуваний знаходиться у зупиненій стадії саморозвитку (низький рівень сформованості потреби у творчій самореалізації). Це дозволило нам встановити, що серед респондентів переважає середній (47,6 %) і низький (41,7 %) рівні сформованості потреби у творчій самореалізації, а високий становить відповідно лише 10,7 %.

При використанні самодіагностики «Самооцінка творчого самовираження засобами хореографічного мистецтва» ми виходили з того, що самооцінка творчого самовираження засобами хореографічного мистецтва – це процес самооцінки, де людина оцінює свою здатність виражати власні почуття, думки та ідеї через рух та танець. Це передбачає, на наш погляд, аналіз власних творчих здібностей, технічної майстерності та естетично-емоційного вираження в хореографічному мистецтві.

Механізм самооцінки творчого самовираження акумулює такі ключові позиції:

- ***Відкрийте себе:***

Звісно, ви можете запитати пораду в інших людей, але початком будь-якого процесу є самооцінка.

- ***Запишіть свої думки та почуття:***

Ви можете записати, які емоції та ідеї ви виражаєте через танець, і як ви оцінюєте власну роботу.

● **Використовуйте зворотний зв'язок:**

Запросіть знайомих, друзів або наставників дати вам зворотний зв'язок щодо вашої творчості.

● **Створіть план розвитку:**

На основі самооцінки та зворотного зв'язку складіть план розвитку ваших творчих навичок.

● **Будьте відкриті до змін:**

Не бійтеся експериментувати та пробувати нові стилі танцю.

Означена методика охоплює такі ключові аспекти самооцінки:

- емоційного вираження,
- самовираження та ідентичності,
- самоусвідомлення,
- технічної майстерності,
- творчих здібностей,
- поліпшення творчих навичок,
- визнання досягнень.

Згідно з інструкцією респонденти, відповідаючи на запропоновані питання, ставили ті бали, які відповідали їхній особистості :

5 – якщо дане твердження повністю відповідає дійсності (високий рівень);

4 – швидше відповідає, ніж не відповідає (середній рівень);

3 – частково відповідає (середній рівень);

2 – швидше не відповідає (низький рівень);

1 – не відповідає (низький рівень).

З урахуванням окреслених позицій нами виявлено такі рівні самооцінки творчого самовираження засобами хореографічного мистецтва:

- високий рівень – 10, 9 %;
- середній рівень – 48, 2 %;

- низький рівень – 40,9 %.

Отже, результати проведеного анкетування дозволили зробити низку попередніх узагальнень. По-перше, виявлено, що освітнє середовище закладу вищої освіти, в якому здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти зі спеціальності 024 «Хореографія» недостатньою мірою наповнене художньо-естетичним змістом, щоб активізувало у здобувачів вищої освіти мотивацію самоактуалізації.

По-друге, природний дослідницький інтерес становили судження респондентів щодо сутнісної характеристики понять «хореографія», «хореографічне мистецтво» та їх виражальні засоби, однак більшість здобувачів вищої освіти мають недостатню обізнаність із сутністю досліджуваного процесу, що, своєю чергою, зумовило їхню низьку самооцінку сформованості потреби у творчій самореалізації, творчого самовираження засобами хореографічного мистецтва. По-третє, актуальним є вдосконалення освітнього середовища закладів вищої освіти для більш результативного формування досліджуваного феномену.

Завершальним етапом констатувального етапу експерименту було визначення вихідних рівнів сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва. Для цього було розроблено експериментальну методику її визначення на підставі оцінки сформованості компонентів досліджуваного явища (згідно зі структурно-компонентною та рівневою характеристиками (п. 2.2).

Для чистоти експерименту весь масив його учасників (163 здобувачі вищої освіти) було поділено на контрольну і експериментальну групи, а саме: контрольна група (КГ) – 81 особа, експериментальна група (ЕГ) – 82 особи. Використання вище окреслених методик та експертного оцінювання (експертами були 6 викладачів базових ЗВО) дозволило визначити рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва за кожним критерієм і показниками.

Результати діагностики у здобувачів вищої освіти *емпатійно-спонукального* критерію (художньо-естетичної спрямованості мотиваційної сфери (мотиваційної самоактуалізації)) із використанням анкети на виявлення естетичного інтересу до мистецтва, хореографічних творів, емоційної чуйності до естетичних сторін хореографічного мистецтва; діагностики емоційного інтелекту (Н. Хол); питальника «Морфологічний тест життєвих цінностей»; методику «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості С. Бубнова» (Додаток А) серед респондентів обох груп засвідчили переважання низького рівня сформованості художньо-естетичних потреб.

Такий рівень ми розглядаємо як проміжний, що вказує на необхідність цілеспрямованої роботи з формування у здобувачів вищої освіти естетичного інтересу до мистецтва і, зокрема, до хореографічних творів, емоційної чуйності до естетичних сторін хореографічного мистецтва; здатності до естетичних переживань, художньої насолоди, управління емоційними переживаннями на основі прийняття відповідних рішень – емоційного інтелекту; ціннісних орієнтацій у різних видах і жанрах хореографічного мистецтва (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Діагностика сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва за емпатійно-спонукальним критерієм

Показники	ЕГ (82), %			КГ (81), %		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Естетичний інтерес до мистецтва, хореографічних творів, емоційна чуйність до естетичних сторін хореографічного	49,39	34,15	16,46	50,00	33,95	16,05

мистецтва; емоційний інтелект						
Ціннісні орієнтації у різних видах і жанрах хореографічного мистецтва	48,18	34,75	17,07	48,76	34,57	16,67

Зафіксований нами переважаючий низький рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва за емпатійно-спонукальним критерієм, на нашу думку, може свідчити про невідповідність ставлень майбутніх хореографів, які репрезентуються (проявляються) в емоціях, а також здатності управляти емоційними переживаннями на основі прийняття відповідних рішень, їхніх бажань і прагнень, які спонукають до певних дій, недостатню наповненість освітнього середовища ЗВО художньо-естетичним змістом, щоб активізувало у здобувачів вищої освіти мотивацію самоактуалізації.

Результати дослідження сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва за *інформативно-змістовим* критерієм із використанням анкети на виявлення художньо-естетичної освіченості, обізнаності здобувачів вищої освіти щодо хореографічного мистецтва, його виражальних засобів; методики «Незавершене речення» (Додаток В) загалом засвідчили слабкий вияв інтелектуальної ініціативи, поверховість фахових знань, наявність незначного тезаурусу щодо застосування знання з історії та теорії хореографічного мистецтва, мистецтва балетмейстера, світової художньої культури, історії музики та інших видів мистецтв у професійній діяльності хореографа, що негативно позначається на їхній мистецькій обізнаності.

Водночас вони дозволяють зробити висновок про необхідність роботи над опановуванням нових знань, умінь, компетентності у сфері

хореографічного й музичного мистецтва задля розширення мистецької ерудиції, обізнаності здобувачів вищої освіти (див. табл.3.3).

Таблиця 3.3 – Діагностика сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва за інформативно-змістовим критерієм

Показники	ЕГ (82), %			КГ (81),%		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Художньо-естетична освіченість, обізнаність здобувачів вищої освіти щодо хореографічного мистецтва	51,83	32,93	15,24	50,00	34,57	15,43
Наявність фонду спеціальних знань, умінь, навичок, компетентностей у сфері хореографічного й музичного мистецтва	50,00	34,15	15,85	49,38	33,95	16,67

Дослідження рівня сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва за *креативно-рефлексивним* критерієм проводилося за спеціально розробленим діагностувальним опитуванням, що адекватне показникам означеного критерію, а саме:

питальник «Шкала оцінки потреби у творчій самореалізації здобувачів вищої освіти»;

методика «Діагностика реалізації потреб у саморозвитку»; самодіагностика «Самооцінка творчого самовираження засобами хореографічного мистецтва» (Додаток С) дозволило побачити їхні сильні та слабкі сторони щодо творчого самовираження та художньо-естетичного саморозвитку засобами хореографічного мистецтва (див. табл.3.4).

Таблиця 3.4 – Діагностика сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва за креативно-рефлексивним критерієм

Показники	ЕГ (82), %			КГ (81),%		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Здатність до творчого самовираження засобами хореографічного мистецтва	48,17	34,76	17,07	49,39	32,72	16,67
Рефлексія на художньо-естетичний саморозвиток	49,39	34,15	16,46	51,85	32,10	16,05

Проведена діагностика дозволила зробити узагальнення щодо не виявлення майбутніми хореографами бажання до художньо-естетичного самопізнання в художньо-освітній та хореографічно-виконавській діяльності, творчого самовираження засобами хореографічного мистецтва; нерозвиненості їхньої здатності і бажання рефлексії художніх образів та власних досягнень у царині набуття художньо-творчого досвіду, художньо-естетичного саморозвитку, тобто зафіксований переважаючий низький рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва за креативно-рефлексивним критерієм (табл. 3.4).

Завершальним етапом констатувального експерименту було визначення вихідних рівнів сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва. Для цього було розроблено експериментальну методику її визначення на підставі оцінки сформованості компонентів досліджуваного явища (згідно зі структурно-компонентною та рівневою характеристиками, з використанням діагностувальних методик (п. 2.2). Результати констатувального зрізу щодо вихідних рівнів сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва за кожним критерієм наводимо в табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – Вихідні рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва (констатувальний зріз)

Критерії	Групи	Рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва					
		Високий		Середній		Низький	
		Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%
Емпатійно-спонукальний	ЕГ (82)	13	16,46	28	33,54	41	50,00
	КГ (81)	13	16,05	27	33,33	41	50,62
Інформативно-змістовий	ЕГ (82)	13	15,85	27	32,93	41	51,22
	КГ (81)	12	15,43	29	35,19	40	49,38
Креативно-рефлексивний	ЕГ (82)	14	17,07	28	34,15	40	48,78
	КГ (81)	14	16,67	26	32,10	41	51,23
Узагальнений показник	ЕГ (82)	13	16,46	28	33,54	41	50,00
	КГ (81)	13	16,05	27	33,33	41	50,62

Отже, як видно з таблиці 3.4. щодо вихідних рівнів сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва за емпатійно-спонукальним критерієм 16,46% респондентів ЕГ і 16,05% КГ мають високий рівень сформованості;

інформативно-змістовий критерій – відповідно 15,85% ЕГ і 15,43% КГ; креативно-рефлексивний критерій– 17,07 % в ЕГ і 16,67% – КГ.

Інші рівневі дані такі:

- емпатійно-спонукальний критерій – середній рівень: ЕГ – 33,54 %, КГ – 33,33 %; низький рівень: ЕГ – 50,00%, КГ – 49,38%;
- інформативно-змістовий критерій – середній рівень: ЕГ – 32,93%, КГ – 35,19%; низький рівень: ЕГ – 51,22 %, КГ – 49,38%;
- креативно-рефлексивний критерій – середній рівень: ЕГ – 34,15%, КГ – 32,10 %; низький рівень: ЕГ – 48,78%, КГ – 51,23%;

Узагальнені показники рівнів сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва дали змогу встановити, що 41 (50,00 %) респондентів ЕГ та 41 (50,62 %) респондентів КГ мають низький рівень сформованості художньо-естетичних потреб; 28 (33,54 %) респондентів ЕГ та 27 (33,33 %) респондентів КГ виявили середній рівень; і лише 13 (16,46 %) респондентів ЕГ та 13 (16,05 %) респондентів КГ досягли високого рівня сформованості художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва.

Аналіз результатів констатувального етапу експерименту свідчить про необхідність пошуку нових, більш ефективних форм, методів і засобів формування художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва.

Наочно представлені рівні формування художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва на констатувальному етапі експерименту зображено на рис. 3.5.

Вірогідність результатів проведеної експериментальної роботи на констатувальному етапі й достовірність експериментальних даних визначено з використанням непараметричного критерію Пірсона χ^2 , який дозволяє знайти відмінності між двома розподілами та оцінити її

достовірність, а також отримати надійність результатів у 95 % вірогідності (Боснюк, 2020).

Основна розрахункова формула критерію χ^2 -квадрат має такий вигляд

$$\chi_{\text{емп}}^2 = \sum_{i=1}^k \frac{(f_{\text{емп.}} - f_{\text{теор.}})^2}{f_{\text{теор.}}}, \quad (3.1)$$

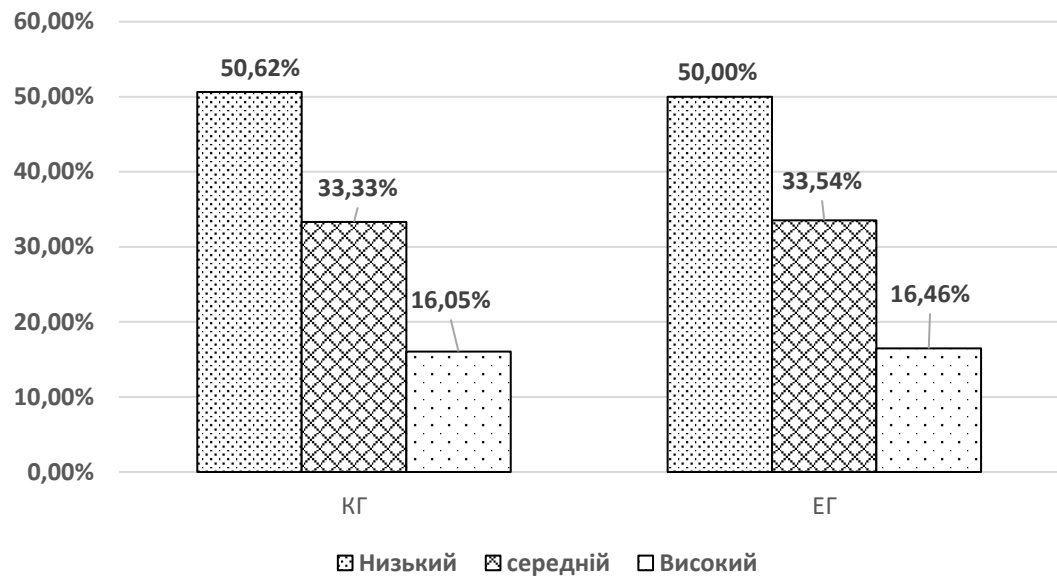


Рис. 3.5. Результати діагностики рівнів сформованості художньо-естетичних потреб засобами хореографічного (констатувальний експеримент)

де k – кількість класових інтервалів (градацій) досліджуваної ознаки;
 $f_{\text{емп.}}$ та $f_{\text{теор.}}$ – відповідно експериментальна та теоретична (обчислена) частоти, що відповідають визначеним градаціям змінної.

Для розрахунків представимо формулу (3.1) у вигляді:

$$\chi_{\text{емп}}^2 = N \times M \times \sum_{i=1}^L \frac{\left(\frac{n_i}{N} - \frac{m_i}{M} \right)^2}{\frac{n_i}{N} + \frac{m_i}{M}}, \quad (3.1)$$

N – загальна кількість здобувачів вищої освіти експериментальних груп (82 особи);

M – загальна кількість здобувачів вищої освіти контрольних груп (81 особа);

n_i – кількість здобувачів вищої освіти експериментальних груп (ЕГ), які мають середні бали за критеріями високого (n_1), достатнього (n_2), низького (n_3) рівнів;

m_i – кількість здобувачів вищої освіти контрольної групи (КГ), які мають середні бали за критеріями високого (m_1), середнього (m_2), низького (m_3) рівнів;

Для χ^2 -квдрат критерію рівні значущості оцінені за кількістю ступенів вільності ν , що обчислене за формулою:

$$\nu = (k - 1) \cdot (c - 1), \quad (3.2)$$

де k – кількість вибірок, стовпчиків (груп), s – кількість характеристик, за якими відрізняються вибірки, рядків (рівнів оцінювання).

Визначаємо число ступенів вільності за формулою (3.2)
 $\nu = (k - 1) \cdot (c - 1) = (2 - 1)(3 - 1) = 2$.

У додатку 2 (Боснюк, 2020) знаходимо величини $\chi_{кр}^2$ для рівнів значимості $P=0,05$ та $P=0,01$:

$$\chi_{кр}^2 (0,05) = 5,991 \quad \chi_{кр}^2 (0,01) = 9,210$$

Результати статистичної перевірки даних на констатувальному етапі педагогічного експерименту відображено у таблиці 3.6.

**Таблиця 3.6 – Результати статистичної перевірки
(констатувальний етап педагогічного експерименту)**

Критерії	Значення $\chi^2_{емп}$	$\chi^2_{крит}$	
		$P=0,05$	$P=0,01$
Емпатійно-спонукальний	0,01577	5,991	9,210
Інформативно-змістовий	0,18598		
Креативно-рефлексивний	0,20928		
Узагальнений показник	0,011577		

Порівняльний аналіз отриманих значень критерію Пірсона ($\chi^2_{\text{емп}}$) з таблиці 3.4 із критичним значенням критерію ($\chi^2_{\text{крит}}$) ($\chi^2_{\text{емп}} < \chi^2_{\text{кр}}(0,05)$) для всіх критеріїв), ми дійшли висновку, що початковий рівень формування художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва в контрольних та експериментальних групах істотно не відрізняються.

Результати статистичного аналізу на рівнях значущості 0,01 та 0,05 свідчать про відсутність статистично значущих відмінностей у рівні формування художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва між групами, які брали участь у експерименті. Це дозволяє стверджувати, що здобувачі вищої освіти контрольних та експериментальних груп є рівноцінними за своїми характеристиками, що виключає можливість впливу цього чинника на достовірність та надійність результатів формувального етапу експерименту.

На підставі результатів констатувального етапу дослідження було зроблено такі висновки:

- компоненти, критерії та показники, розроблені на основі теоретичного аналізу, а також використані методи дослідження є інформативними щодо оцінки рівня сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва;
- кількісні значення показників рівнів сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва свідчать про недостатню ефективність традиційних форм та методів у формування досліджуваного феному в освітньому процесі ЗВО.

Отримані результати відображають актуальний стан досліджуваної проблеми у практиці закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку бакалаврів у галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальності 024 Хореографія та створюють передумови для апробації педагогічних умов формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва на формувальному етапі педагогічного експерименту.

3.2. Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва на формувальному етапі експерименту

Результати констатувального експерименту визначили напрямок та зміст формувального етапу дослідження, який проводився у період з 2023 по 2024 роки. Кількісний склад здобувачів вищої освіти, залучених до експерименту, залишився незмінним. На формувальному етапі було оцінено ефективність визначених педагогічних умов, зокрема:

- *наповнення освітнього середовища закладу вищої освіти художньо-естетичним змістом, що активізує у здобувачів вищої освіти мотивацію самоактуалізації;*
- *інтеграція дисциплін психолого-педагогічного, художньо-естетичного та хореографічно-мистецького спрямування, націлених на формування компонентів художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти;*
- *активізація творчого потенціалу здобувачів вищої освіти через застосування ресурсу творчої ініціативи та самостійності, забезпечення свободи самовизначення.*

Реалізація педагогічної умови – *наповнення освітнього середовища закладу вищої освіти художньо-естетичним змістом, що активізує у здобувачів вищої освіти мотивацію самоактуалізації* – була здійснена через наскрізне створення в освітньому процесі (на заняттях, у позанавчальний час) естетичної атмосфери, позитивного емоційно-чуттєвого фону, «насичення» майбутніх хореографів художніми враженнями, що активізують розвиток естетичного інтересу до мистецтва і, зокрема, до хореографічних творів, емоційно-чуттєвого ставлення до хореографічного мистецтва, його естетичного сприйняття, ціннісних орієнтацій, а також оцінювального ставлення до хореографічних творів.

Наповнення освітнього середовища закладу вищої освіти художньо-естетичним змістом відбувалося, передусім, у процесі вивчення професійно орієнтованих мистецьких освітніх компонентів підготовки бакалавра галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 024 Хореографія, за освітньо-професійною програмою Хореографія, зокрема, у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, а саме: «Теорія та методика викладання класичного танцю», «Мистецтво балетмейстера», «Теорія та методика викладання бального танцю», «Теорія та методика викладання народно-сценічного танцю», «Зразки українського народно-сценічного танцю», «Теорія та методика викладання сучасного танцю», «Історія хореографічного мистецтва», «Методика хореографічної роботи» та ін.

До прикладу, відповідно до силабусу освітнього компонента «Теорія та методика викладання класичного танцю», яким передбачено опрацювання теорії й практики виконання вправ, етюдів, їх детальне вивчення, робота над художнім образом, підготовка ролі, а також ознайомлення з кращими зразками театральнотанцювального жанру, при доборі робочих матеріалів (вправи, етюди, відеозаписи уроків класичного танцю, балетів, шоу, сцен із фільмів та конспекти лекцій) особлива увага зверталася на їх художньо-естетичну наповненість як виражального засобу хореографічних образів, емоцій, почуттів, досягнення певного рівня артистичної техніки.

При цьому ми звертали також увагу на те, що окрім удосконалення танцювальної техніки, хореографу-виконавцю необхідно розвивати виразність танцювального руху, вміння передачі, так званого «донесення» емоцій до глядача через синхронізацію танцювального руху з музичним супроводом.

Відзначимо, що мистецтво класичного танцю і музичне мистецтво гармонійно пов'язані за своєю сутністю, позаяк вони є спорідненими мистецтвами, що походять від одного кореня – давньогрецької трагедії.

Серед музичних здібностей основними для танцівника, балетмейстера, педагога вважають музичну уяву, пам'ять, слух, що є важливим у площині порушеної проблеми. З метою їх формування намагалися забезпечувати на усіх етапах та рівнях хореографічної роботи умілий добір високохудожніх музичних творів, які не лише розвивають ритмічність та музикальність, а й значною мірою сприяють збагаченню емоційної сфери виконавця, викликають думки, почуття і хореографічні образи.

Ми послуговувалися ідеями Л. Бондаренко, авторки низки методичних видань щодо хореографічної роботи в школі і позашкільних закладах, яка, звертаючись до характеристики цього питання, наголошувала: підвищення хореографічної культури загалом (і формування художньо-естетичних потреб у тому числі – *авт.*) здійснюється через ознайомлення «...з кращими зразками танцювального мистецтва, з життям і діяльністю провідних хореографів і композиторів, які працювали в царині балетної музики». Таким чином, сприймання музики через систему класичного танцю в процесі фахової підготовки є одним із найсильніших засобів активізації мислення, що, в свою чергу, формує потребу у фахових знаннях (Бондаренко, 1974, с.3).

Зазначимо, що симбіоз музики і бальної хореографії створює сприятливу емоційну атмосферу, яка впливає на розвиток позитивного емоційного фону, формування художніх смаків, художніх здібностей і потреб людини, ціннісно-естетичних орієнтирів. Саме тому на практичних заняттях із освітніх компонентів «Мистецтво балетмейстера», «Теорія та методика викладання бального танцю» для нас корисними були методичні рекомендації авторів навчально-методичного посібника «Методика роботи з хореографічним колективом: Основи курсу» стосовно того, що «бальний танець – це не просто рух, це скоріше майстерний рух, що має художню цінність..» (Волчукова та ін., 2013, с.5), який дозволяє сприймати світ крізь призму образності та уяви, коли

виникають бажання та вміння творити за законами краси» (Павлюк, 2003).

Отже, з таких позицій бальна хореографія не тільки розвиває фізичні здібності, такі як координація, гнучкість і витривалість, але й пропонує унікальні можливості для розвитку емоційно-чуттєвої сфери здобувачів вищої освіти, реалізації власних художньо-естетичних творчих потреб у професійній хореографічній діяльності.

Як додатковий мотивуючий чинник з позицій перспектив організації майбутньої професійної діяльності фахівця бального танцю у роботі зі здобувачами вищої освіти ми акцентували увагу на таких перевагах бальної хореографії, а саме:

- участь у професійних змаганнях як старт для успішної кар'єри у танцювальній індустрії;
- продовження кар'єри професійного танцівника на посаді викладача існуючих студій;
- відкриття власної танцювальної школи.

Таким чином, бальна хореографія забезпечує широкі можливості для професійного розвитку через кар'єру у танцювальній індустрії хореографом, педагогом, учасником мистецьких проєктів, надає можливості реалізувати творчий потенціал, досягати професійних вершин, задовольняти потребу у самовираженні, у схвальному відгуку інших і передачі власних емоційно-чуттєвих станів.

Як ресурс наповнення освітнього середовища закладу вищої освіти художньо-естетичним змістом, що активізує у здобувачів вищої освіти мотивацію самоактуалізації, нами розглядалася навчальна дисципліна «Народно-сценічний танець», яка посідає одне з важливих місць у переліку фахових практичних освітніх компонентів і, на думку вітчизняних педагогів-хореографів, є базою для оволодіння іншими

танцювальними напрямками і техніками сучасного хореографічного мистецтва.

У методичних рекомендаціях (Методика хореографічної роботи: методичні рекомендації до освітнього компонента «Методика хореографічної роботи» для студентів спеціальності 024 Хореографія, освітньо-професійної програми Хореографія), розроблених за співавторства з Л. Косаковською, акцентуємо на тому, що до специфіки викладання народно-сценічного танцю як освітнього компонента відноситься необхідність залучення, окрім педагога і студента, фахівця-акомпаніатора. Як знавець народної хореографії, він повинен підсилювати дію рухів музичним супроводом, уміти втілювати методичну цілісність вимог викладача у виконанні твору, допомагати відчувати та забезпечувати потреби виконавців.

Музичний матеріал, підібраний для супроводу вправ та етюдів, повинен вирізнятися високим художнім рівнем, емоційністю, експресією, що відповідає характеру і стилю хореографічної лексики. Отже, «якість добору музичного матеріалу – запорука збагачення емоційної сфери і виховання, культури рухів».

Суттєвим ресурсом у площині впровадження першої педагогічної умови виявилася *танцювальна терапія* як засіб вираження емоцій, зняття психологічної напруги, гармонізації емоційного стану, стимулювання творчої активності, коли заняття танцями допомагає особистості у самопізнанні, самовираженні власних почуттів, а також у важливому процесі становлення особистості, її самореалізації та самоактуалізації (Магур, 2009). При цьому дієвим теоретико-практичним інструментарієм для нас було методичне видання «Танцювально-психологічний тренінг», де презентуються можливості танцювальної терапії, яка базується на припущенні про те, що манера та характер рухів відображають особистісні якості кожної людини. Танцювальна терапія може працювати на різних рівнях усвідомленості рухів. За твердженням авторів названого

методичного видання, у танцювальній терапії існує два основних способи психотерапевтичного впливу:

- стимулювання тілесної дії, для диференціації та вираження почуттів;
- прояснення та проникнення в емоційний символічний контекст руху (Магур, 2009, с. 24).

Позитивний ефект мали *заняття з використанням елементів танцювальної терапії* на практичних заняттях з ОК «Методика хореографічної роботи» за погодженням із науковим керівником, автором цієї навчальної дисципліни.

Мета заняття полягала в ознайомленні членів групи з методом танцювальної терапії, знайомство з танцювальним репертуаром кожного учасника та символічному вивільненні емоцій в танці. Розпочиналося заняття з представлення ведучого (викладача), його розповіді про танцювальну терапію як метод роботи з тілом людини, короткий виклад історії її розвитку та вербальне представлення членів групи із зазначенням мотивації приходу. Плавним переходом до основної частини заняття була пропозиція ведучого представитись невербально, вкладаючи у рухи свій емоційний стан, який є актуальним на даний момент. Учасники вишикувались півмісяцем, утворюючи «глядацький зал», а місце під стіною слугувало «сценою». Кожен учасник по черзі виходив «на сцену» і за хвилину намагався за допомогою рухів показати власний емоційний стан. Після кожного «виступу» лунали оплески (Магур, 2009, с. 38). Таким чином, здобувачі вищої освіти вправлялися у підвищенні емоційної стабільності, розвитку вміння дослухатися до власних тілесних порухів з подальшим усвідомленням потреби, що їх породжує. Ми солідарні з думкою Т. Путіліної, що пропоновані студентам вправи спрямовуються на висловлення у виразному емоційному русі:

- своїх внутрішніх відчуттів, що допомагають зрозуміти себе й свій внутрішній стан;

- емоційного стану партнера, що дозволяє краще зрозуміти його;
- спільного емоційного переживання від взаємодії партнерів у танці; відчуття «м'язових радощів»;

- своїх танцювальних фантазій тощо. Причому, якщо завдання одного студента полягає в тому, щоб у своїх рухах якнайзрозуміліше передати свій меседж іншим, то завдання інших – у тому, щоб розшифрувати це послання, якнайточніше описати або віддзеркалити його внутрішній стан, почуття, емоції, бажання та прагнення (Путіліна, 2017, с. 181-182).

При реалізації другої педагогічної умови – *інтеграція дисциплін психолого-педагогічного, художньо-естетичного та хореографічно-мистецького спрямування, націлених на формування компонентів художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти* – основний фокус спрямовувався на формування художньо-естетичної освіченості, мистецької ерудованості, навченості бакалаврів – майбутніх хореографів – через міждисциплінарну інтеграцію у цілісному освітньому процесі закладу вищої освіти.

При цьому ми виходили з того, що «міждисциплінарна інтеграція сприяє збагаченню змісту навчального процесу шляхом взаємного доповнення даних однієї дисципліни знаннями з інших, що, утворюючи єдиний комплекс, сприяє формуванню та розвитку професійних ключових компетентностей майбутніх фахівців» (Марчук, 2024, с.84).

Для нас важливим є те, за такого підходу піднімається рівень мислення здобувачів на якісно новий щабель, сприяючи формуванню ключових компетентностей майбутнього хореографа, здатного аналізувати комплексно та вирішувати завдання з використанням інтегрованих знань з різних дисциплін, де саме інтеграція забезпечує нові перспективи сприйняття явищ, підсилюючи взаємозв'язок між ними. Тобто основний стрижень міждисциплінарної інтеграції полягає в координації, синтезі та систематизації знань відносно «конкретних центрів інтеграції» (у контексті

нашого дослідження таким інтегруючим центром є хореографічне мистецтво), у взаємопроникненні, взаємодії, взаємозбагаченні, взаємозв'язку зі збереженням теоретичної і практичної цілісності освітнього процесу.

Результатом міждисциплінарної інтеграції в освітньому процесі підготовки бакалавра хореографії є сформованість інтегральної компетентності – здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в хореографії, мистецькій освіті, виконавській діяльності, що передбачає застосування певних теорій та методів хореографічного мистецтва і характеризується комплексністю та невизначеністю умов (Додаток Д, ОПП).

Крізь призму викладеного є підстави розглядати професійну підготовку майбутніх хореографів як мистецько-педагогічний феномен, що поєднує культурно-мистецькі та освітні процеси, які сприяють більш глибокому сприйняттю хореографічного мистецтва та його безпосередньому впливу на формування художньо-естетичних потреб, формуванню загальних та фахових компетентностей здобувачів вищої освіти у процесі різних видів діяльності: виконавської – відбувається в танцювальних аудиторіях, сприяє розвитку психофізичного апарату здобувачів вищої освіти, засвоєнню й усвідомленню ними технічних і виразних якостей різноманітних стилів, жанрів та форм хореографічної мови, вдосконаленню танцювальної техніки; балетмейстерської – сприяє розкриттю та розвитку індивідуальних творчих ресурсів майбутнього спеціаліста як балетмейстера-постановника; репетиційної – як запланованої самостійної роботи студентів, яка виконується в спеціально відведений для цього час (в основному позааудиторний) або в процесі здійснення постановочної роботи під час навчальних занять, за завданням або при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі.

Цей вид діяльності передбачає вирішення багатьох професійних завдань: якісна реалізація творчого задуму, вивчення композиції танцю, хореографічного тексту, вдосконалення виконавської та акторської майстерності, розвиток організаторських здібностей; педагогічної – охоплює такі напрями: теоретична підготовка в рамках дисциплін психолого-педагогічного та хореографічного циклу; методична підготовка під час практичних занять у танцювальних аудиторіях; педагогічна діяльність під час проходження практик тощо (Мартиненко, 2019).

За такого підходу здобувачі вищої освіти набувають професійно-хореографічних знань (духовно-культурні, емоційно-ціннісні, інтелектуально-креативні, мистецтвознавчі).

Щодо *духовно-культурних знань*, то це знання, що віддзеркалюють духовний світ людини (її переживання, емоції, почуття, ідеї, духовні потреби та цінності), її місце в цьому світі, її ідеали, а також знання, пов'язані з мистецтвом, релігією, філософією, що сприяють формуванню цілісної, гармонійної особистості, що має розвинену свідомість, емоційний інтелект та духовні цінності.

Під *емоційно-ціннісними знаннями* розуміємо знання, які забезпечують розкриття гуманістичного потенціалу та естетичної цінності хореографічного мистецтва, сприяють формуванню системи значущих для особистості і суспільства ціннісних орієнтацій, розвиток їхньої емоційно-почуттєвої сфери.

Інтелектуально-креативні знання розуміються нами як такі знання, що не лише транслиують певну інформацію (у площині нашого дослідження психолого-педагогічного, художньо-естетичного та хореографічно-мистецького спрямування), але й дозволяють використовувати її творчо, нестандартно, у нових контекстах, змінюючи і формуючи нові ідеї, сприяючи розвитку критичного мислення здобувачів вищої освіти.

Мистецтвознавчі знання характеризуються нами як систематизовані знання про мистецтво загалом, і хореографічне зокрема, його історію, теорію та вплив на культуру і суспільство. Для нас важливим є те, що такі знання охоплюють не лише розуміння творів мистецтва, але й допомагають зрозуміти вплив хореографічного мистецтва на емоційний, соціальний та інтелектуальний розвиток здобувачів вищої освіти.

Тим самим забезпечується цілісний базис для опанування різних видів хореографічного мистецтва, техніки виконання, використання інструментарію (матеріалів та інструментів), що загалом забезпечує інтелектуальний розвиток, мистецьку ерудованість фахівця з хореографії. Проілюструємо це на конкретних прикладах.

При опрацюванні теми 1 (Змістовий модуль 1) ОК «Теорія та методика викладання класичного танцю», що передбачає ознайомлення здобувачів вищої освіти з історичними особливостями зародження та еволюції розвитку класичного танцю, метою та завданнями класичного танцю, сферою застосування та специфією викладання майбутні хореографи занурюються в атмосферу «школи» класичного танцю, відомої як досконала система виховання людського тіла, функціонування якої триває понад чотириста років. Згідно з традиціями, що формувались упродовж XVIII – XIX століть, фахівці-хореографи користуються французькою термінологією. Урок класичного танцю – екзерсис (*exercice* – від франц., вправа) включає визначені групи рухів біля опори, виконання яких відбувається у встановленій послідовності: *demi plie, grand plie; battement tendu simple; battement tendu jete; rond de jamb par terre; battement fondu; battement frappe; rond de jamb en l'air; battement developpe; grand battement jete; por de bras*.

ОК «Історія хореографічного мистецтва» дозволяє значно підвищити ефективність засвоєння змісту таких освітніх компонентів, як: «Зразки української народно-сценічної хореографії», «Волинський танцювальний фольклор», «Теорія та методика викладання сучасного танцю», «Теорія та

методика викладання бального танцю», «Теорія та методика викладання класичного танцю», «Теорія та методика викладання народно-сценічного танцю», формуючи у здобувачів вищої освіти систему знань щодо закономірностей історичного розвитку хореографічного мистецтва, його стильових особливостей, видів і жанрів. До прикладу, при опрацюванні теми 1 «Хореографія як вид мистецтва» (Змістовий модуль 1. «Танцювальне мистецтво в історичних модусах буття») особливо цінним для майбутніх хореографів було дізнатися про багатофункціональність як атрибутивну ознаку хореографії, що забезпечує унікальні можливості впливу на людину. Здобувачів вищої освіти зацікавила інформація про те, що історично сформувались соціальні функції танцю, серед яких головними є катарсисно-компенсаторна, педагогічна, гедоністична, прагматична, суспільно-перетворювальна, етична, евристична, канонізуюча, гносеологічна, естетична. При цьому зміст естетичної функції хореографічного мистецтва «...виявляється у його здатності приносити естетичну насолоду та виховувати естетичні потреби, смаки, розвивати емоційну чутливість особистості тощо» (Сучасний танець, 2016, с.114). Про естетичну цінність та життєвість хореографічного мистецтва свідчить його складний шлях еволюційного розвитку і процес ретельного добору виразових засобів: зародження перших танців старовини сягає епохи палеоліту (в епоху появи перших народних інструментів і пов'язаних із ними способів звуковидобування) (Шалапа, 2015, с.400), а можливість систематизації і фіксації танцювальних рухів з'явилась лише у XVII столітті. Отже, майбутні хореографи мали можливість переконатися в тому, що впродовж тисячоліть хореографія слугувала людству як унікальна можливість передачі всього цінного, найбільш виразного, естетично довершеного.

При реалізації третьої педагогічної умови – *активізація творчого потенціалу здобувачів вищої освіти через застосування ресурсу творчої ініціативи та самостійності, забезпечення свободи самовизначення* –

використано можливості технологій творчого самодослідження та самовираження, тренінгів творчого самовираження, рефлексивного щоденника. Вибір такого інструментарію впровадження третьої педагогічної умови детермінований авторським баченням функційних потенцій хореографічного мистецтва як транслятора художньо-естетичних творчих виявів здобувачів вищої освіти, що «спонукає до самостійного осмислення дійсності, самопізнання індивідуальності, перетворення знань у потенціал мислення і саморозвитку» (Боровець, 2021).

При цьому ми брали до уваги цільове спрямування технологій творчого самодослідження та самовираження, що охоплює такі динамічні вектори:

- *Самореалізація*: допомога майбутнім хореографам у пошуку та розвитку власних творчих здібностей та можливостей.
- *Динаміка особистісно-професійного зростання*: розвиток емоційної інтелектуальності, самосвідомості, самооцінки, здатності до адаптації щодо змінних ситуацій.
- *Покращення якості життя*: спряння у знаходженні задоволення у творчості, розвитку власних інтересів та хобі.
- *Розвиток творчого мислення та творчого потенціалу*: активізація здатності здобувачів вищої освіти генерувати нові ідеї, знаходити нестандартні рішення, розширювати свій світогляд.

Зокрема, за підтримки наукового керівника, гаранта ОПП Хореографія, на практичних заняттях, що містили елементи тренінгу, з освітнього компонента «Методика хореографічної роботи» для здобувачів спеціальності 024 Хореографія у змішаному форматі з метою підсилення здатності генерувати нові ідеї, знаходити нестандартні креативні рішення, а також для дослідження та розвитку власних креативних здібностей було використано технологію творчого самодослідження та самовираження засобами хореографічного мистецтва, зокрема, її потужну складову «Шість шляхів». Вибір цієї технології (досить часто її називають технікою) був

зумовлений тим, що вона розширює горизонти розгляду проблеми, стимулюючи творче мислення здобувачів вищої освіти та пошук ними нестандартних рішень. Здобувачам було поставлене таке завдання: відповідно до силабусу ОК «Теорія та методика викладання бального танцю» серед спеціальних компетентностей є СК09. Здатність збирати, обробляти, аналізувати, синтезувати та інтерпретувати художню інформацію з метою створення хореографічної композиції. Запропонуйте власні, нестандартні формати формування цієї компетентності. Для цього скористайтесь алгоритмом, прописаним технологією «Шість шляхів», що передбачає такі підходи:

- *Відкритий розгляд*: Повністю віддайтеся процесу пошуку ідей художньо-естетичного змісту, не фільтруючи їх заздалегідь. Не бійтеся незвичних чи абсурдних ідей, оскільки вони можуть бути ключем до розкриття нового підходу для створення хореографічної композиції.
- *Підхід «Зверху»*: Розгляньте художню інформацію в контексті її загального впливу та довгострокових наслідків щодо створення хореографічної композиції. Це допоможе зрозуміти її масштаби та вплив на композиційну будову.
- *Підхід «Знизу»*: Зосередьтеся на деталях і конкретних аспектах художньої інформації. Це допоможе зрозуміти, з чого саме складається ця інформація і як її можна використати для створення хореографічної композиції.
- *Підхід «Зсередини»*: Аналізуйте художню інформацію з позиції її внутрішніх механізмів та взаємозв'язків. Це допоможе зрозуміти, як різні її частини взаємодіють між собою і тим самим сприяють створенню хореографічної композиції.
- *Підхід «Зовні»*: Зрозумійте, як художня інформація пов'язана з художньою реальністю та впливає на виконавську діяльність. Це допоможе виявити нові можливості та контексти для збирання,

оброблення, аналізу, синтезу та інтерпретації художньої інформації з метою нестандартного створення хореографічної композиції.

- Підхід «Поза межами»: Пошук абсолютно нових ідей та підходів, які не були розглянуті раніше. Це може включати використання нетрадиційних методів або незвичних поєднань.

Це також допомогло здобувачам вищорівної освіти виконати завдання для самостійного опрацювання (тема 16 «Створення комбінацій танців: самба, танго, румба, віденський вальс, фокстрот та пасодобль». Освітній компонент «Теорія та методика викладання бального танцю»).

Практичне використання цієї технології показало, що вона дозволяє не тільки розвинути креативність, але й покращити вміння здобувачів вищої освіти аналізувати ситуації та знаходити ефективніші рішення.

У рамках апробації технології творчого самодослідження жвавий інтерес викликав також такий її напрям, як творчі завдання (вправи) для розвитку креативності та нестандартного мислення. Наприклад, вправа «Нова інтерпретація».

Мета цієї вправи: навчити по-новому сприймати художню реальність через асоціації та образи.

Час: 7 хвилин.

Обладнання: аркуші паперу.

Хід вправи: Здобувачі вищої освіти мають візуалізувати абстрактні слова (зобразити їх у вигляді малюнків). Наприклад, радість, щастя, свобода тощо). Далі кожен пояснює чому, на його думку, саме такий вигляд має абстрактне слово, які асоціації воно викликає.

Таким чином майбутні хореографи мали можливість пересвідчитися, що ця вправа розширює їхні потенції творчого мислення, емоційного вираження через асоціації та образи для їх стимулювання, «конструювання танцювальної мови».

Конструктивними, на наш погляд, виявилися й такі напрямки і приклади технології творчого самодослідження, реалізовані на практичних заняттях як-от:

- самостійне дослідження: самостійна практика, яка передбачає аналіз власних творчих здібностей, сильних та слабких сторін.
- Робота з власною фантазією: стимуляція творчості через розширення власних уявлень, вільне асоціювання.
- Самоосвіта та навчання: вивчення нових сфер знань, набуття нових навичок, що сприяє розширенню обріїв та активізації творчого потенціалу.
- Аналіз творчих процесів та продуктів: розгляд власних творчих проєктів, аналіз їх сильних та слабких сторін, вивчення творчих процесів інших людей.

Існує думка, що формою інтерактивних технологій є тренінг, використання яких в освітній практиці закладів вищої освіти є актуальним на сьогодні питанням, оскільки у сфері освіти змінюється вся психолого-педагогічна проблематика, що починає концентруватися навколо питань розвитку і саморозвитку особистості, навчальних інтересів і навчального цілевизначення, суб'єкта навчальної діяльності, особистісної рефлексії, здатності до відповідального вибору тощо. Відтак, цілком слушно зауважує Г. Товканець, на формування і розвиток творчої особистості і професійної компетенції мають бути спрямовані тренінги, які повинні стати одним із провідних засобів творчого професійного навчання (Товканець, 2010, с.151).

Ми суголосні з думкою вченої, що тренінги мають велику перспективу застосування в процесі формування творчої особистості майбутнього фахівця, оскільки їх ефективність полягає у тому, що під час тренінгових занять первинний вплив здійснюється не безпосередньо на пізнавальну сферу психіки людини (сприйняття, увагу, пам'ять, мислення),

а через емоційно-почуттєву і мотиваційну сфери, що є суттєвим у площині порушеної проблеми.

Досвід ученої виявився для нас корисним щодо використання різноманітних тренінгових методів (рольова гра, групова дискусія, вправи з вербальної та невербальної комунікації, тренування певних навичок, відеозворотний зв'язок та ін.) для набуття здобувачами вищої освіти досвіду переживання певних ситуацій, своїх психічних станів, фіксування та запам'ятовування емоційних забарвлень під час вирішення тих чи інших тренінгових завдань. Для нас важливим було те, що отриманий емоційно-почуттєвий досвід піддається інтелектуальній обробці та надійно зберігається емоційною та перцептивною пам'яттю. Внаслідок цього у майбутнього хореографа «формуються необхідні навички, знання, уявлення, погляди й цінності, які ним уже сприймаються як власні, а не нав'язані зовні».

Ми скористалися також перевагами, які має тренінг як активна форма навчання у порівнянні з традиційними методами, і водночас, є конструктивними у контексті дослідження, а саме:

- під час використання тренінгу процес навчання максимально наближений до реальної практичної діяльності;
- тренінг є інтерактивним методом навчання, учасники виступають у тих чи інших ролях і діють відповідно до статусу своєї ролі;
- тренінг є груповим методом, спрацьовують механізми групової динаміки, на відміну від індивідуального навчання, учасники набувають творчого досвіду розробки та виконання колективних рішень;
- під час тренінгу спеціальними засобами створюється певний емоційний та інтелектуально-пізнавальний настрій, що надає можливість істотно активізувати й інтенсифікувати процес навчання та процес формування творчості (Товканець, 2010, с.151).

Перед проведенням тестування «Визнач свої можливості» як завдання для самостійного опрацювання відповідно до силабусу освітнього

компонента «Методика хореографічної роботи» на практичному занятті з теми «Методика навчання хореографічних вправ» у змішаному форматі було проведено тренінг творчого самовираження та самооцінки, де ставили за мету розкрити внутрішній потенціал здобувачів вищої освіти, розвиток їхніх творчих здібностей та вмінь щодо складання хореографічних вправ, засобів хореографічної виразності (виражати свої емоції, ідеї та думки через мистецтво, творчість або інші форми самовираження), а також підвищити самооцінку та впевненість у собі.

Під час тренінгу акцентувалася увага на таких його аспектах, що є значущими у площині порушеної проблеми:

- *розкриття творчого потенціалу майбутніх хореографів:* практикували використання різних методів, засобів виразності (взаємозв'язок рухів і музики, довільний танцювальний рисунок, імпровізації до заданого викладачем музичного твору тощо), щоб допомогти учасникам знайти та розвинути свої творчі здібності;
- *розвиток навичок самовираження:* майбутні хореографи вправлялися у вираженні власних емоцій, думок та ідей через творчість (при доборі наочності, музичного супроводу, характеру танцювальних рухів казкових персонажів тощо), розбору танцювальних рухів по запису та інших форм самовираження;
- *інтерактивні методи навчання:* через групові творчі вправи (розібрати по запису, розучити та відпрацювати з одногрупниками дитячий танець, практичне використання інтерактивних методів на заняттях ритміки і танцю з дошкільнятами та дітьми молодшого шкільного віку) та інші форми взаємодії здобувачів вищої освіти тренувалися у створенні художньо-комфортної та надихаючої атмосфери.

За результатами проведення тренінгу творчого самовираження та самооцінювання була зафіксована така позитивна динаміка:

- кращого розуміння майбутніми хореографами своїх сильних і слабких сторін, власних творчих можливостей;

- творчість і самовираження сприяли ефективному вивільненню їхніх емоцій та зменшення стресу під час музично-хореографічної роботи, розвитку акторських, музично-хореографічних здібностей, вираження себе через танець;
- здобувачі вищої освіти ставали більш креативними, відкритими до інновацій у своєму сприйманні й баченні новітніх концепцій, усвідомленні багатоманітності сучасних танцювальних практик, необхідності їх осмислення та інтегрування в актуальний контекст із урахуванням вітчизняної та світової культурної спадщини.

Одним із інструментів для здійснення ефективної рефлексії на художньо-естетичний саморозвиток здобувачів вищої освіти є рефлексивний щоденник як «мистецтво вести глибокі бесіди з собою через письмо» для самопізнання, особистісного зростання та самовдосконалення.

У площині порушеної проблеми рефлексивний щоденник дозволяє

- *фіксувати ключові події та враження*, які спонукають до рефлексії;
- *заглибитися у самопізнання*, де записування думок є «дивовижним танком» мозку між емоційними та раціональними діями, що допомагає краще зрозуміти свої потреби, цінності та сильні сторони, сприяє усвідомленню своїх реакцій на інформацію, аналізу мотивів та наслідків, формулюванню власних думок і висновків;
- *означити кроки до вирішення проблеми*: визначення та планування дій, спрямованих на розв'язання проблем, які виявилися у процесі рефлексії;
- *візуалізувати прагнення до розвитку (саморозвитку)*: записування цілей та плану дій для особистісного зростання;
- *збалансувати емоції* через краще їх розуміння та регулювання.

Рефлексивний щоденник презентує структуровану рефлексію, де фіксуються такі аспекти:

- що сталося? (факти, інформація);
- що я відчував щодо цього? (емоції, почуття, відчуття);
- чому я відчував це? (дослідження);
- чому я навчився? (нові знання, інсайт);
- що я зроблю по-іншому? (план дії).

З таких позицій окреслюються можливості подальшого використання інформації рефлексивного щоденника:

- накопичення інформації щодо художньо-естетичного саморозвитку здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва;
- формування нових ідей щодо творчого та неординарного підходу до створення хореографічних номерів, етюдів та композицій;
- пам'ятка про отриманий практичний досвід (володіння танцювальними техніками, виконавськими прийомами, їх застосовування як виражальних засобів);
- механізм зв'язку між теорією та сучасними практиками хореографічного мистецтва для створення високохудожніх хореографічних творів.

Як інструмент структурованої рефлексії використовувався також SWOT-аналіз, що засвідчував навчально-формувальний ефект проведеної роботи для осмислення побаченого й почутого.

Відзначимо, що SWOT-аналіз є методом аналізу у стратегічному плануванні, що передбачає розподіл чинників і явищ на чотири категорії:

- **strengths** – сильні сторони;
- **weaknesses** – слабкі сторони;
- **opportunities** – можливості;
- **threats** – загрози

Тобто, з перших літер англійських аналогів слів і формується аббревіатура

SWOT.

Ілюстративно представимо цю технологію у вигляді чотирьох прямокутників – сильні, слабкі сторони (або напрями, що потребують розвитку), можливості та загрози (рис.3.6).

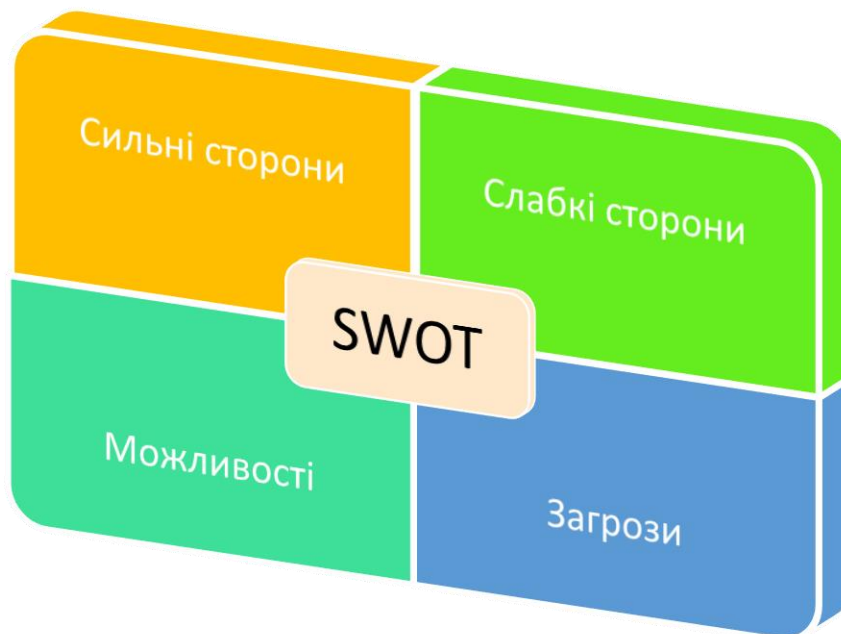


Рис.3.6. SWOT-аналіз як інструмент структурованої рефлексії

Під час бесіди зі здобувачами вищої освіти ми пропонували їм подумати і заповнити ці прямокутники. Після цього вони здійснювали самоаналіз (саморефлексію) за таким алгоритмом:

- Чи достатньо у вас сильних сторін, які б засвідчували сформованість у вас художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва?
- Як ви можете розвинути свої сильні сторони?
- Які у вас є можливості для усунення слабких сторін, подолання труднощів, виявлення та усунення їх причин?
- Як ви можете використовувати свої можливості?
- Як можна запобігти загрозам?

Приємно відзначити, що серед *сильних сторін* у площині досліджуваної проблеми майбутні хореографи, зокрема називали: наявність усвідомленого естетичного інтересу до мистецтва і, зокрема, до хореографічних творів, емоційну чуйність до естетичних сторін хореографічного мистецтва; власну художньо-естетичну освіченість, обізнаність щодо хореографічного мистецтва, його виражальних засобів; творче самовираження засобами хореографічного мистецтва; рефлексію власного розвитку.

Як *слабкі сторони* називалися такі: вибірковість емоційного сприймання творів хореографічного мистецтва; недостатньо розвинена здатність і бажання рефлексії художніх образів та власних досягнень у набутті художньо-творчого досвіду, художньо-естетичного саморозвитку.

Щодо *можливостей*, то відзначалися, зокрема, такі: використання інтернет ресурсів, дистанційного формату навчання, участь у фестивалях, конкурсах як потенційних ефективних ресурсах формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва.

Як загрози позначали психо-емоційне вигорання, відсутність оновлення методичного інструментарію щодо оволодіння навичками постановочного процесу.

Загалом, реалізація визначених педагогічних умов, послідовне їх упровадження мало позитивний вплив на формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва. Відтак, відповідно до логіки дослідження подальша робота передбачала аналіз результатів дослідницько-експериментальної роботи.

3.3. Результати дослідницько-експериментальної роботи

Перейдемо до аналізу результатів формувального етапу експерименту, зокрема до діагностики рівнів сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва з урахуванням визначених критеріїв. Діагностувальний інструментарій залишився незмінним, що забезпечує порівнянність результатів на різних етапах дослідження.

Результати оцінювання рівня сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва за емпатійно-спонукальним критерієм після завершення формувального етапу педагогічного експерименту представлено у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 – Динаміка рівнів сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва за емпатійно-спонукальним критерієм

Групи	Етапи експерименту	Рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва					
		Високий		Середній		Низький	
		Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%
ЕГ (82)	Констатувальний	13	15,85	28	34,15	41	50,00
	Формувальний	26	32,32	46	55,49	10	12,19
КГ (81)	Констатувальний	13	16,05	27	33,33	41	50,62
	Формувальний	16	19,75	29	35,80	36	55,55

Ці дані дозволяють проаналізувати динаміку змін у рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва та оцінити ефективність впроваджених педагогічних умов.

Результати оцінювання рівня сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва за

інформативно-змістовим критерієм після завершення формувального етапу педагогічного експерименту представлено у таблиці 3.8.

Таблиця 3.8 – Динаміка рівнів сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва за інформативно-змістовим критерієм

Групи	Етапи експерименту	Рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва					
		Високий		Середній		Низький	
		Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%
ЕГ (82)	Констатувальний	13	15,85	27	32,93	42	51,22
	Формувальний	29	34,76	42	51,22	11	14,02
КГ (81)	Констатувальний	12	15,43	29	35,19	40	49,38
	Формувальний	15	18,52	31	38,89	35	42,59

Результати оцінювання рівня сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва за креативно-рефлексивним критерієм після завершення формувального етапу педагогічного експерименту представлено у таблиці 3.9.

Таблиця 3.9 – Динаміка рівнів сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва за креативно-рефлексивним критерієм

Групи	Етапи експерименту	Рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва					
		Високий		Середній		Низький	
		Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%
ЕГ (82)	Констатувальний	14	17,07	28	34,15	40	48,78
	Формувальний	27	32,93	45	54,27	10	12,80
КГ (81)	Констатувальний	13	16,67	26	32,10	42	51,23
	Формувальний	15	19,14	30	37,04	36	43,82

Результати діагностики загального рівня сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва після формувального етапу педагогічного експерименту представлено у таблиці 3.10.

Таблиця 3.10 – Загальні рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва

Групи	Етапи експерименту	Рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва					
		Високий		Середній		Низький	
		Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%
ЕГ (82)	Констатувальний	13	16,46	41	50,00	41	50,00
	Формувальний	27	33,54	21	12,8	21	12,8
КГ (81)	Констатувальний	13	16,05	41	50,62	41	50,62
	Формувальний	16	19,14	35	43,82	35	43,82

Отримані результати свідчать, що за *емпатійно-спонукальним* критерієм (*чуттєво-емоційний компонент компонент*) високий рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у респондентів КГ зріс лише на 3,70%, а в ЕГ він зріс на 15,86%; середній рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва в КГ зріс 2,47%, а в ЕГ – на 21,95%; низький рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва в КГ знизився на 4,93%, у той час як в ЕГ знизився – на 37,81%.

За *інформативно-змістовим* критерієм (*когнітивно-пізнавальний компонент*) високий рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у

респондентів КГ зріс лише на 3,09%, а в ЕГ він зріс на 18,91%; середній рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва в КГ зріс 3,70%, а в ЕГ – на 18,29%; низький рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва в КГ знизився на 6,79%, у той час як в ЕГ знизився – на 37,20%.

За *креативно-рефлексивним* критерієм (*дієво-творчий компонент*) високий рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у респондентів КГ зріс лише на 2,47%, а в ЕГ він зріс на 15,86%;

середній рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва в КГ зріс 4,94%, а в ЕГ – на 20,12%;

низький рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва в КГ знизився на 7,41%, у той час як в ЕГ знизився – на 35,98%.

Результати дослідницько-експериментальної роботи засвідчили, що відповідно до встановлених рівнів сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва, кількість майбутніх хореографів ЕГ, які досягли високого рівня сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва, збільшилася на 17,08% (від 16,46 % до 33,54 %), а в КГ – лише на 3,09 % (від 16,05 % до 19,14 %).

Чисельність здобувачів вищої освіти, які мають середній рівень, в ЕГ зросла на 20,12 % (від 33,54 % до 53,66 %), у КГ – на 3,71 % (від 33,33 % до 37,04 %).

Найбільш суттєво змінилися показники низького рівня: в ЕГ кількість здобувачів вищої освіти зменшилася на 37,20 % (від 50,00 % до 12,80 %), у КГ – лише на 6,80 % (від 50,62 % до 43,82 %).

Зведені дані динаміки розподілу здобувачів вищої освіти (майбутніх хореографів) за рівнями сформованості художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва до і після експерименту в експериментальній і контрольній групах відображено на рис. 3.6.

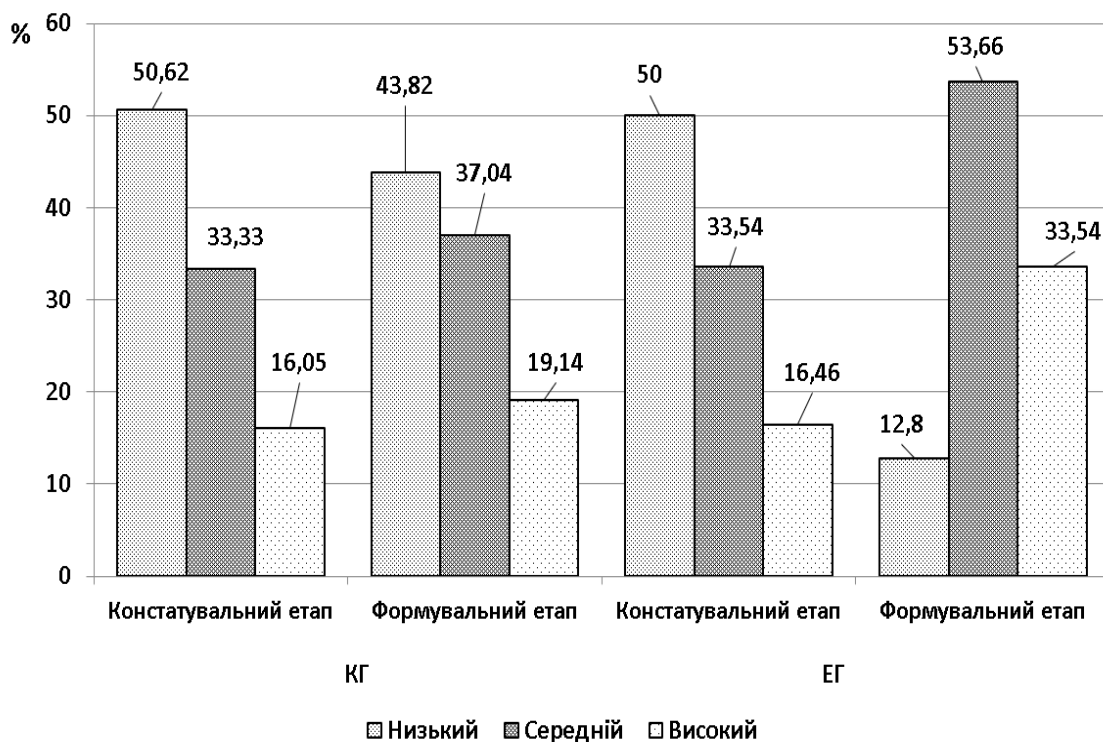


Рис. 3.6 Узагальнені результати діагностики рівнів сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва

Як свідчить діаграма на рисунок 3.2 після проведення формувального етапу педагогічного експерименту у здобувачів вищої освіти ЕГ значно підвищилися показники високого рівня сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва, відповідно, значно знизилися показники низького.

Детальніше динаміку змін загального рівня сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва представлено у таблиці 3.11.

Таблиця 3.11 – Динаміка змін загального рівня сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва (після експерименту)

Рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва	Групи	
	КГ	ЕГ
Високий	+3,09	+17,08
Середній	+3,71	+20,12
Низький	-6,80	-37,20

Для перевірки достовірності отриманих під час формувального етапу педагогічного експерименту висновків і гіпотези дослідження проведено статистичний аналіз (непараметричний критерій Пірсона χ^2). експериментальних даних для з'ясування того факту, що різниця показників у ЕГ та КГ є суттєвою, тобто наслідком впровадження педагогічних умов формування художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва, а не впливом випадкових чинників.

Отже, нульова гіпотеза H_0 : експериментальна та контрольна вибірки за рівнем сформованості художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва за досліджуваним критерієм χ^2 однорідні; альтернативна гіпотеза H_1 : експериментальна та контрольна вибірки різні за рівнем сформованості художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва за досліджуваним критерієм χ^2 (Боснюк, 2020).

Результати статистичної перевірки формувального етапу педагогічного експерименту за непараметричним критерієм Пірсона χ^2 представлено в таблиці 3.12.

Таблиця 3.12 – Результати статистичної перевірки
(формувальний етап педагогічного експерименту)

<i>Критерії</i>	<i>Значення $\chi^2_{\text{емп}}$</i>		<i>$\chi^2_{\text{крит}}$</i>	
			<i>P=0,05</i>	<i>P=0,01</i>
Емпатійно-спонукальний	41,87757		5,991	9,21
Інформативно-змістовий	34,36833			
Креативно-рефлексивний	39,03094			
Узагальнений показник	39,15809			

Таким чином, отримані результати значимі на рівні 5% та 1% ($\chi^2_{\text{емп}} > \chi^2_{\text{крит}}$), тому нуль-гіпотеза відхиляється і на високому рівні значущості приймається альтернативна гіпотеза H_1 про те, що рівень сформованості художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва після формувального етапу педагогічного експерименту респондентів контрольних і експериментальних груп відрізняється суттєво, що свідчить про ефективність запровадження педагогічних умов формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у процесі фахової підготовки і дають підстави стверджувати, що мета дослідження досягнута, визначені завдання виконані.

Висновки до третього розділу

У розділі виявлено реальний стан сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у процесі фахової підготовки, експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва на формувальному

етапі експерименту, узагальнено результати дослідницько-експериментальної роботи.

Дослідницько-експериментальна робота проведена на базі Волинського національного університету імені Лесі Українки (ВНУ), Рівненського державного гуманітарного університету (РГДУ), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (ВДПУ), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (ЧНУ) як ЗВО, що здійснюють підготовку бакалаврів у галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальності 024 Хореографія.

До експерименту залучено 163 здобувачі вищої освіти, з яких були сформовані контрольна (КГ – 81 особа) та експериментальна (ЕГ – 82 особи) групи. Під час дослідження було використано комплекс розроблених і адаптованих діагностичних методик оцінювання рівня сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва на основі виокремлених критеріїв (емпатійно-спонукального, інформативно-змістового, креативно-рефлексивного) та їх показників.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту з'ясовано, що загальний рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва на констатувальному етапі експерименту в КГ й ЕГ відрізняється несуттєво, а саме: високий рівень – ЕГ 16,46 % та КГ 16,05 %; середній рівень – ЕГ 33,54 % та КГ 33,33 %; низький рівень – ЕГ 50,00 % та КГ 50,62 %, що засвідчує недостатній рівень сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у процесі фахової підготовки у ЗВО.

На формувальному етапі було оцінено ефективність визначених педагогічних умов, зокрема:

- наповнення освітнього середовища закладу вищої освіти художньо-естетичним змістом, що активізує у здобувачів вищої освіти мотивацію самоактуалізації;
- інтеграція дисциплін психолого-педагогічного, художньо-естетичного та хореографічно-мистецького спрямування, націлених на формування компонентів художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти;
- активізація творчого потенціалу здобувачів вищої освіти через застосування ресурсу творчої ініціативи та самостійності, забезпечення свободи самовизначення.

Реалізація педагогічної умови – наповнення освітнього середовища закладу вищої освіти художньо-естетичним змістом, що активізує у здобувачів вищої освіти мотивацію самоактуалізації – була здійснена через наскрізне створення в освітньому процесі (на заняттях, у позанавчальний час) естетичної атмосфери, позитивного емоційно-чуттєвого фону, «насичення» майбутніх хореографів художніми враженнями, що активізують розвиток естетичного інтересу до мистецтва і, зокрема, до хореографічних творів, емоційно-чуттєвого ставлення до хореографічного мистецтва, його естетичного сприйняття, ціннісних орієнтацій, а також оцінювального ставлення до хореографічних творів.

Наповнення освітнього середовища закладу вищої освіти художньо-естетичним змістом відбувалося, передусім, у процесі вивчення професійно орієнтованих мистецьких освітніх компонентів підготовки бакалавра галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 024 Хореографія, за освітньо-професійною програмою Хореографія, зокрема, у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, а саме: «Теорія та методика викладання класичного танцю», «Мистецтво балетмейстера», «Теорія та методика викладання бального танцю», «Теорія та методика викладання народно-сценічного танцю», «Зразки українського народно-сценічного танцю», «Теорія та методика викладання сучасного

танцю», «Історія хореографічного мистецтва» , «Методика хореографічної роботи» та ін.

Суттєвим ресурсом у площині впровадження першої педагогічної умови виявилася *танцювальна терапія* як засіб вираження емоцій, зняття психологічної напруги, гармонізації емоційного стану, стимулювання творчої активності, коли заняття танцями допомагає особистості у самопізнанні, самовираженні власних почуттів, а також у важливому процесі становлення особистості, її самореалізації та самоактуалізації.

При реалізації другої педагогічної умови – *інтеграція дисциплін психолого-педагогічного, художньо-естетичного та хореографічно-мистецького спрямування, націлених на формування компонентів художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти* – основний фокус спрямовувався на формування художньо-естетичної освіченості, мистецької ерудованості, навченості бакалаврів – майбутніх хореографів – через міждисциплінарну інтеграцію у цілісному освітньому процесі закладу вищої освіти.

За такого підходу здобувачі вищої освіти набувають професійно-хореографічних знань (духовно-культурні, емоційно-ціннісні, інтелектуально-креативні, мистецтвознавчі).

Щодо *духовно-культурних знань*, то це знання, що віддзеркалюють духовний світ людини (її переживання, емоції, почуття, ідеї, духовні потреби та цінності), її місце в цьому світі, її ідеали, а також знання, пов'язані з мистецтвом, релігією, філософією, що сприяють формуванню цілісної, гармонійної особистості, що має розвинену свідомість, емоційний інтелект та духовні цінності.

Під *емоційно-ціннісними знаннями* розуміємо знання, які забезпечують розкриття гуманістичного потенціалу та естетичної цінності хореографічного мистецтва, сприяють формуванню системи значущих для особистості і суспільства ціннісних орієнтацій, розвиток їхньої емоційно-почуттєвої сфери.

Інтелектуально-креативні знання розуміються нами як такі знання, що не лише транслюють певну інформацію (у площині нашого дослідження психолого-педагогічного, художньо-естетичного та хореографічно-мистецького спрямування), але й дозволяють використовувати її творчо, нестандартно, у нових контекстах, змінюючи і формуючи нові ідеї, сприяючи розвитку критичного мислення здобувачів вищої освіти.

Мистецтвознавчі знання характеризуються нами як систематизовані знання про мистецтво загалом, і хореографічне зокрема, його історію, теорію та вплив на культуру і суспільство. Для нас важливим є те, що такі знання охоплюють не лише розуміння творів мистецтва, але й допомагають зрозуміти вплив хореографічного мистецтва на емоційний, соціальний та інтелектуальний розвиток здобувачів вищої освіти.

Тим самим забезпечується цілісний базис для опанування різних видів хореографічного мистецтва, техніки виконання, використання інструментарію (матеріалів та інструментів), що загалом забезпечує інтелектуальний розвиток, мистецьку ерудованість фахівця з хореографії.

При реалізації третьої педагогічної умови – *активізація творчого потенціалу здобувачів вищої освіти через застосування ресурсу творчої ініціативи та самостійності, забезпечення свободи самовизначення* – використано можливості технологій творчого самодослідження та самовираження, тренінгів творчого самовираження, рефлексивного щоденника. Вибір такого інструментарію впровадження третьої педагогічної умови детермінований авторським баченням функційних потенцій хореографічного мистецтва як транслятора художньо-естетичних творчих виявів здобувачів вищої освіти, що спонукає до самостійного осмислення дійсності, самопізнання індивідуальності, перетворення знань у потенціал мислення і саморозвитку.

За результатами формувального етапу педагогічного експерименту підсумовано, що рівень сформованості художньо-естетичних потреб

засобами хореографічного мистецтва після формувального етапу педагогічного експерименту респондентів контрольних і експериментальних груп відрізняється суттєво, що свідчить про ефективність запровадження педагогічних умов формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у процесі фахової підготовки і дають підстави стверджувати, що мета дослідження досягнута, визначені завдання виконані.

Результати дослідження, відображені в розділі, викладені в таких публікаціях автора: Чжан Цянь / Zhang Qian (2022); Чжан Ч'єн (2024 е); Косаковська, Л. П., Ч'єн Чжан (2024 f).

ВИСНОВКИ

1. На основі аналізу й узагальнення наукових розвідок досліджено стан опрацювання проблеми формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у науковому дискурсі та освітній практиці; уточнено сутність ключових понять.

У площині здійсненого аналізу узагальнено, що формування художньо-естетичних потреб особистості зумовлюється багатьма чинниками, котрі притаманні емоційному світу людини, позаяк це – особливий клас цінностей, своєрідність яких визначається специфічним характером естетичного ставлення людини до дійсності – безпосереднім, чуттєво-духовним, безкорисним сприйняттям, орієнтованим на пізнання й оцінку змістовної форми, структури, міри організованості та впорядкованості об'єктів.

Грунтовним методичним базисом для осмислення проблеми художньо-естетичних потреб як важливої сходинки в ієрархії потреб, є розгляд дослідниками (філософами, педагогами, психологами, методистами) потреб загалом як творчої діяльності, підкреслюючи при цьому її стимулюючу роль у розвитку інтересів, придбанні нових знань, розширенні кругозору, формуванні морально-естетичних норм і художньо-естетичних потреб.

Художньо-естетичні потреби схарактеризовані як складова художньо-естетичної культури, художньо-естетичного розвитку особистості, інтегративна особистісно-професійна якість, що синтезує духовно-культурні, емоційно-ціннісні, інтелектуально-креативні знання, настанови, ставлення до художньо-творчої діяльності, індивідуальні ціннісні орієнтації, що виявляється у дієвому, активному характері поведінки і спонуканні до творчості. Формування художньо-естетичних потреб розглядається як основа художньо-естетичного виховання здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва, що загалом збагачує людину, суттєво впливає на її інтелектуальну та емоційно-

вольову сфери, пробуджуючи бажання спілкуватися з мистецтвом та уможлиблюючи його активне сприйняття.

2. Проаналізовано методологічні підходи до формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти, особливості хореографічного мистецтва як засобу формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти. Встановлено, що методологія слугує орієнтиром в організації досліджуваного процесу, формує стратегію пошуку щодо розкриття предмета дослідження. Предметом методології дослідження формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти є способи здобуття наукових результатів та їх інтерпретації у межах обраної мети, завдань дослідження, а також система правил, рекомендацій щодо розкриття отриманих результатів.

З урахуванням процесів модернізації вищої мистецької освіти та нових тенденцій у професійній підготовці здобувачів визначено такі методологічні підходи до формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва: системний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, аксіологічний. Визначені методологічні підходи уможлиблюють відбір найбільш вагомих педагогічних принципів, ефективних умов та методів формування художньо-естетичного світосприйняття, художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти в їх фаховій проєкції.

Встановлено, що мистецтво хореографії спирається на підґрунтя художньо-естетичної обробки рухів, їх добору та класифікації. Хореографічне мистецтво розглядається як середовище, в якому відбувається цілісне формування художньо-естетичних потреб майбутніх хореографів. Хореографічне мистецтво здатне задовольнити прагнення особистості до естетичного зростання, поєднати її внутрішній і зовнішній світ, активізувати творчу уяву. Хореографія не лише формує естетичний смак, але й допомагає у формуванні психологічної зрілості, впевненої поведінки, сприяє формуванню гармонійної особистості, розвиває

творчість, координацію рухів, образне мислення, морально-естетичні якості й художньо-естетичні потреби у здобувачів освіти.

3. Виявлено і схарактеризовано педагогічний супровід формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва. Під педагогічним супроводом розуміємо сукупність спеціально організованих заходів, засобів впливу на майбутніх хореографів в освітньому процесі ЗВО щодо формування їхніх художньо-естетичних потреб, що забезпечуватимуть результативність та ефективність цього процесу.

Поняття «педагогічний супровід» використовуємо щодо внутрішніх характеристик або зовнішніх причин, що комплексно уможливають реалізацію процесу формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва, який опосередковано певними чинниками: як об'єктивними, що не залежать від суб'єкта – майбутнього хореографа (особливості освітнього процесу; освітні програми, технології, форми і засоби навчання тощо), так і суб'єктивними, властивими конкретному майбутньому хореографу (особистісні якості, мотиви, знання, вміння, компетентності).

Проведений аналіз змісту освітніх програм (ОП) підготовки бакалаврів у галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальності 024 Хореографія закладів вищої освіти, дозволив констатувати, що викладання спрямоване на забезпечення умов формування і розвитку загальних та професійних компетентностей бакалавра зі спеціальності 024 «Хореографія» та оволодіння знаннями, уміннями та навичками, необхідними для здійснення професійної хореографічно-виконавської, методичної, педагогічної та науково-дослідницької діяльності. Аналіз силабусів освітніх компонентів, які наявні в усіх проаналізованих ОПП («Історія хореографічного мистецтва», «Теорія і методика викладання танцю (класичного, народно-сценічного, сучасного, бального)» показав, що вони мають значний змістовий потенціал для

ознайомлення студентів із хореографією як феноменом мистецтва, морфологією, лексикою та композиційними принципами танцю, засвоєння її виконавських екзерсисів, використання її виховного педагогічного потенціалу у роботі з дітьми. Проте констатовано відсутність у них цілісної системи цілеспрямованого формування у здобувачів вищої освіти художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва.

4. Визначено компоненти формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва: чуттєво-емоційний, когнітивно-пізнавальний, дієво-творчий.

Чуттєво-емоційний компонент формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва відображає художньо-естетичну спрямованість мотиваційної сфери – процесу формування й розвитку почуттів, емоцій, спрямованих на сприйняття та створення краси, використання мистецтва для вираження себе та своїх емоцій.

Когнітивно-пізнавальний компонент у структурі формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва визначає його резерви щодо досягнення досліджуваного процесу, містить комплекс професійно-хореографічних знань (духовно-культурні, емоційно-ціннісні, інтелектуально-креативні, мистецтвознавчі), забезпечуючи необхідне підґрунтя для опанування різних видів хореографічного мистецтва, техніки виконання, використання матеріалів та інструментів, що загалом сприяє інтелектуальному розвитку фахівця з хореографії, його креативному мисленню у професійній сфері, успішній творчій хореографічній діяльності, розумінню важливості хореографічного мистецтва у досліджуваному процесі.

Дієво-творчий компонент ґрунтується на розумінні творчості загалом як свідомої, цілеспрямованої, активної діяльності людини, спрямованої на пізнання та перетворення дійсності, створення нових,

оригінальних предметів, витворів тощо з метою вдосконалення матеріального й духовного життя суспільства. Змістовою складовою цього компоненту є творчі можливості особистості, які реалізуються не тільки в спеціальній діяльності зі створення загальнокультурних цінностей, а й у самому процесі життя людини, самореалізації її як засобу самоутвердження через самовираження і саморозвиток.

З урахуванням компонентної структури формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва виокремлено критерії: емпатійно-спонукальний, інформативно-змістовий, креативно-рефлексивний, розроблено рівні сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва: високий, середній, низький.

5. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва.

Під педагогічними умовами формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва розуміємо цілісний взаємопов'язаний комплекс спеціально створених у межах освітнього процесу ЗВО заходів, що сприяють ефективності досліджуваного процесу та обрані з урахуванням теоретичних основ розуміння сутності й структури художньо-естетичних потреб майбутніх хореографів (чуттєво-емоційний, когнітивно-пізнавальний, дієво-творчий компоненти) й підвищує рівень сформованості показників заявлених критеріїв (емпатійно-спонукальний, інформативно-змістовий, креативно-рефлексивний).

Передбачено, що для ефективного формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у процесі фахової підготовки необхідно забезпечити реалізацію таких педагогічних умов: наповнення освітнього середовища закладу вищої освіти художньо-естетичним змістом, що активізує у здобувачів вищої

освіти мотивацію самоактуалізації; інтеграція дисциплін психолого-педагогічного, художньо-естетичного та хореографічно-мистецького спрямування, націлених на формування компонентів художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти; активізація творчого потенціалу здобувачів вищої освіти через застосування ресурсу творчої ініціативи та самостійності, забезпечення свободи самовизначення.

Унаслідок експериментальної перевірки педагогічних умов формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва, за результатами формувального етапу педагогічного експерименту підсумовано, що відповідно до встановлених рівнів сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва, кількість майбутніх хореографів ЕГ, які досягли високого рівня сформованості художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва, збільшилася на 17,08% (від 16,46 % до 33,54 %), а в КГ – лише на 3,09 % (від 16,05 % до 19,14 %). Чисельність здобувачів вищої освіти, які мають середній рівень, в ЕГ зросла на 20,12 % (від 33,54 % до 53,66 %), у КГ – на 3,71 % (від 33,33 % до 37,04 %). Найбільш суттєво змінилися показники низького рівня: в ЕГ кількість здобувачів вищої освіти зменшилася на 37,20 % (від 50,00 % до 12,80 %), у КГ – лише на 6,80 % (від 50,62 % до 43,82 %).

Вірогідність результатів проведеної експериментальної роботи й достовірність експериментальних даних верифіковані з використанням непараметричного критерію Пірсона. Результати формувального етапу педагогічного експерименту доводять доцільність й ефективність педагогічних умов формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва.

Проведене дисертаційне дослідження не вичерпує всього розмаїття питань, пов'язаних із формуванням художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва.

Перспективи подальших наукових розвідок спонукають до поглибленого концептуального аналізу художньо-естетичних потреб як складової художньо-естетичної культури, художньо-естетичного розвитку особистості, пошуку нових методів для діагностики цього інтегративного утворення особистості в контексті цілісного особистісного розвитку здобувачів вищої освіти, дослідження потенціалу інформаційного навчального середовища у площині порушеної проблеми, з урахуванням сучасних викликів, вітчизняних та світових освітньо-мистецьких тенденцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агрікова, О., & Джуринський, П. (2020). Системний підхід у формуванні особистості фахівця з фізичної культури. У *Trends in the development of modern scientific thought* (с. 411-413). International Science Group. <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/X-Conference-23-26-VancouverCanada-Book.pdf>
2. Артемова, Л.В. (2008). Педагогіка і методика вищої школи. Київ: Кондор, 2008.
3. Барвіна, Н. О. (2016). Художньо-естетична потреба як духовна домінанта сучасної вищої освіти. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. № 5 (74). С.38-52.
4. Бевз, М., Вакуленко, О., Горбатова, Н. та ін. (2017). Бальна хореографія: історія, теорія, практика. Київ : НАКККіМ.
5. Безпаленко, Ю. (2017). Виникнення та розвиток феномену класичної балетної школи в її історичному екскурсі (на прикладі Франції та Італії). *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка : зб. наук. праць*. С. 32–41.
6. Бернадська, Д. (2005). Феномен синтезу мистецтв в сучасній українській сценічній хореографії: *автореф. дис... канд. мистецтвознавства : 17.00.01*. Київ, 2005.
7. Бех, І. Д. (1996). Духовні цінності в розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*, 4, 49-57.
8. Бех, І. Д. (2015). Вибрані наукові праці. *Виховання особистості*. Том 2. Чернівці: Букрек.
9. Біда, О. А., Чичук, А. П., Кучай, Т. П. (2024). Розвиток творчої індивідуальності особистості шляхом реалізації креативних можливостей хореографічного мистецтва *Наукові інновації та передові технології. Серія «Педагогіка»*, 4(32), 866-876. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-4\(32\)-866-875](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-4(32)-866-875)
<http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/10519>

- 10.Бідюк Д. (2022) Дидактично-демократична парадигма навчання хореографії у британському досвіді. *Comparative Professional Pedagogy*, 12(2), 64–73. [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2022-12\(2\)-7](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2022-12(2)-7)
- 11.Бідюк, Д. Є. (2023) Система хореографічно-педагогічної освіти в США. *Comparative Professional Pedagogy*, 13 (2), 34-43.
- 12.Бідюк, Д. (2024). Розвиток вищої хореографічно-педагогічної освіти в США. *Comparative Professional Pedagogy*, 14(2), 100–107. [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2024-14\(2\)-10](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2024-14(2)-10)
- 13.Бідюк, Д. (2024 а). Аксіологічні орієнтири професійної підготовки педагогів-хореографів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка*, 215, 110-113. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-215-110-113>
- 14.Бігус, О. О. (2021). Сучасні тенденції хореографічної освіти в Україні. *Dance Studies*, 2, 154–161.
- 15.Благова, Т. О. (2019). Форми організації вищої хореографічної освіти в Україні. *Художні практики та мистецька освіта у кроскультурному просторі сучасності: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., 7–8 жовтня 2019 р. Полтава: ПНПУ ім. В. Г. Короленка.*
- 16.Благова, Т. О. (2021). Розвиток хореографічної освіти в Україні (XX–поч. XXI ст.) : автореф. д-ра пед. наук. Київ.
- 17.Бобир, О. І. (2020). Компонентно-структурний аналіз феномену «художньо-естетичне світобачення майбутніх художників». *Інноваційна педагогіка*, 24, Т.1, 53-56. http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/24/part_1/11.pdf
- 18.Богачев, Р. М., Костроміна, Г. М., Руденко, Т. П. (2021). Творчий потенціал особистості у сучасному соціально-культурному просторі: особливості розвитку та реалізації.

Освітній дискурс: збірник наукових праць. 34 (6). [Ел. ресурс].
https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/34999/Bohachev_Kostromina_Rudenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- 19.Бойко, О. П., Повалій, Т. Л. (2020). Хореографічні практики в сучасному соціокультурному просторі. *Scientific achievements of modern society: Abstracts of VI International Scientific and Practical Conference.*
- 20.Бондаренко, Л.А. (1974). Методика хореографічної роботи в школі. К.: Музична Україна.
- 21.Боровець, О.В., Яковишина, Т.В. (2021). Умови формування креативності у здобувачів вищої освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 76 (1), 79-83.
http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/76/part_1/16.pdf
- 22.Боснюк, В. Д. (2020). *Математичні методи в психології: Курс лекцій.* Харків: НУЦЗУ
- 23.Братко, М. В. (2016). Управління професійною підготовкою фахівців в умовах Університетського коледжу: теоретичний аспект. *ScienceRise: Pedagogical Education*, 7 (3), 9-16.
- 24.Бутенко, В. Г. (2000). Основні підходи до організації художньої освіти учнівської молоді. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* Кіровоград, 24, 3–10.
- 25.Великий тлумачний словник сучасної української мови (2001). Київ – Ірпінь: ВТФ «Перун». 1440 с.
- 26.Волчукова, В.М., Бугаєць, Н.А., Ліманська, О.В., & Тіщенко, О.М. (2013). Методика роботи з хореографічним колективом: Основи курсу. *Навчально- методичний посібник.* Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди.
- 27.Гарачук, Т. В. (2014). Обґрунтування педагогічних умов у контексті підготовки майбутніх учителів початкової школи до

- роботи з математично здібними школярами. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / ред. кол.: Побірченко Н. С. та інші. Умань: ФОП Жовтий О. О. , 48, 26-33.
28. Годовський, В. М., Горбунко, О. А. (2005). Теорія та методика викладання латиноамериканських танців. *Лекційний курс та методичні рекомендації для студентів*. Рівне: РДГУ.
 29. Гончаренко, С. У. (1997). Український педагогічний словник. К.: Либідь.
 30. Горбатова, Н. О. (2017). Хореографічна освіта в Україні (1945-1975 рр.). *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*, 39, 88-97.
 31. Горбатова, Н. О., Єфанова, С. О. (2021). Бальний танець в системі освіти: минуле і сучасність. *Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць*, 39, 64-69.
 32. Дем'янчук, О. Н. (1997). Педагогічні основи формування художньо-естетичних інтересів школярів: навч.-метод. посіб. Київ: ІЗМН.
 33. Дзундза, А. І. (2003). Аналіз теоретичних та методологічних засад формування соціоекономічної культури студентів ВНЗ України. Запоріжжя.
 34. Дранко, А. А. (2018). Педагогічні умови формування готовності майбутніх пілотів до професійної взаємодії. *Педагогічна майстерність: методологія, теорія, технології*. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.
 35. Дудник, Н., Терешко, І. (2023). Формування творчої індивідуальності майбутніх учителів хореографії у процесі позааудиторної роботи. Академічні візії, 22. Ел. ресурс: <file:///C:/Users/%D0%AE%D0%B7%D0%B5%D1%80/Downloads/>

[%D0%94%D1%83%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BA+%D0%9D.+%D0%92.%20\(3\).pdf](#)

36. Духовно-культурні цінності виховання людини: монографія (2013) / Г.П. Шевченко, Антоненко Т. Л., Белих О. С., Зеленов Є. А., Карпенко І. М., Крсек О. Є., Рашидова С. С., Рашидов С. Ф., Фунтікова Н. В., Шайкіна О. О. Луганськ: Вид-во «НОУЛІДЖ».
37. Жіганас, Т. В. (2016). Аксіологічні чинники формування вокально-виконавської культури викладачів мистецьких дисциплін. Зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конференції «Сучасні проблеми виконавської підготовки викладачів мистецьких дисциплін». Херсон.
38. Забрєдовський, С. Г. (2010). *Методика роботи з хореографічним колективом: навчальний посібник*. К.: НАКККиМ.
39. Захарчук, Н. (2017). *Методика вивчення класичного танцю*. Луцьк : Вежа-Друк.
40. Захарчук, Н., Кіндер, К., Косаковська, Л. (2017). *Методика вивчення базових рухів та стрибків класичного танцю: метод. рек. для студ. спеціальності «Хореографія»*. Луцьк: Вежа-Друк.
41. Захарчук, Н. (2018). *Словник основних термінів з методики вивчення класичного танцю*. Луцьк : Вежа-Друк.
42. Зубарева, О.Г. (2020). Інтеграція дисциплін художньо-естетичного циклу в початковій школі як мотивація учнів до пізнання світу. *Інноваційна педагогіка*, 25 (1), 63-68. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/25-1.12>
43. Зязюн, І. А. (1976). *Естетичний досвід особи. Формування і сфери вияву*. К.: Вища школа.
44. Івченко, А. О. (2006). *Тлумачний словник української мови*. Харків: Фоліо.

45. Кічук, Н. В. (2010). Індивідуалізація навчально-професійної траєкторії формування творчого майбутнього фахівця – педагогічний сенс портфоліо. *Проблеми освіти: наук. зб.*: К., 63 (I), 24-28.
46. Коваль, В. (2016). Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів. *Філологічний часопис*. Умань, 1, 164-177.
47. Колногузенко, Б. М. (2009). Види мистецтва та хореографії : *метод. посіб. для підготовки бакалаврів і спеціалістів за фахом «Хореографія»*. Харків : ХДАК.
48. Косаковська, Л. П. (2018). Хореографія. Енциклопедія історії України: Т. Україна – українці. Кн. 1. / редкол.: В.А. Смолій (голова), Г.В. Боряк, Я.В. Верменич та ін.; ред. рада: В.М. Литвин (голова) та ін: НАН України. Ін-т іст. України. Київ: Наук. думка.
49. Косаковська, Л. П., Ч'єн Чжан (2024 f). Методика хореографічної роботи: методичні рекомендації до освітнього компонента «Методика хореографічної роботи» для студентів спеціальності 024 Хореографія, освітньо-професійної програми Хореографія. ВНУ імені Лесі Українки. Луцьк. https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/26001/3/kosakovska_dzhan.pdf
50. Кремень, В.Г. Енциклопедія освіти (2008). / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер. 1040 с.
51. Кривохижа, А. М. (2005). Гармонія танцю: *навч.-метод. посіб.* Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка.
52. Кучай, О. В., Кучай, Т. П., & Чичук, А. П. (2024) Взаємопов'язаний характер функцій мистецької освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Ред. кол.: В.Ф. Черкасов, О.А. Біда, Н.І. Шетеля та ін. Ужгород-Кропивницький:

Видавництво «Код», 8, 31–36.

[https://sites.google.com/uica.education/nayka/nayka-](https://sites.google.com/uica.education/nayka/nayka-arhivDOI)

[arhivDOI: https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2024.08.031](https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2024.08.031)

- 53.Лисенко, А., Горбенко, О. (2021). Спортивні бальні танці. Латиноамериканська програма. *Навчальний посібник*. Харків:ФОП Бровін О. В..
- 54.Листопад, О. А. (2016). *Теоретико-методичні засади формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів*. (Дис.. д-ра пед. наук). Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Одеса.
- 55.Личковах, В.А. (2005). Світ людини в мистецтві (світоглядно-антропологічні засади теорії естетичного виховання). Чернігів.
- 56.Лупак, Н.М., Макода, С.Л., Бідюк, Д. Є., Майданюк, І.З., & Денисенко А. О. (2024) Розвиток хореографічної освіти в Україні: традиції, новітні тенденції та перспективи. *Вісник науки та освіти. Серія «Педагогіка»*, 11 (29), 1353-1364
[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-11\(29\)-1353-1364](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-11(29)-1353-1364)
- 57.Лю Сін'ятін (2017). *Виховання естетичної культури майбутніх хореографів у позааудиторній діяльності університету*. (Дис.... канд. пед. наук (доктора філософії). Київ, Умань.
- 58.Магур, Л. М. (2009). Танцювально-психологічний тренінг / Л. М. Магур, С. Г. Харенко, С. М. Авраменко, І. В. Євтушенко. К.: Марич. 48 с. (Серія «Психологічний інструментарій»).
- 59.Максименко, В. І. (2024). *Формування художньо-творчого досвіду майбутніх викладачів хореографії у процесі фахової підготовки*. (Дис. ...канд. пед. наук. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти). Український державний університет імені Михайла Драгоманова. Київ.
- 60.Максименко, В. І. (2020). Хореографія як засіб художньо-

- творчого виховання у процесі фахової підготовки. Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи: діалог у розвитку науки та освіти» / ред. : Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький. Конін–Ужгород–Київ–Херсон : Посвіт. Т. VIII, 150–152.
- 61.Максименко, С. Д. (2007). Психологія особистості: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : КММ.
- 62.Маркевич, Л. А. (2009). Еволюція українського класичного балету: від витоків до ХХІ ст. *Актуальні питання культурології*, 8 (1), 153-156.
- 63.Мартиненко, О. (2019). Підготовка фахівця-хореографа в контексті розвитку сучасної освіти в Україні. Збірник наукових праць Уманського державного пед. університету, 3. Ел. ресурс: https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2019/3/19.pdf
- 64.Мартиненко, О. В. та ін. (2019). *Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців мистецьких дисциплін як фактор їх професійної самореалізації*: кол. монографія / за ред. А. І. Омельченко. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні.
- 65.Марчук, І., Нагорна, Н. (2024). Міждисциплінарна інтеграція у процесі викладання гуманітарних дисциплін в закладах вищої освіти. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету, 1, 81-91. DOI: 10.31499/2307-4906.1.2024.302202
- 66.*Мистецтво у розвитку особистості*: Монографія (2006) /За ред., передмова та післямова Н.Г. Ничкало. Чернівці: Зелена Буковина.
- 67.Мойсеюк, Н. Є. (2007). Педагогіка: навч. посібник.
68. Молчанова, Т. О. (2013). Мала енциклопедія піаніста-

концертмейстера, артиста камерного ансамблю. Львів: СПОЛОМ.

69. Мурашко, І. В. (2010). Розкриття поняття «особистісний потенціал» та його психологічної структури. *Актуальні проблеми психології. Психологічна теорія і технологія навчання*, 7, 196-205.
70. Науменко, О. А. (2021). *Психологічні особливості розвитку естетичної свідомості студентів соціономічних спеціальностей*. (Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 – загальна психологія, історія психології). Київ.
71. Нечволод, Л. І. (2007). *Сучасний словник іноземних слів*. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС.
72. Новий тлумачний словник української мови (1999). Т. 4. К.: АКОНІТ.
73. Отич, О. (2008). Мистецтво у розвитку індивідуальності педагога: історичний і методологічний аспекти. Чернівці. 439 с.
74. Ортега-і-Гассет Х. «Місія університету» – візійний пошук ідеї університету і трохи більше... URL: <https://www.management.com.ua/vision/vis009.html>
75. Павлюк, Т. С. (2003). Роль бальної хореографії та її культурної місії в суспільстві: структурно-функціональний аспект. *Культура України: зб. наук. пр.* Х., 36. (Сер. «Мистецтвознавство»), 208–216.
76. Павлюк, Т. С. (2012). Роль бальної хореографії та її культурної місії в суспільстві: структурно-функціональний аналіз. *Культура України*, 36, 213–220.
77. Падалка, Г. М. (2008). Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ: Освіта України.
78. Педагогічна енциклопедія (2006) [автор-упоряд. О. М. Степанов]. К. : Академвидав.

- 79.Пенькова, О. І. (2019). Самоактуалізація як чинник самореалізації особистості. *Актуальні проблеми психології: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості*. №. 11. С. 245-248. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723582>
- 80.Плахотнюк, О. А. (2019). Хореографічна освіта у класичному університеті. *Художні практики та мистецька освіта у кроскультурному просторі сучасності*: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., 7–8 жовтня 2019 р. Полтава: ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 44–46.
- 81.Плахотнюк, О. А. (2022). Наукова складова освітніх програм галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальність 024 «Хореографія». Гарант освітньої програми спеціальності 024 Хореографія: актуальні проблеми сьогодення. ЛНУ ім. І. Франка кафедра режисури та хореографії, 23–29.
- 82.Повалій, Т. Л. (2017). Використання позитивного польського досвіду модернізації вищої хореографічної освіти в Україні: реалії та перспективи. *Проблеми інноваційного розвитку вищої освіти у глобальному регіональному та національному контекстах* Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 218–239.
- 83.Полатайко, О.М. Художньо-естетичний досвід у хореографічній діяльності підлітків. Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19697/Polataiko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- 84.Потапчук, Т. (2024). Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва. *Мистецька освіта та розвиток творчої особистості*: Гельветика, 1, 75-79.
- 85.Потапчук. Т., Марусик, Н., Розгоній, Н. (2024 а) Змістовий компонент хореографічної підготовки здобувачів вищої освіти

- на сучасному етапі. «Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)»: журнал, 9 (27), 1400-1407.
- 86.Потапчук, Т.В., Шеретюк, Ю. В. (2024 в). Формування творчої індивідуальності здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва. *Мистецька освіта та розвиток творчої особистості*, 2, 27-32.
- 87.Приходько, Ю. О., Юрченко, В. І. (2012). Психологічний словник-довідник: навч. посіб. Київ: Каравела.
- 88.Пріма. Р.М., Пріма Д.А. (2020) Реформування вищої освіти в Україні: тенденції та перспективи. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РДВ ЦДПУ ім. В.В.Винниченка*. 190, 34-38.
- 89.Пріма, Р.М. (2024). До питання формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.. Ужгород-Кропивницький: Видавництво «Код»*, 7, 47-50.
- 90.Путіліна, Т. М. (2017). Місце класичного танцю у формуванні творчої особистості студентів-хореографів. *Педагогічні науки. Зб. наукових праць*, 134, 178-186. [Ел. ресурс. https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20230/Putilin_a.pdf?sequence=1]
- 91.Рашидова, С. С. (2021). Місце художньої потреби в формуванні, розвитку і художньо-естетичному вихованні особистості. Духовність особистості: методологія, теорія і практика, 3 (102), 260-270. <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-102-3-260-270>
- 92.Рашидов, С. Ф., Рашидова, С. С. (2017). Виховання як формування ціннісної свідомості. *Духовність особистості*:

- методологія, теорія і практика: збірник наукових праць* / Гол. редактор Г.П.Шевченко. Сєверодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 6 (81), 180-186.
- 93.Реброва, О. (2013). Формування художньо-ментального досвіду майбутніх учителів музики та хореографії в контексті поліпарадигмальної методології. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*, 4, 18-23.
- 94.Руденька, Т.М. (2017). *Формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки*. (Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04). Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир.
- 95.Рудницька, О. П. (2000). Культуровідповідність мистецької освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи*: монографія. Київ : Вид-во «Віпол», 108-134.
- 96.Савчук, О. П. (2011). Педагогічна підтримка особистісної самореалізації майбутніх учителів: програма спецкурсу. Одеса: Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».
- 97.Сердюк, Т.І. (2011). Художньо-естетична школа майбутніх учителів хореографії: формування досвіду: [монографія]. Донецьк: ЛАНДОН-XXI.
- 98.Сизоненко, В. А. (2017). Теорія і методика сучасного бального танцю: навч.-метод. посіб. Умань: АЛМІ.
- 99.Сипченко, І. В. (1998). Значення досвіду художньо-педагогічного спілкування у професійному становленні майбутнього вчителя. *Вісник Житомирського державного педагогічного університету*, 2, 65-67.
100. Сіньян, Ж. (2019). *Методика формування художньо-*

ціннісного ставлення майбутніх учителів музики до творчої самореалізації в процесі фахової підготовки. (Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02). Сумський держ. пед. ун-т ім. Антона Макаренка. Суми.

101. Скрипченко, О. (2014). Структурні компоненти розвитку професійної майстерності майбутніх учителів мистецьких дисциплін. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 10 (Ч. 3), 116-123. [Ел. ресурс] https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2014/10_3/18.pdf
102. Словник-довідник з професійної педагогіки (2006) / за ред. А. В. Семенової. Одеса: Пальміра.
103. Словник української мови: в 11 томах (1972). Т. 3, 307.
104. Сотська, Г.І. (2015). Емоційно-почуттєва основа естетичного досвіду викладача образотворчого мистецтва. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 36. наук. пр. Вип. 42. К.- Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 390-395.
105. Стасюк, М.В. (2010). *Формування основ художнього світогляду учнів молодшого шкільного віку у процесі хорової діяльності.* (Автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.02). Нац. пед. ун-т ім. Михайла Драгоманова. Київ.
106. Сучасний танець. Основи теорії і практики : навч. посіб (2016) / О. О. Бігус, О. О. Маншилін, Д. О. Кондратюк, Л. В. Мова, А. В. Журавльова, І. І. Герц, Н. П. Донченко, Н. П. Батєєва. Київ : Видавництво Ліра.
107. Сучасний тлумачний словник української мови (2011): 60 000 слів / Уклад. Н. Кусайкіна, Ю. Цибульник; За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубінінського. Харків: ВД «ШКОЛА».
108. Сюй Сінчжоу (2022). Педагогічні умови впливу на художньо-

- естетичний досвід майбутніх учителів музичного мистецтва України та Китаю у процесі вокальної підготовки. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, Одеса, 4 (141). DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2022-4-5>
109. Таранцева, О. О. (2002). Формування фахових умінь майбутніх вчителів хореографії засобами українського народного танцю.
 110. Ткаченко, І. О., Ніколаї, Г. Ю. (2018). Моделі хореографічної підготовки фахівців у німецькомовних країнах. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*, 1, 22–34.
 111. Ткачова, Н. О. (2012). Аксіологічний підхід. *Наукові підходи до педагогічних досліджень: колективна монографія* Харків.
 112. Товканець, Г. В. (2010). Інтерактивні технології у формуванні творчої особистості майбутнього фахівця. *Креативна педагогіка. Наук.-метод. збірник*. Вінниця, 3, 146-152.
 113. Томашевський, В. В. (2020). *Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти*. (Дис. доктора пед. наук). Криворізький державний педагогічний університет; Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія.
<https://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5386/1/.pdf>
 114. Трофімов, Ю. Л. (2001). Психологія: підручник / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова. К. : Либідь.
 115. Туленков, М. В., Лобанова, А. С., & Яремчук, С. С. (2023). *Системний аналіз у соціології* (М. В. Туленков, Ред.). Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.
<https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7076>
 116. Тянь Фейфань. Роль естетичних смаків у професійній

діяльності хореографів. <https://ol.world-ontology.org/wp-content/uploads/2023/02/%D0%97%D0%B1-IV145-%D0%A2%D1%8F%D0%BD%D1%8C-%D0%A4%D0%B5%D0%B9%D1%84%D0%B0%D0%BD%D1%8C.pdf>

117. Філософія освіти і науки : навчальний посібник (2018) / В. П. Загороднюк [та ін.]. Київ : Знання Україна.
118. Філософський словник (1986). За ред. В.І. Шинкарука. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : УРЕ.
119. Філософський словник соціальних термінів (2005). Заг. ред. В. П. Андрущенко. Київ-Харків : «Корвін».
120. Фурман, В. О. (2013). Хореографічне мистецтво як явище естетичної культури у контексті формування людської особистості.
121. Хе, Сюефей (2019). *Удосконалення музичної підготовки майбутнього вчителя хореографії в умовах вищої педагогічної освіти. (Автореф. дис.... 13.00.02).* Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманов.
<http://www.aascit.org/journal/archive?journalId=902&issueId=9020>
301
122. Хе, Сюефей (2017). Взаємодія хореографічних і музичних знань у процесі фахового навчання студентів-хореографів. *Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей*: зб. матеріалів XIV Міжнар. педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О. П. Рудницької. Київ, 8(12), 236–238.
123. Хендрик, О. Ю. (2017). Поняття contemporary dance та композиції його хореографічного тексту. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 3, 128–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2017_3_29

124. Хоменко, Л. В. (2019). *Формування мотивації до музично-викладацької діяльності студентів педагогічних коледжів*. (Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07). Київ : НАПН України.
125. Хуа, Вей (2017). *Формування творчого потенціалу майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі навчання гри на фортепіано* (Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Одеса.
126. Цветкова, Л. Ю. (2011). *Методика викладання класичного танцю: підручник*. 4-е вид. К.: Альтерпрес.
127. Цзіншен, Х. (2017). *Педагогічні умови формування естетичного світогляду в майбутніх учителів образотворчого мистецтва*. (Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Хмельницький.
- 128.
129. Чепалов, О.І. (2007). *Хореографічний театр Західної Європи ХХ ст.: монографія*. Харк. держ. акад. культури. Харків : ХДАК.
130. Чепалов, О. (2018). *Хореологія як наука: культурологічно-мистецькі аспекти*. *Танцювальні студії*, 16-27.
131. Чепалов, О. І. (2004). Когнітивні аспекти хореографічної лексики. *Культура України* : збірник наукових праць, 14, 109-126.
132. Черкасов, В.Ф. (2023). *Методологічні підходи в сегменті формування професійної компетентності майбутніх учителів хореографії. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*, 62, 66-76.
133. Чичук, А.П., Кучай, Т. П., Біда, О.А. (2024). *Формування художньо-естетичних потреб майбутніх фахівців хореографічного мистецтва шляхом упровадження інноваційних технологій в освітній процес*. *Журнал «Перспективи та інновації»*

науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»), 4 (38), 799-807 [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-16\(34\)-799-807](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-16(34)-799-807)

<http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/issue/view/228>

134. Чжан, Гуй (2022). *Естетичний розвиток старшокласників в умовах дитячої музичної школи*. (Дис. ... ступеня доктора філософії 01 – освіта/педагогіка, зі спеціальності 014 – Середня освіта (Музичне мистецтво). Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Суми.
135. Чжан, Ї. (2023). *Формування виконавської майстерності магістрантів музичного мистецтва у процесі співацького навчання*. (Дис. ... ступеня доктора філософії 01 – освіта/педагогіка, зі спеціальності 014 – Середня освіта (Музичне мистецтво). Український державний університет імені М. П. Драгоманова. Київ.
136. Чжан, Цянь / Zhang Qian (2023). Розвиток художньо-естетичних орієнтирів студентів коледжів засобами хореографічного мистецтва: тренди, моделі, орієнтири. Академічні візії. 17. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7695671/>
137. Чжан, Ч'єн (2024). Хореографія як засіб формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, 2024, 214, 388-392.
DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-214-388-392>
138. Чжан, Ч'єн (2024 а). Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у науковому дискурсі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 7, 157-160.
DOI: https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2024.07.157

139. Чжан, Ч'єн (2024 b). Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у площині методологічних підходів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (215), 335-338.

DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-215-335-338>

140. Чжан, Ч'єн (2024 c). Педагогічні умови формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва. Pedagogical conditions for the formation of artistic and aesthetic needs of higher education students by the means of choreographic art. International periodic scientific journal. *Modern engineering and innovative technologies Issue 35 / Part 3*. DOI: <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2024-35-00-020>

141. Чжан, Цянь / Zhang Qian (2022). Психологічна напруга – основна проблема на шляху до сценічного перевтілення студента-хореографа. The 12th International scientific and practical conference «Modern science: innovations and prospects» (August 21-23, 2022) SSPG Publish, Stockholm, Sweden, 160-163. <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/08/MODERN-SCIENCE-INNOVATIONS-AND-PROSPECTS-21-23.08.22.pdf> sci-conf.com.ua/xii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-science-innovations-and-prospects-21-23-08-2022-stokgolmshvetsiya-arhiv/

142. Чжан, Цянь / Zhang Qian (2023 a). Естетичне виховання майбутніх учителів хореографії як педагогічна проблема. «Педагогічний поступ»: матеріали III Всеукраїнського круглого столу з міжнародною участю (Луцьк, 25 жовтня 2023 р.) / За заг. ред. проф. Пріми Р. М. Луцьк: ФОП Мажула Ю.М., 2023. <https://surl.li/gxhqdu>

143. Чжан, Ч'єн (2024 d). Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти: аксіологічний вимір. Актуальні

проблеми професійної педагогіки та освіти: досвід, новації, перспективи. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (Національний університет «Львівська політехніка»), м. Львів, 25 квітня 2024 року; за заг. ред. Наталії Мукан. Львів, 93-94.

<https://lpnu.ua/sites/default/files/2024/5/2/news/27344/pio-programa2504241-1.pdf>

144. Чжан, Ч'єн (2024 е). Функційні можливості хореографії у формуванні художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти. «Педагогічний поступ»: матеріали III Всеукраїнського круглого столу з міжнародною участю (Луцьк, 25 жовтня 2024 р.) / За заг. ред. проф. Пріми Р. М. Луцьк: ФОП Мажула Ю.М., 100-102. <https://surl.li/gxhqdu>
145. Чжень, Ч. (2022). Особливості підготовки майбутніх фахівців хореографічного мистецтва у процесі навчання закладів вищої освіти КНР. Освіта. Інноватика. Практика, 7 (Том 10), 50-53. DOI: 10.31110/2616-650X-vol10i7-008
146. Чжень, Ч. (2023). Досвід підготовки майбутніх фахівців хореографічного мистецтва в закладах вищої освіти КНР: практичний аспект. Інноваційна педагогіка, 61 (Т 2), 143-146. http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/61/part_2/28.pdf
147. Шалапа, С. В., Корисько, Н. М. (2015). Методика роботи з хореографічним колективом: підручник. Ч. 1. Київ : НАКККІМ.
148. Шариков, Д. І. (2010). Теорія, історія та практика сучасної хореографії : монографія. Київ : КіМУ.
149. Шариков, Д. (2013). Хореологія як феномен художньої культури: Частина 1. Філософія балету та онтологія танцю. Київ: КіМУ.
150. Шариков, Д. (2013). Хореологія як феномен художньої культури: Частина 2. Історія та художня практика

хореографічної культури. Київ : КіМУ.

151. Шариков, Д. (2013). Хореологія як феномен художньої культури: Частина 3. Типологія хореографії. Київ : КіМУ.
152. Шевнюк, О.Л. (1995). *Формування художньо-естетичного досвіду майбутнього вчителя*. (Дис... канд. пед. наук: 13.00.01). Київ.
153. Шевченко, Г. П., Пастухова, Ю. А. (2010). Художньо-естетичне виховання студентської молоді: монографія. Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля.
154. Шкоріненко, В. (2003). *Народний танець у традиційній і сучасній культурі України*. (Автореф. дис... канд. мистецтвознавства : 17.00.01). Київ.
155. Яременко, В., & Сліпушко, О. (1999). *Новий тлумачний словник української мови* (2-ге вид.). Київ: Аконіт.
156. Ярошинська, О. О. (2015). *Теоретичні і методичні засади проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи*. (Автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04). Житомирський державний університет ім. І. Франка. Житомир.
157. Яюєці, В. (2019). *Формування поліхудожнього світогляду майбутніх учителів музики Китаю та України в процесі фортепіанного навчання*. (Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.
158. Bakhmat N., Kruty K., Tolchieva H. & Pushkarova T. (2022). Modernization of future teachers' professional training: on the role of immersive technologies. *Futurity Education*, 2(1), 28–37. URL: <https://doi.org/10.57125/fed/2022.10.11.22> (date of access: 12.02.2023).

159. Brodie, J. A., & Lobel, E. E. (2008). More than just a mirror image: the visual system and other modes of learning and performing dance. *Journal of Dance Education*, 8 (1), 23–31.
160. Bunker, J., Pakes, A., & Rowell, B. (Eds.). (2013). *Thinking through dance: the philosophy of dance performance and practices*. Hampshire: Dance Books Ltd.
161. Butterworth, J. (2004). Teaching choreography in higher education: a process continuum model. *Research in Dance Education*, 5 (1), 45–67.
162. Butterworth, J., & Wildschut, L. (2018). *Contemporary choreography: a critical reader*. London: Taylor and Francis.
163. Goldenberg, R.L. (2000). *Performance Art: from Futurisme to the Present* / Goldenberg R.L. Singapore : Thames & Hudson world of art, 2000. 232 p.
164. Diesterweg, F. A. (1936). W. Die Lebensfrage der Zivilisation [Vital Questions of Civilization].
165. Heiland, T. (2018). Taxonomies of learning outcomes using dance notation: cognitive, knowledge dimension, affective, conative, and psychomotor. *Dance: Current Selected Research*, 9 (August). Retrieved from <https://journals.udel.edu/dance/article/view/19>.
166. Espenak, L. (1981). *Dance therapy, theory and appplication I* Lilian Espenak. Springfield: Charles C. Thomas.
167. Laban, Rudolf (1988). *The mastery of movement* / Rudolf Laban ; with a new pref. by Roland Laban – 4th ed. rev. and enlarge d / Lisa Ullmann. Plymouth : Northcote House, 69.
168. Lavrynenko, S., Bykova, O., Zaiets, S., Syzonenko, V., Bilova, N., & Bıdyuk, D. (2023). Development of Choreographic Education in the Context of Cultural Development of Society. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 15 (1), 383-401. <https://doi.org/10.18662/rrem/15.1/702> (WoS)

169. Larysa, HUSEINOVA, Tatiana, LIASHENKO, Oleksii, PAVLENKO, Halyna, SHPAK, Iryna, MAIDANIUK, Dmytro, BIDYUK (2024). Art Competitions as a Tool for Students Creative Growth: Neuropedagogical Factors (Мистецькі конкурси як засіб творчого зростання студентів: нейропедагогічні чинники). *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 15 (3), 109-117 (WoS).
170. Millar, B. (2019). *Choreography: a focus on facilitation – Dr Joanne Butterworth and Lucy Nicholson*. UCLanDANCE, Media Factory. Retrieved from: <https://www.labanguild.org.uk/wp-content/uploads/2020/06/ChoreographyFocusFacilitation.pdf>.
171. . Nicholson, L. (2008). *Return to the body: an approach to working with those in disconnect*. Retrieved from: <http://dancercitizen.org/issue-8/lucy-nicholson/>.
172. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Sixth Edition (2000); ed. by Sally Wehmeier. Oxford : University Press.
173. Plakhotnyuk, O. (2018). Congress of the UNESCO international dance council in Lviv: significance and concept, *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. Київ: Міленіум, 2, 258–263.
174. Potapchuk, T., Makaruk, O., Kravets, N., & Annenkova, N. (2020). Professional Self-Identification of Future Educators as a Form of Personal Growth. *Journal of History, Culture & Art Research*. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 9 (2), 72-89. doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v9i2.2576>
175. Tanzplan Deutschland. URL: <http://www.tanzplan-deutschland.de/tanzplan-deutschland.de/index.html> (date of access: 12.02.2023).
176. 張磊。當代高等舞蹈教育改革與人才培養研究/北
中華圖書出版社，2020年，252頁。

177. 解冰冰 新媒体时代高校舞蹈教育的改革创新路径 艺术评鉴
2021. URL: <https://www.cnki.com.cn/Article/cjfdtotal-YSPN202108035.htm>
178. 李娇璐“互联网+”时代中国民族民间舞蹈课程教学模式的创新
研究 十三五规划科研管理办公室 2017. URL:
<https://www.cnki.com.cn/Article/cjfdtotal-JSJS202103024.htm>
179. 百度百科. 2022. URL :
<http://www.baidu.com/://baike.baidu.com/item/%E8%88%9E%E8%B9%88%E8%89%BA%E6%9C%AF/1867314>
180. 張翔。當代高等舞蹈教育改革與人才培養研究作者：出版社
：中國圖書出版 2021. 251.
181. 中国教育现代化 2035. 2019. URL :
http://www.gov.cn/zhengce/2019-02/23/content_5367987.htm

Анкета –питальник**на виявлення у здобувачів вищої освіти сформованості естетичного інтересу до мистецтва, хореографічних творів, емоційної чуйності до естетичних сторін хореографічного мистецтва**

Запрошуємо Вас взяти участь у науково-педагогічному дослідженні, яке має на меті виявлення у здобувачів вищої освіти сформованості естетичного інтересу до мистецтва, хореографічних творів, емоційної чуйності до естетичних сторін хореографічного мистецтва.

1) Чи відчуваєте Ви потребу спілкуватися з мистецтвом загалом, і хореографічним мистецтвом зокрема?

- так, завжди;
- часто;
- не дуже часто (епізодично);
- ніколи.

2) Що Ви відчуваєте під час роботи з хореографічними творами?

- естетичний інтерес;
- художньо-естетичну насолоду;
- захоплення;
- емоційну чутливість (чуйність);
- байдужість;
- важко відповісти.

3) Як, на Вашу думку, виявляється емоційна чуйність до естетичних сторін хореографічного мистецтва?

- у здібності цінувати і поважати почуття іншої людини;
- у різних переживаннях та емоційних відгуках;
- в адекватному емоційному реагуванні на хореографічне мистецтво;
- важко відповісти.

4) Чи гадаєте Ви, що хореографічні твори краще допомагають сформувати в особистості потребу і здатність

- сприймати прекрасне в мистецтві;
- емоційно оцінювати естетичні властивості хореографічного мистецтва;
- цілісного сприйняття творів мистецтва та отримання художньо-естетичної насолоди від спілкування з прекрасним (ідеалом);
- вираження поглядів, почуттів та емоцій засобом руху;
- важко відповісти.

5) Чи вважаєте Ви необхідним розвивати у себе

- естетичне сприйняття до хореографічних творів;
- естетичний інтерес до хореографічного мистецтва;
- художньо-естетичну потребу щодо опрацювання хореографічних творів;
- свій варіант відповіді.

6) Оцініть за 12-бальною шкалою рівень сформованості власного естетичного інтересу до мистецтва, хореографічних творів, емоційної чуйності до естетичних сторін хореографічного мистецтва.

7) Що, на Вашу думку, варто було б запровадити в ЗВО задля більш результативного формування у здобувачів освіти художньо-естетичних потреб засобами хореографічного мистецтва?

Щиро вдячні Вам за співпрацю!

Діагностика емоційного інтелекту (Н. Хол)

Методика використовується для виявлення здатності людини розуміти ставлення особистості, які репрезентуються (проявляються) в емоціях, а також здатності управляти емоційними переживаннями на основі прийняття відповідних рішень – емоційного інтелекту.

Методика складається з 30 тверджень і має 5 шкал:

- 1) *емоційна обізнаність;*
- 2) *управління власними емоціями (емоційна пластичність);*
- 3) *самотивація (довільне управління емоціями);*
- 4) *емпатія (здатність до співпереживання, розуміння емоцій інших);*
- 5) *здатність впливати на емоційний стан інших людей.*

Інструкція. Нижче вам будуть надані висловлювання, які так чи інакше відображують різні сторони нашого життя. Будь ласка, оберіть із запропонованих одну відповідь, яка найбільше відповідає вашій позиції, поставте її номер як відповідь поряд із номером відповідного твердження:

1. Повністю не погоджуюсь.
2. В основному не погоджуюсь.
3. Частково не погоджуюсь.
4. Частково погоджуюсь.
5. В основному погоджуюсь.
6. Повністю погоджуюсь.

Питальник

1. Для мене як негативні, так і позитивні емоції є джерелом знання про те, як вчиняти в житті.
2. Негативні емоції допомагають мені зрозуміти, що я маю змінити у своєму житті.
3. Я зберігаю спокій, коли відчуваю тиск на себе.
4. Я здатен спостерігати зміну своїх почуттів.
5. Коли це необхідно, я можу бути спокійним і зосередженим для того, щоб діяти відповідно до запитів життя.

6. Коли це необхідно, я можу викликати в себе широкий спектр позитивних емоцій, таких як радість, веселість, внутрішній підйом і гумор.
7. Я слідкую за тим, як я себе почуваю.
8. Після того, як щось вивело мене з рівноваги, я можу легко подолати свої почуття.
9. Я здатен вислухати проблеми інших людей.
10. Я не зациклююсь на негативних емоціях.
11. Я чутливий до емоційних потреб інших.
12. Я можу діяти на інших людей заспокійливо.
13. Я можу змусити себе знов і знов стати обличчям до перешкоди.
14. Я намагаюся підходити до життєвих проблем творчо.
15. Я адекватно реагую на настрій, спонукання і бажання інших людей.
16. Я можу легко входити у стан спокою, готовності і зосередженості.
17. Коли дозволяє час, я звертаюся до своїх негативних переживань і розбираюся, у чому проблема.
18. Я здатен швидко заспокоїтися після неочікуваного засмучення.
19. Знання моїх дійсних почуттів важливе для підтримання «хорошої форми».
20. Я добре розумію емоції інших людей, навіть якщо вони не виражені відкрито.
21. Я можу добре розпізнати емоції за виразом обличчя.
22. Я можу легко відкинути негативні почуття, коли необхідно діяти.
23. Я добре ловлю знаки у спілкуванні, які вказують на те, чого потребують інші.
24. Люди вважають мене хорошим знавцем переживань інших людей.
25. Люди, які усвідомлюють свої дійсні переживання, краще управляють своїм життям.
26. Я можу покращити настрій інших людей.
27. Зі мною можна порадитися з питань стосунків між людьми.

28. Я добре налаштовуюсь на емоції інших людей.

29. Я допомагаю іншим використовувати їхні прагнення для досягнення власних цілей.

30. Я можу легко відключитися від переживання неприємностей.

Обробка та інтерпретація результатів

Передусім, потрібно оцінити кожну відповідь:

1. «Повністю не погоджуюсь» – «-3 бали»;

2. В основному не погоджуюсь – «-2»;

3. Частково не погоджуюсь – «-1»;

4. Частково погоджуюсь – «1 бал»;

5. В основному погоджуюсь – «2»;

6. Повністю погоджуюсь – «3».

Підраховується сума балів за шкалами відповідно до ключа:

☐ Шкала «Емоційна обізнаність» – пункти 1, 2, 4, 17, 19, 25.

☐ Шкала «Управління своїми емоціями» – пункти 3, 7, 8, 10, 18, 30.

☐ Шкала «Самотивація» – пункти 5, 6, 13, 14, 16, 22.

☐ Шкала «Емпатія» – пункти 9, 11, 20, 21, 23, 28.

☐ Шкала «Розуміння емоцій інших людей, здатність впливати на емоції інших людей» – пункти 12, 15, 24, 26, 27, 29.

Оцінка рівнів емоційного інтелекту за шкалами відповідно до знаків одержаних результатів: 14 і більше – високий; 8–13 – середній; 7 і менше – низький.

Інтегративний рівень емоційного інтелекту, з урахуванням домінантного знака, визначається за такими кількісними показниками (сума балів за всіма шкалами): 71 і більше – високий; 35–70 – середній; 35 і менше – низький. ____

Методика «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості С. Бубнова»

Методика спрямована на вивчення реалізації ціннісних орієнтацій особистості в реальних умовах життєдіяльності, на дослідження особистості і відносин.

Ступінь виразності кожної з ціннісних орієнтацій особистості визначається за допомогою ключа, представленого в бланку відповідей. Відповідно до цього підраховується кількість позитивних відповідей у всіх 11 основних цінностях:

1. Приємне проведення часу, відпочинок.
2. Високий матеріальний добробут.
3. Пошук і насолода прекрасним.
4. Допомога та милосердя до інших людей.
5. Любов.
6. Пізнання нового у світі.
7. Високий соціальний статус і управління людьми.
8. Визнання і повага людей і вплив на оточуючих.
9. Соціальна активність для досягнення позитивних змін в суспільстві.
10. Спілкування.
11. Здоров'я.

Інструкція: Цей питальник спрямований на дослідження вашої особистості і ваших відносин. Відповідайте по можливості швидко, довго не роздумуючи над кожним питанням. Хороших або поганих відповідей немає, є тільки ваша власна думка. Відповідати потрібно вказати «так» або «ні». У бланку відповідей це відповідно «+» або «- », які потрібно поставити поруч із номером питання.

Тест

1. Чи любите ви лежати на дивані і нічого не робити?
2. Чи любите ви самі заробляти гроші і отримувати від цього

задоволення?

3. Чи часто вас відвідує думка, що хочеться сходити в театр або на виставку?

4. Чи часто ви допомагаєте близьким по господарству?

5. Чи вважаєте ви, що любов – визначальне почуття в житті?

6. Чи любите ви читати книги про щось нове, щось не відоме вам?

7. Чи хочете ви стати босом(керівником якої-небудь компанії)?

8. Чи хочете ви, щоб вас поважали друзі за ваші особисті якості?

9. Чи хочете ви брати участь у будь-яких громадських заходах?

10. Чи вважаєте ви, що ваше життя без спілкування з друзями буде тьманим і безрадісним?

11. Чи вважаєте ви, що було б здоров'я, а все інше додоється?

12. Чи часто вам хочеться розслабитися (послухати легку музику,

13. Ви хочете обрати професію в основному тому, що вона може вам приносити великий матеріальний достаток?

14. Чи вважаєте ви, що в житті важливо вміти грати на музичних інструментах, малювати, танцювати і т.п.?

15. Якщо хтось із ваших знайомих захворів, чи виберете ви час, щоб його відвідати?

16. Ваш шлюб буде укладено по любові?

17. Чи любите ви читати науково популярні книги?

18. Хотіли ви в школі стати будь-яким організатором?

19. Якщо ви зробили непорядний вчинок по відношенню до друзів, чи будете ви переживати з цього приводу?

20. Чи вважаєте ви, що шляхом громадських дій, можна щонебудь змінити в суспільному житті?

21. Чи можете ви спокійно обійтися без частого спілкування зі своїми знайомими?

22. Чи вважаєте ви, що необхідно будь-яким чином зміцнювати своє здоров'я?

23. Головне для вас – ваш настрій в даний момент, а що буде потім – не так важливо?

24. Чи вважаєте ви, що головне – це придбати будинок (квартиру), машину та інші матеріальні блага?

25. Чи любите ви гуляти по лісі, парку?

26. Як ви вважаєте чи потрібно допомагати матеріально тим, хто просить милостиню, чи ні?

27. Любов – це почуття, яке народжується і вмирає?

28. Хотіли б ви стати вченим або науковим співробітником?

29. Влада - це почесно і значимо або від неї більше клопоту і всяких неприємностей?

30. Хотіли б ви, щоб у вас було більше друзів?

31. Чи спадало вам на думку зайнятися перебудовою будь-якої громадської організації?

32. Чи багато свого вільного часу ви хотіли приділяти спілкуванню?

33. Чи часто ви замислюєтеся про своє здоров'я?

34. Чи вважаєте ви, що дуже важливо вміти робити собі приємність?

35. Якщо все почати спочатку, вибрали б ви зараз більш високооплачувану роботу, ніж справжня?

36. Хотіли б ви зайнятися фотографією?

37. Чи вважаєте ви, що потрібно обов'язково людині яка впала?

38. Почуття любові для вас-це першооснова життя чи ні?

39. Чи часто ви собі задаєте питання: «А чому саме так?»

40. Хотіли б ви «робити» політику?

41. Чи часто ваш внутрішній голос задає вам питання: «а чи поважають мене оточуючі?»

42. Чи є для вас суспільні явища предметом обговорення вдома або на роботі?

43. Якщо ви три дні проведете на безлюдному острові,

помрете ви від самотності?

44. Катаєтесь ви на лижах, щоб зміцнити своє здоров'я?

45. Чи часто ви довго мрієте, лежачи з закритими очами?

46. Головне в житті – це робити гроші і створювати власний бізнес?

47. Чи часто ви купуєте картини та інші художні вироби або хотіли їх купити?

48. Якщо хтось із близьких досить довго хворіє, чи будете ви за нього виконувати його обов'язки по господарству смиренно і покірно?

49. Чи любите ви маленьких дітей?

50. Хотіли б ви створити якусь свою «теорію» (відносності, таблицю і т.п.)?

51. Чи хотіли б ви бути схожим на будь-яку відому людину (актора, політика, бізнесмена)?

52. Чи важливо вам, щоб вас поважали товариші по службі за ваші професійні знання?

53. Хотіли б ви в даний час що - будь самі зробити в політиці?

54. Ви людина рішуча?

55. Чи ходите ви в сауну, басейн, чи займаєтесь аеробікою для підтримки хорошого фізичного стану?

56. Нормальний відпочинок-це надзвичайно важливо, чи не так?

57. У житті надзвичайно важливо накопичити матеріальні засоби і передати їх дітям?

58. Чи хотілося вам коли-небудь самому намалювати картину або скласти музику?

59. Коли маленька дитина плаче-це «крик про допомогу»?

60. Для вас важливіше любити самому, ніж бути коханим?

61. «У всьому хочеться дійти до самої суті» - це про вас?

62. Ви хотіли б, щоб ваші діти стали знаменитими людьми?

63. Хотіли б ви, щоб товариші по службі зверталися до вас за

допомогою особистому плані, як до людини?

64. У суспільному житті нехай залишається все як є?

65. Спілкування – це лише марна трата часу?

66. Здоров'я – це не найголовніше в житті, чи не так?

Ключ

Номери питань за 6-бальною системою

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44
45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55
56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66

Цінності в узагальненому вигляді:

I. Приємне проведення часу, відпочинок.

II. Високий матеріальний добробут.

III. Пошук і насолода прекрасним.

IV. Допомога та милосердя до інших людей.

V. Любов.

VI. Пізнання нового у світі, природі, людині.

VII. Високий соціальний статус і управління людьми.

VIII. Визнання і повага людей, вплив на оточуючих.

IX. Соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві.

X. Спілкування.

XI. Здоров'я.

Питальник МТЖЦ

(морфологічний тест життєвих цінностей)

Просимо оцінити Ваші бажання і прагнення, які спонукають Вас до певних дій, за 5-бальною шкалою, промовляючи фразу: «Для мене зараз (ваша оцінка) ...»

- якщо твердження не має ніякого значення, поставте в бланку цифру «1»;
- якщо твердження має невелике значення, поставте цифру «2»;
- якщо твердження має певне значення, поставте цифру «3»;
- якщо твердження ВАЖЛИВЕ, поставте цифру «4»;
- якщо твердження ДУЖЕ ВАЖЛИВЕ, поставте цифру «5».

1. Постійно підвищувати свою професійну кваліфікацію.	
2. Вчитися, щоб дізнаватися щось нове в галузі знань, яку я вивчаю.	
3. Щоб вигляд моєї оселі постійно змінювався.	
4. Спілкуватися з різними людьми, брати участь у громадській діяльності.	
5. Щоб люди, з якими я проводжу вільний час, захоплювалися тим же, чим і я.	
6. Щоб участь у хореографічних конкурсах допомагала мені у встановленні особистих рекордів.	
7. Випробовувати антипатії до інших.	
8. Мати цікаву роботу, що повністю поглинає мене.	
9. Створювати щось нове у галузі знань, яку я вивчаю.	
10. Бути лідером у моїй родині.	
11. Не відставати від часу, цікавитися суспільно-політичним життям.	
12. У своєму захопленні швидко досягати намічених цілей.	
13. Щоб хореографічна підготовка дозволяла надійно виконувати роботу, що дає хороший зарібок.	
14. Позлословити, коли у людей неприємності.	
15. Вчитися, щоб «не заривати свій талент у землю».	
16. Разом з родиною відвідувати концерти, театри, виставки.	

17. Застосовувати свої власні методи у громадській діяльності.	
18. Бути учасником будь-якого клубу за інтересами.	
19. Щоб оточення помічало мою хореографічну підготовку.	
20. Не відчувати почуття досади, коли висловлюють думку, протилежну моїй.	
21. Винаходити, вдосконалювати, творити в своїй професії.	
22. Щоб рівень моєї освіченості дозволяв відчувати себе впевнено в спілкуванні з різними людьми	
23. Вести такий спосіб сімейного життя, який цінується суспільством	
24. Домагатися конкретних цілей, займаючись громадською діяльністю.	
25. Щоб моє захоплення допомагало зміцнити моє матеріальне становище.	
26. Щоб професійна підготовленість робила мене незалежним у будь-яких ситуаціях.	
27. Щоб сімейне життя виправило деякі недоліки моєї натури.	
28. Знаходити внутрішнє задоволення в активному громадському житті.	
29. У вільний час створювати щось нове, раніше не існуюче.	
30. Щоб моя фізична форма дозволяла мені впевнено спілкуватися в будь-якій компанії.	
31. Не вагатися, коли комусь потрібно допомогти в біді.	
32. Мати дружні стосунки з колегами по роботі.	
33. Вчитися, щоб не відстати від людей мого кола.	
34. Щоб мої діти випереджали у своєму розвитку однолітків.	
35. Отримувати матеріальну винагороду за громадську діяльність.	
36. Щоб моє захоплення підкреслювало мою індивідуальність.	
37. Розвивати свої організаторські здібності, займаючись громадською діяльністю.	
38. Повністю зосередитися на своєму захопленні, проводячи вільний час за хобі.	
39. Придумувати нові тренувальні вправи для розминки.	
40. Перед тривалою поїздкою завжди продумувати, що взяти з собою.	
41. Яке враження моя робота справляє на інших людей.	
42. Отримати вищу освіту або вступити до аспірантури, одержати науковий ступінь.	
43. Щоб моя сім'я мала дуже високий рівень матеріального статку.	
44. Твердо відстоювати певну думку в суспільно-політичних питаннях.	
45. Знати свої здібності у сфері хобі.	

46. Отримувати задоволення навіть від важкого фізичного навантаження.	
47. Уважно слухати співрозмовника, ким би він не був.	
48. У роботі швидко досягати поставлених цілей.	
49. Щоб рівень освіти допоміг мені зміцнити моє матеріальне становище.	
50. Зберігати повну свободу і незалежність від членів моєї сім'ї.	
51. Щоб активна фізична діяльність дозволяла змінювати мій характер.	
52. Не думати, коли у людей неприємності, що вони отримали по заслугах.	
53. Щоб на роботі була можливість отримання додаткових матеріальних благ (премії, путівки, вигідні відрядження тощо).	
54. Вчитися, щоб «не загубитися в натовпі».	
55. Не доводити справу до кінця, коли не впевнений у своїх силах.	
56. Щоб моя професія підкреслювала мою індивідуальність.	
57. Займатися вивченням нових можливостей у моїй професійній діяльності.	
58. Вчитися, отримуючи при цьому задоволення.	
59. Постійно цікавитися новими методами навчання і виховання дітей у сім'ї.	
60. Беручи участь у суспільному житті, взаємодіяти з досвідченими людьми.	
61. Завоювати повагу у людей завдяки своєму захопленню.	
62. Завжди досягати намічених нагород у сфері хореографічної діяльності.	
63. Не кидати щось робити, якщо немає впевненості в своїх силах.	
64. Отримувати задоволення не від результатів роботи, а від самого процесу.	
65. Підвищувати рівень своєї освіти, щоб внести вклад в галузь хореографії.	
66. Щоб для мене не мало значення, що лідер у родині – хтось інший.	
67. Щоб мої суспільно-політичні погляди збігалися з думкою авторитетних для мене людей.	
68. Займаючись на дозвіллі улюбленою справою, детально продумувати свої дії.	
69. Беручи участь у різних змаганнях, завоювати будь-який приз, винагороду.	
70. Не говорити навмисне неприємних речей.	
71. Знати, якого рівня освіти можна досягти з моїми здібностями, щоб їх удосконалювати.	
72. У шлюбі бути завжди абсолютно надійним.	
73. Щоб життя мого оточення постійно змінювалося.	
74. Захоплюватися чимось у вільний час, спілкуючись з людьми, які захоплюються тим самим.	
75. Брати участь у хореографічних конкурсах, щоб продемонструвати свою перевагу.	
76. Не випробовувати внутрішнього протесту, коли мене просять надати послугу.	
77. Щоб прийоми моєї роботи змінювалися.	

78. Підвищувати рівень своєї освіти, щоб входити в коло розумних і цікавих людей.	
79. Мати чоловіка (дружину) з родини високого соціального становища.	
80. Досягати поставленої мети у своїй громадській діяльності.	
81. У своєму захопленні створювати необхідні в житті речі (одяг, меблі, техніку тощо).	
82. Щоб фізична підготовка, даючи свободу в рухах, створювала і відчуття особистої свободи.	
83. Навчитися розуміти характер моєї дружини (чоловіка), щоб уникнути сімейних конфліктів.	
84. Бути корисним для суспільства.	
85. Вносити різні удосконалення в сферу мого захоплення.	
86. Щоб серед членів мого творчого колективу було багато друзів.	
87. Уважно стежити за тим, як я одягнений.	
88. Щоб під час роботи постійно була можливість спілкуватися з колегами по роботі.	
89. Щоб рівень моєї освіти відповідав рівню освіти людини, думку якої я ціную.	
90. Ретельно планувати своє сімейне життя.	
91. Займати таке місце в суспільстві, яке зміцнювало б моє матеріальне становище.	
92. Щоб мої погляди на життя проявлялися у моєму захопленні.	
93. Займатися громадською діяльністю, вчитися переконувати людей у своїй позиції.	
94. Щоб захоплення займало більшу частину мого вільного часу.	
95. Щоб моя вигадка виявлялася навіть у ранковій зарядці.	
96. Завжди охоче визнавати свої помилки.	
97. Щоб моя робота була на рівні і навіть краще, ніж у інших.	
98. Щоб рівень моєї освіти допоміг би мені зайняти бажану посаду.	
99. Щоб чоловік (дружина) отримувала високу зарплату.	
100. Мати власні політичні переконання.	
101. Щоб коло моїх захоплень постійно розширювався.	
102. Мати, насамперед, моральне задоволення від досягнутих успіхів у танцювальному мистецтві.	
103. Не придумувати вагому причину, щоб виправдатися.	
104. Перед початком роботи чітко її розпланувати.	

**Анкета на виявлення художньо-естетичної освіченості, обізнаності
здобувачів вищої освіти щодо хореографічного мистецтва**

Запрошуємо Вас взяти участь у науково-педагогічному дослідженні, яке має на меті виявлення у здобувачів вищої освіти художньо-естетичної освіченості, обізнаності щодо хореографічного мистецтва, його виражальних засобів. Просимо Вас відповісти на питання анкети і своїми відвертими судженнями допомогти у проведенні дослідження.

1. Які види мистецтва Вам відомі?
2. Поясніть, як Ви розумієте поняття «хореографія», «хореографічне мистецтво».
3. Назвіть основні напрямки танцювального мистецтва:
 - народний,
 - класичний (академічний),
 - сучасний,
 - історико-побутовий;
 - усі названі варіанти.
4. Що таке танець:
 - вид народної творчості;
 - виразні рухи людського тіла;
 - основна мова балету;
 - вираження думки і почуття засобами умовних рухів - жестів і поз.
5. Естетика танцю – це:
 - вивчення та оцінка художніх і естетичних аспектів танцю як мистецтва;
 - дослідження різних елементів танцю;
 - створення й художньо-естетичне сприйняття танцю;
 - образно-виражальні рухи.
6. Чи можна, на Вашу думку, засобами хореографії формувати

художньо-образне, творче мислення людини, її художньо-естетичні потреби?

7. так;
8. так, за певних умов;
9. не визначився з відповіддю.

Методика «Незавершені речення»

(адаптовано автором)

Інструкція. Розгорнути початок тези, навести приклади власних міркувань та ідей із порушеної проблеми.

9. Хореографія навчає
10. Мистецтво танцю надає людині
11. Виняткова роль хореографічного мистецтва в сучасному світі полягає в ...
12. Специфіка хореографічного мистецтва полягає в
13. Хореографічне мистецтво здатне задовольнити
14. Хореографія – це світ
15. Оволодіння хореографією народів світу задовольняє потребу
16. Хореографія сприяє формуванню ...

Оцінювання завдань для роботи за методикою «незавершеної думки» здійснюється для перевірки обізнаності здобувачів вищої освіти щодо хореографічного мистецтва як засобу формування художньо-естетичних потреб.

За кожен відповідь, яка містить обґрунтовану власну позицію, нараховується 0,5 балів. Підраховується загальна кількість балів.

Рівень обізнаності здобувачів вищої освіти щодо хореографічного мистецтва як засобу формування художньо- естетичних потреб	Кількість балів
Високий	4, 5 – 5
Середній	2,5 – 4
Низький	0 – 2

Додаток С

Шкала оцінки потреби у творчій самореалізації здобувачів вищої освіти

(Хуа Вей, 2017, адаптовано автором)

Інструкція: Вам запропоновано шкалу, що складається з 22 суджень, з приводу яких можливі 2 варіанти відповідей – «так» або «ні».

Відповіді, що збігаються з ключовими (за кодом) підсумовуються (по балу за кожну відповідь).

1. Думаю, що успіх в житті залежить радше від випадку, ніж від старанності.
2. Якщо я втрачу можливість займатися творчістю, життя для мене втратить будь-який сенс.
3. Для мене в будь-якій справі важливіше не його виконання, а кінцевий результат.
4. Вважаю, що люди більше страждають від нереалізованості, ніж від поганих взаємин з близькими.
5. На мою думку, більшість людей живуть згідно з планами та шаблонами, а не натхненням.
6. У житті у мене було більше цікавих творчих перемог, ніж невдач.
7. Спонтанні люди мені подобаються більше, ніж передбачені.
8. Навіть у звичайній роботі я намагаюся шукати незвичні шляхи її виконання.
9. Поглинений думками про те, що мені хочеться зробити, я можу забути про те, що я маю зробити.
10. Мої близькі вважають мене ледачим.
11. Думаю, що в моїх невдачах винні скоріше обставини, ніж я сам.
12. Терпіння в мені більше, ніж творчих здібностей.
13. У житті я звик до стороннього контролю.
14. Відсутність інтересу змушує мене часто відмовлятися від своїх намірів.

15. Думаю, що я дуже нестандартна особистість.
16. Заради нової справи я можу ризикнути, навіть якщо шанси невеликі.
17. Я дисциплінована людина.
18. Коли все йде за запланованою схемою, моя енергія зменшується.
19. Якби я був журналістом, я писав би радше про оригінальні винаходи людей, ніж про події.
20. Мої близькі зазвичай не поділяють моїх планів.
21. Рівень моїх вимог до життя нижчий, ніж у моїх товаришів.
22. Мені здається, що творче натхнення для мене важливіше, ніж результат навчання.

Обробка результатів та інтерпретація

Ключові відповіді «Так» на питання: 2, 6, 7, 8, 14, 16, 18, 19, 21, 22.

Ключові відповіді «Ні» на питання: 1, 3, 4, 5, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 20.

Сума балів	Рівень потреби у творчій самореалізації									
	<i>низький</i>		<i>середній</i>					<i>високий</i>		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	2-9	10	11	12	13	14	15	16	17	18-19

Діагностика реалізації потреб у саморозвитку

(Савчук, 2011)

Інструкція. Відповідаючи на питання анкети, поставте, будь ласка, відповідні бали, які відповідають вашій особистості :

5 – якщо дане твердження повністю відповідає дійсності;

4 – швидше відповідає, ніж не відповідає;

3 – частково відповідає;

2 – швидше не відповідає;

1 – не відповідає.

Питальник

1. Я прагну вивчити себе.
2. Я залишаю час для розвитку, як би не був зайнятий справами.
3. Виникаючі перешкоди стимулюють мою активність.
4. Я шукаю зворотний зв'язок, оскільки це допомагає мені дізнатися і оцінити себе.
5. Я рефлексую свою діяльність, виділяючи для цього спеціальний час.
6. Я аналізую свої відчуття і досвід.
7. Я багато читаю.
8. Я часто проводжу дискусії по питаннях, які цікавлять мене.
9. Я вірю в свої можливості.
10. Я прагну бути відкритішою людиною.
11. Я усвідомлюю той вплив, який надають на мене навколишні люди.
12. Я управляю своїм професійним розвитком і отримую позитивні результати.
13. Я отримую задоволення від засвоєння нового.
14. Зростаюча відповідальність не лякає мене.
15. Я позитивно відреагував (ла) б на просування своєї кар'єри.

Обробка та інтерпретація результатів

Підрахунок загальної суми балів.

Якщо респондент набрав 55 і більше балів, значить, студент активно реалізує свої потреби у саморозвитку;

діапазон від 36 до 54 балів свідчить про те, що відсутня система саморозвитку;

результат від 15 до 35 балів дає підстави вважати, що досліджуваний знаходиться у зупиненій стадії саморозвитку.

Самодіагностика «Самооцінка творчого самовираження засобами хореографічного мистецтва»

(адаптовано автором)

Означена методика охоплює такі ключові аспекти самооцінки:

- емоційного вираження,
- самовираження та ідентичності,
- самоусвідомлення,
- технічної майстерності,
- творчих здібностей,
- поліпшення творчих навичок,
- визнання досягнень.

Інструкція. Відповідаючи на питання поставте, будь ласка, відповідні бали, які відповідають вашій особистості :

- 5 – якщо дане твердження повністю відповідає дійсності;
- 4 – швидше відповідає, ніж не відповідає;
- 3 – частково відповідає;
- 2 – швидше не відповідає;
- 1 – не відповідає.

Питальник

Оцінка емоційного вираження:

1. Чи вмієте Ви передавати свої почуття та емоції через танець?
2. Чи можете створити танець, який виражає конкретний настрій або історію?

Оцінка самовираження та ідентичності:

1. Чи дозволяє Вам танцювальне мистецтво виражати вашу особистість та ідентичність?
2. Чому самооцінка важлива для Вас?

Самоусвідомлення:

1. Самооцінка допомагає краще зрозуміти власні творчі сильні та слабкі сторони?

Оцінка технічної майстерності:

1. Чи добре Ви володієте технікою танцю (наприклад, класичного танцю, сучасної хореографії)?
2. Чи можете виконувати складні комбінації рухів?

Оцінка творчих здібностей:

1. Чи легко у Вас з'являються креативні ідеї для постановки танців?
2. Чи вмієте Ви поєднувати рухи та музику?

Поліпшення творчих навичок:

1. Чи вважаєте Ви, що розуміючи свої сильні сторони, ви можете зосередитися на їх розвитку?

Визнання досягнень:

1. Чи вважаєте Ви, що самооцінка допомагає визначити, чого ви досягли, і мотивує рухатися далі?
2. Позитивна самооцінка сприяє розвитку впевненості у власних силах та можливостях?

**Фрагменти освітньо-професійних програм
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 024
Хореографія**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

ХОРЕОГРАФІЯ

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

за спеціальністю **024 Хореографія**

галузі знань **02 Культура і мистецтво**

Освітня кваліфікація: **Бакалавр хореографії**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою ВНУ імені Лесі Українки

Протокол № 7 від «25» травня 2023 р.

Освітня програма вводиться в дію з « » 2023 р.

Ректор ВНУ імені Лесі Українки

Анатолій ЦЬОСЬ

Наказ № 211 від «25» травня 2023 р.



ПЕРЕДМОВА

Освітньо-професійна програма є нормативним документом, який регламентує нормативні, компетентнісні, кваліфікаційні, організаційні, навчальні та методичні вимоги до підготовки бакалаврів у галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальності 024 Хореографія.

Освітньо-професійна програма заснована на компетентнісному підході підготовки фахівця в галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальності 024 Хореографія.

Освітньо-професійна програма розроблена та оновлена робочою групою ВНУ імені Лесі Українки у складі:

1. Косаковська Л. П. - кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри хореографії Волинського національного університету імені Лесі Українки
2. Кіндер К. Р. - кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри хореографії Волинського національного університету імені Лесі Українки
3. Козачук О. Д. - заслужений працівник культури України, доцент, завідувач кафедри хореографії Волинського національного університету імені Лесі Українки
4. Носок В. С. – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (III курс спеціальності 024 Хореографія) кафедри хореографії.

Освітня програма погоджена вченою радою факультету культури і мистецтв та затверджена Вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки протокол № 7 від 25 травня 2023 року.

Порядок розробки, експертизи, затвердження і внесення змін в освітню програму регулюється Порядком формування освітніх програм та навчальних планів підготовки фахівців за першим (бакалаврським) та другим (магістерським) рівнями в Волинському національному університеті імені Лесі Українки та Положенням про розроблення, затвердження, моніторинг, перегляд та закриття освітніх програм у Волинському національному університеті імені Лесі Українки затвердженими Вченою радою ВНУ імені Лесі Українки.

Ця освітня програма не може бути повністю або частково відтворена, тиражована та розповсюджена без дозволу Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Профіль освітньо-професійної програми зі спеціальності

024 Хореографія

1. Загальна інформація	
Ступінь вищої освіти	Бакалавр Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Освітня кваліфікація	Бакалавр хореографії
Офіційна назва освітньої програми	Хореографія
Тип диплому та обсяг освітньої програми	Диплом бакалавра, 240 кредитів ЄКТС, загальний термін навчання – 3 роки 10 місяців
Наявність акредитації	Дата видачі сертифіката про акредитацію освітньої програми 28.04.2023 № 4279.
Цикл/рівень	Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, НРК України – 6 рівень, FQ-EHEA – перший цикл, EQF-LLL – 6 рівень
Передумови	Повна загальна середня освіта, ступінь молодший бакалавр, фаховий молодший бакалавр, молодший спеціаліст
Мови викладання	Українська мова
Термін дії освітньої програми	Відповідно до терміну дії сертифіката до 01 липня 2023 року
Інтернет адреса постійного розміщення опису освітньої програми	https://vnu.edu.ua/uk/faculties-and-institutions/fakultet-kultury-i-mystetstv
2 – Мета освітньо-професійної програми	
Надати освіту в галузі хореографії, що забезпечує можливості працевлаштування у закладах початкової, профільної, фахової передвищої мистецької освіти, сформувати систему знань, фахових умінь та професійно значущі якості, що уможливають високий рівень професійної компетентності, забезпечують ефективність мистецько-педагогічної взаємодії при вирішенні різних ситуацій у професійній діяльності фахівців у галузі хореографічного мистецтва.	
Перелік компетентностей випускника	
Інтегральна компетентність (ІК)	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в хореографії, мистецькій освіті, виконавській діяльності, що передбачає застосування певних теорій та методів хореографічного мистецтва і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

2. Перелік освітніх компонентів освітньо-професійної програми та їх логічна послідовність

2.1. Перелік освітніх компонентів ОП

номер п/п)	Освітні компоненти освітньої програми	Кількість кредитів	Форма підсумкового контролю
1	2	3	4
Цикл загальної підготовки			
ОК 1	Україна в європейському історичному та культурному контекстах	3	залік (1)
ОК 2	Українська мова (за професійним спрямуванням)	3	екзамен (2)
ОК 3	Іноземна мова (за професійним спрямуванням)	12	залік (2,6) екзамен (4,8)
ОК 4	Філософія та основи культурології	3	екзамен (5)
ОК 5	Творчий феномен Лесі Українки	2	залік (1)
ОК 6	Правові основи громадянського суспільства	3	залік(4)
ОК 7	Основи наукових досліджень та академічної доброчесності	3	залік (3)
ОК 8	Безпека життєдіяльності та основи охорони праці в хореографії	3	залік (2)
Цикл професійної підготовки			
ОК 9	Мистецтво балетмейстера	18	залік (2,7) екзамен (3,5,8)
ОК 10	Зразки українського народно-сценічного танцю	10	залік (4) екзамен (6, 7)
ОК 11	Теорія та методика викладання класичного танцю	24	залік (5) екзамен (1,3,6,8)
ОК 12	Теорія та методика викладання народно-сценічного танцю	24	залік (5,7) екзамен (1,3,8)
ОК 13	Теорія та методика викладання бального танцю	9	залік(5) екзамен (4,7)
ОК 14	Теорія та методика викладання сучасного танцю	9	екзамен (6,8)
ОК 15	Основи біомеханіки та запобігання травматизму в хореографії	3	залік (1)
ОК 17	Методика хореографічної роботи	4	екзамен (4)
ОК 18	Курсова робота з фаху	3	залік (6)
ОК 19	Історія хореографічного мистецтва	4	залік (1) екзамен 2
ОК 20	Педагогіка	4	екзамен (5)
ОК 21	Інформаційно-комунікаційні технології в освіті	3	залік (3)
ОК 22	Основи менеджменту в хореографії	4	екзамен (7)

ОК 23	Пропедевтична практика (навчальна)	4	залік (1)
ОК 24	Навчальна практика за фаховим спрямуванням	5	Залік (4)
ОК.25	Педагогічна практика	6	залік (6)
ОК 26	Хореографічна практика	9	залік (7)
ОК 27	Кваліфікаційний комплексний іспит зі спеціальності хореографія	1	екзамен (8)
Загальний обсяг обов'язкових компонентів	180 кредитів		
Цикл вибіркових освітніх компонентів			
ВД 1	Вибірковий освітній компонент 1.	5	залік (3)
ВД 2	Вибірковий освітній компонент 2	5	залік (3)
ВД 3	Вибірковий освітній компонент 3	5	залік (4)
ВД 4	Вибірковий освітній компонент 4	5	залік (4)
ВД 5	Вибірковий освітній компонент 5	5	залік (5)
ВД 6	Вибірковий освітній компонент 6	5	залік (5)
ВД 7	Вибірковий освітній компонент 7	5	залік (6)
ВД 8	Вибірковий освітній компонент 8	5	залік (6)
ВД 9	Вибірковий освітній компонент 9	5	залік (7)
ВД 10	Вибірковий освітній компонент 10	5	залік (7)
ВД 11	Вибірковий освітній компонент 11	5	залік (8)
ВД 12	Вибірковий освітній компонент 12	5	залік (8)
Загальний обсяг вибіркових компонентів	60 кредитів		
Загальний обсяг освітньої програми	240 кредитів		

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

«Хореографія»

(Ghoreography)

Першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

за спеціальністю 024 Хореографія

(Music and performing arts)

галузі знань 02 Культура і мистецтво

Кваліфікація: бакалавр хореографії.

Артист (танцювального ансамблю). Балетмейстер.

Викладач хореографічних дисциплін

ЗАТВЕРДЖЕНО ВЧЕНОЮ РАДОЮ

Голова вченої ради

_____ **О. В. Черевко**

(протокол № __ від _____ 2023 р.)

Освітньо-професійна програма вводиться в дію з _____ 2023 р.

Ректор _____ О. В. Черевко

(наказ № ____ від «__» _____ 2023р.)

Черкаси 2023 р.

**Профіль освітньо-професійної програми
за спеціальністю 073 Менеджмент**

1 – Загальна інформація	
Повна назва закладу вищої освіти та структурного підрозділу	Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького Навчально-науковий інститут педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва
Ступінь вищої освіти та назва кваліфікації мовою оригіналу	Перший (бакалаврський) рівень Бакалавр хореографії. Артист (танцювального ансамблю). Балетмейстер. Викладач хореографічних дисциплін
Офіційна назва освітньої програми	Освітньо-професійна програма «Хореографія» (Ghoreography) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 024 Хореографія (Music and performing arts) галузі знань 02 Культура і мистецтво
Тип диплому та обсяг освітньої програми	Диплом бакалавра, одиничний Загальний обсяг освітньої програми становить: на базі повної загальної середньої освіти – 240 кредитів ЄКТС з терміном навчання 3 роки 10 місяців; на основі ступеня молодшого бакалавра, освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» – не менше 120 кредитів ЄКТС з терміном навчання 1 рік 10 місяців за умови визнання та перезарахування не більше 120 кредитів ЄКТС, отриманих в межах попередньої освітньої програми молодшого бакалавра (молодшого спеціаліста) зі спеціальності 024 Хореографія і не менше 180 кредитів ЄКТС з терміном навчання 2 роки 10 місяців за умови

	визнання та перезарахування не більше 60 кредитів ЄКТС, отриманих в межах попередньої освітньої програми підготовки молодшого бакалавра (молодшого спеціаліста) за іншими спеціальностями, а також фахового молодшого бакалавра. Понад 73% (176 кредитів ЄКТС) обсягу освітньої програми спрямовано на забезпечення загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, визначених Стандартом вищої освіти за спеціальністю і цією освітньо-професійною програмою. Близько 27% загальної кількості кредитів ЄКТС, а саме 64 кредити, відведено на вибіркові освітні компоненти (вибіркові навчальні дисципліни). Практична підготовка, яка охоплює дві навчальні й одну виробничу практики, становить 11% або 27 кредитів ЄКТС.
Акредитуюча організація	Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти
Цикл/рівень	НРК України – 6 рівень, QF-EHEA – перший цикл, EQF-LLL – 6 рівень
Передумова	Повна загальна середня освіта; освіта, здобута в межах попередньої освітньої програми бакалавр (молодший спеціаліст) зі спеціальності 024 Хореографія або за іншими спеціальностями, фахового молодшого бакалавра, а також спеціаліста, магістра.
Мова(и) викладання	Українська
Термін дії освітньої програми	01.09.2023 – 31.08.2027 (з 2023 – 2024 н. р. до 2026 – 2027 н. р.)

Бесіда на тему : «Хореографія як вид мистецтва» (до теми «Організація і форми роботи на уроках хореографії у загальноосвітній школі» з ОК «Методика хореографічної роботи»)

ЗМІСТ

1. Хореографія як вид мистецтва
2. Народний танець – першоджерело хореографічного мистецтва
3. Основні виразні засоби танцю
4. Художній образ в хореографічному мистецтві
5. Музичний образ як рушій створення хореографічного образу
6. Драматургійний розвиток художнього образу і композиційний план
7. Психологічна і хореографічна логіка у створенні художнього образу
8. Хореографічний текст (образно-виразна пантоміма, виразна пластика тіла, міміка і лексика)
9. Злиття музичного і хореографічного образів – цільність художнього образу в хореографії.
10. Талант балетмейстера – необхідна умова створення цільного художньо-естетичного образу в хореографії.
11. Внутрішня і зовнішня техніка артиста як основний засіб виразності

Хореографія як вид мистецтва

Народний танець – першоджерело хореографічного мистецтва. Основні виразні засоби танцю. Музичний образ як рушійна сила у створенні хореографічного образу. Талант балетмейстера – необхідна умова створення цільного художнього образу в хореографії

Кожний вид мистецтва має свої специфічні закони відображення життя, свої особливі форми, виразні методи і свій матеріал. Письменник пише роман повість, поему, п'єсу, користуючись словом; композитор в своїй творчості користується звуками музики; художник – фарбами; скульптор – пластичними матеріалами (глина, гіпс, мрамор) а хореограф – виразною пластикою тіла, рухами, мімікою і жестами. Але всі види мистецтва об'єднує одна ціль – створення краси, яка рівнозначна добру, душевній і фізичній досконалості людини. Створена мистецтвом ідеальна краса народжує в людині благородні наміри до самовдосконалення.

Народний танець – першоджерело хореографічного мистецтва

Хореографічне мистецтво – це синкретичне мистецтво. Тут злились в єдиному потоці танець і пантоміма, музика і поезія, скульптурні, пози і пластика рухів і драматургія літературного твору. В перекладі з грецької “хореографія” означає “запис рухів. Але зміст цього слова став значно ширшим і поняття “хореографія” в теперішній час включає в себе все те, що відноситься до мистецтва танцю: і професійний класичний балет, і народні і бальні танці і танець-модерн і естрадні танці – все це називається хореографією. З давніх-давен танець прикрашав життя людей. Танець в самому найпростішому своєму виді – це вирізні рухи людського тіла, які

підкоряються визначеному ритму. Танець без сумніву народився під різноманітний шум – плескання в долоні удари в примітивні інструменти. Пізніше виконувався під найпростішу музику.

Основні виразні засоби танцю

Люди створили танець як одну з форм художнього спілкування, як засіб вираження своїх думок, потреб і почуттів. Ще в первісному суспільстві існували танці. Що відтворювали трудові процеси, що відображали рухи тварин, танці магічного характеру. В них людина зверталась до сил природи. Не вміючи їх пояснити, вони молились, заклинали, приносили їм жертви, просячи вдалого полювання, дощу, сонця, народження дитини чи смерті ворога з розвитком якості музики розвивався і сам танець, з ілюстративного перетворювався в танець більш духовний, який ніс в собі людські емоції (настрої, переживання і почуття) і послідовну думку. “І чим радісніші та життєрадісніші будуть наші танці, й тим більше хореографічне мистецтво хвилюватиме людей, бо танець – це завжди гімн щастю і добру” – так говорив Ж.Ж. Новер.

Танець – це польова квітка. Його створила сама природа. Де є відповідний ґрунт, там він народжується і проростає. Ні поливати його не треба, ні доглядати...

Але є й інші квіти. Їх пересаджують із однієї землі в іншу, за ними слідкують, доглядають, вивчають експериментують... Ці квіти мають особливий запах, неймовірну красу забарвлення і поради їх вдосконалюються” – так відзивався Фонік про прекрасне професійне мистецтво – мистецтво балету. Жан-Жор. Новер відомий французький балетмейстер-реформатор так говорив про балет: “пишаючись багатством шедеврів, створених музикою, поезією, живописом і скульптурою, я повинен розглядати балет як молодшого брата цієї знаменитої і древньої сім’ї, зобов’язаний своїм походженням уяві і генію.

Вона одна може наділити новонародженого брата всіма своїми багатствами. Він віднайде серед них розум, смак і грацію, правильність прекрасних пропорцій, зачарованість і силу виразності; він знайде серед них мистецтво розташовувати, роз приділяти і групувати їх тестами і позами з великою і меншою силою їх почуттів і хвилюючих їх пристрастей. Якщо балет може рахуватись братством інших мистецтв, то лише за умови, що він об’єднує в собі досконалість”.

Художній образ в хореографічному мистецтві

Завдання будб-якого художника – поета, письменника, музиканта, режисера чи балетмейстера – відтворити засобами свого мистецтва атмосферу того часу, про який він розкаже в своєму творчі; через відображення конкретної події, тобто створити художній образ.

Це конкретний характер людини, який проявляється в його відношенні до оточуючого середовища. Характер героя проявляється на сцені в лінії його поведінки, в його діях засобами хореографічного мистецтва.

Музичний образ як рушій створення хореографічного образу

Оскільки мистецтво хореографії найтісніше пов'язане з музикою, ото ж і хореографічний одраз, його розвиток потрібно розглядати в тісній взаємодії з музичним твором. Музика – основа хореографічного твору і від неї залежить чи сприйметься хореографічний номер глядачем. Музика повинна відповідати ідейному задуму балетмейстера і допомагати йому в розкритті образу. Прослуховуючи музику, в уяві балетмейстера спочатку виникає музичний образ, потім появляється після кропіткої роботи хореографічний образ.

І якщо музичний образ зливається з хореографічним і несучи ідейну навантаження – можна з впевненістю сказати, що номер вдался, що в ньому присутня архітектоніка, і поезія і він має спільний роботу хореографа і композитора, захоплених своєю ідеєю створити високохудожній твір.

Драматургійний розвиток художнього образу і композиційний план

При створенні художнього образу велике значення має світогляд балетмейстера. А тому, він повинен вміти спостерігати життя, володіти асоціативним і хореографічним мисленням, вдало застосовувати знання з композиційної і драматургічної побудови танцю, бути хорошим режисером і психологом. Аналізуючи весь комплекс одержаних знань, вражень – балетмейстер виробляє своє судження свій погляд. Вміння вибрати найголовніше, найбільш суттєве і донести це до глядача грає велику роль для кінцевого результату роботи – створення хореографічного образу.

Але мало бачити, досліджувати, потрібно ще й вміти узагальнювати?

Ми кажемо: “Це типовий образ нашого молодого сучасника!” Це значить, що крім індивідуальних рис характеру, цей герой несе в собі типові риси, які характерні нашому сучаснику: чесність, почуття обов'язку безкорисливе служіння Батьківщині, героїзм.

Від вміння узагальнювати образ, зробити його типовим в тісному взаємозв'язку з грамотно побудованим сюжетом – залежить вагомість створеного твору і його успіх у глядача.

Велике значення в створенні образу героя має знання балетмейстером психології. Це дає йому можливість правильно вибудовувати спочатку в уяві, а потім і на сцені логічну лінію поведінки героїв хореографічного твору.

В першу чергу для створення художньо-правдивого образу балетмейстер повинне бути професіоналом вищого ступеня, досконало знати не тільки технологію хореографічного мистецтва, але й вміти проаналізувати музичний твір, щоб визначити його форму, стиль, характер, музичну характеристику кожного персонажу, воєдино зв'язати розвиток хореографічних образів з розвитком музичної форми, знати хореографічний фольклор, щоб герої були наділені національними рисами. З яких же компонентів складається хореографічний образ? Які виразні засоби використовував балетмейстер для створення сценічного образу в хореографічному мистецтві?

Балетмейстер у створенні художнього образу відштовхується від сюжету, ідеї і будує хореографічний образ на основі музичного матеріалу.

Для вірного вирішення сценічного образу, для того, щоб цей образ розкривав ідею твору режисер повинен знати і вірно відображати історичну обстановку.

Балетмейстер, працюючи над образом героя, повинен продумати його історію, біографію і його минуле. Автор тільки тоді доб'ється кінцевого художнього результату, якщо зробить поведінку свого героя логічною, правдивою, і природною.

А житті різні люди по-різному реагують на ту чи іншу подію. Одні мовчки переживають, інші активно висловлюють своє відношення. Перший переживає все в собі, другий – виявляє свої почуття емоційно і яскраво. Герой може бути показаний в самих різних проявах свого характеру, але глядач повинне зрозуміти, що гнів його визваний по таким то причинам, а ніжність проявляється під впливом таких-то почуттів. Це повинне бути цільний образ, який розкривається при конкретних обставинах. Балетмейстер повинен знайти в творі такі ситуації, поставити перед артистами такі завдання. при вирішенні яких, образи дійових осіб розкривались б найбільш повно і яскраво. Лінія поведінки героя допомагає розкриттю образу, а значить і розкриттю сюжету і ідеї твору.

Психологічна і хореографічна логіка у створенні художнього образу

Ж.Ж.Новер створив теорію об'єднання такої і пантоміми в так звану реалістичну балетну пантоміму. Мистецтво пантоміми вимагає яскравої виразності тіла, рухливої міміки обличчя, чіткого і зрозумілого тексту: на кінець пластичної завершеності загального хореографічного малюнка. Опираючись на психологічну логіку, пантоміма схвачує зовнішню характерність образу.

Балетмейстер опирається не психологічну логіку, щоб вирішити найбільш крутий поворот в розвитку змісту танцю. Для цього. Він звертається до образної пантоміми, щоб знайти їй хореографічну основу. Таким чином психологічна логіка намагається яскравіше розкрити зміст, а принципи хореографічної логіки розкриває танцювальна дія. А це значить, що основними виразними засобами двох логічних ефедр являються експресія рухів і тілоположень, які відображають дію, характери, почуття наміри і взаємовідносини. Однією із суттєвих сторін балету являється різноманітність: ввідні епізоди і витікаючи із них картини повинні йти один за одним стрімко, якщо дія не розвивається швидко, якщо сцени тягнуться в'яло, якщо не відчувається підйому інтриги – значить композиційний план погано побудований.

Різноманітність рухів, логічна послідовність фігур, швидкість і легкість, точність рухів, рівновага і контрастність рук і ніг, темпу, фігур – все це якості танці.

У створенні хореографічного образу найголовніше місце займає танцювальна мова і його хореографічний текст. Танцювальний текст, який придумав хореограф, повинне бути образним і дієвим для конкретного персонажу.

В основі мови людини лежить думка, яка виражена словами, логічно організована в речення. В фрази. Хореографічна мова складається із фраз, в яких виділяється найбільш головне. Раз є танцювальна лексика, є і танцювальна мова, яка являється текстом хореографічного номеру.

Хореографічний текст (образно-виразна пантоміма, виразна пластика тіла, міміка і лексика)

Танцювальний текст складається з рухів, поз (статичних і динамічних), жестів, міміки і ракурсів. Все це стає танцювальним текстом, лише в тому випадку, якщо підкоряється думці.

Візьмемо для прикладу танцювальний номер “Чумацькі радощі” поставлений П.П.Вірським. Номер побудований на матеріалі українського танцю. В нього зайняті 4-о виконавців, кожному з яких належить особлива танцювальна лексика. Балетмейстер в сольних епізодах своєрідних монологів – розкриває перед нами гамму почуттів кожного з чотирьох учасників. Всі епізоди танцю зв’язані єдиною дією, настроєм, а також з характером конкретного образу.

Балетмейстер так будує драматургію номера, його сюжет, що перед нами виникають не тільки біографії героїв, а й окремий епізод з їхнього життя – бідність хлопців, які на останні гроші купили собі одну пару чобіт на всіх. Номер починається під сумну мелодію на сопілці, - грає один з парубків, а троє розтанувшись в середині сцени, напівлежачи і не зводять очей з сяючих нових чобіт, що стоять перед ними. Це мрія кожного. Всі любуються обновою. І ось перший чумаки скидає лепті і хоче надіти чоботи, всі кидаються йому допомагати. Весь танцювальний епізод соліста в чоботах, його танцювальна лексика, побудована мізансцен хлопців – все говорить про найвищу ступінь захоплення і насолоди танцюючого.

Троє х нетерпінням чекають на свою чергу і коли соліст закінчує своє соло, швидко знімають з нього чоботи. Їх надіває другий парубок. Він красується перед ними, безмежно щасливий обнови, але чоботи йому замалі і почуття радості змінюється на почуття образи і розчарування. Його танцювальний епізод закінчується тим, що він не в силах здержати біль від тісного взуття і просить своїх друзів швидше зняти їх з нього. Третім одіває чоботи найбільш темпераментний маленький виконавець.

Його танцювальний монолог побудований на дрібних віртуозних рухах. Він танцює так пристрасно, з таким жанром, що один а потім і другий чобіт злітають з нього. Хлопчина так захопився танцем, що й незчувся, як його друзі, взявши його попід руки, виймають його із чобіт. Ображений, він відходить в сторону. Тепер чоботи дістались четвертому чумаку. Вони на нього якраз по розміру з великою насолодою, з розмахом виконує своє соло четвертий виконавець, але після першого ж удару ногою по підлозі, він розуміє, що трапилось щось жахливе – чобіт порвався і роззявив свою пащу. Всі завмерли і скільки суму, печалі і розпачу в їхніх понурих, скорботних позах?

Уведений приклад – це зразок цікавої танцювальної композиції, вміло вибудованого сюжету танцю з оригінальними прийомами, де з

допомогою яскравого танцювального тексту розкриваються характери героїв.

Створюючи танцювальний текст, балетмейстер повинен наділити своїх героїв такою танцювальною мовою, щоб в повній мірі розкрились їх образи. У свою чергу танцювальні образи дадуть можливість розкрити ідею твору, виділити сюжет. Таким чином розкриття ідеї твору, образу і характеру героїв залежить напряду від хореографічного тексту, придуманого балетмейстером. “Пам’ятайте, що виразні сцени і ситуації – найважливіші в вашій композиції” – підказує Ж.Ж.Новер.

У роботі над хореографічним твором, над його художнім образом надзвичайно велике значення має його творча фантазія.

Фантазія проявляється не тільки при створенні танцювальних сцен, не тільки при створенні хореографічних композицій, але й при написанні лібрето, придумуванні сюжету, розробці композиційного плану, створенні образів.

Злиття музичного і хореографічного образів – цільність художнього образу в хореографії

Будь-який хореографічний твір будується за законами драматургії. Хореографічний образ також не може створюватись без цих законів. В сценічному образі повинна бути і своя експозиція і зав’язка, ступені розвитку дії кульмінація і розв’язка. Слухаючи музику балетмейстер в своїй уяві створює хореографічний образ. Спочатку перед ним виникає ніби загальний контур, потім окремі деталі образу: щоб зробити його живим балетмейстером повинне дати йому можливість заговорити хореографічною мовою для цього він створює його танцювальний текст.

Балетмейстер так повинен продумати і розробити розвиток образу, щоб це привело до сценічної правдивої дії. Щоб хореографічний образ одержав на сцені найбільш вдале втілення балетмейстер повинне ставити перед артистом конкретні завдання.

Балетмейстер повинне знайти найбільш підходяще “Слово”, найбільш підходяще втілення своєї думки. Саме через пластику через танцювальну мову сприймає глядач задум балетмейстера.

Важливі не тільки “слова”, не тільки лексика характерна тому чи іншому персонажу. Але і інтонація його пластичної мови. Слід бути дуже уважним до деталей: окремих жестів, поз і характерних рухів – все це підкреслює індивідуальність героя; його костюм, грим, манеру триматись. Автор також повинен чітко приділитись, на основі якої народної лексики буде побудований хореографічний текст персонажу. Тому танцювальний текст, характерний для конкретного персонажу повинне створюватись балетмейстером на основі народної хореографії народного танцю.

Правда хореографічного образу опирається на правду народного танцю, правду життя, правду взаємовідношень. В тому випадку, якщо балетмейстер зуміє правдиво відобразити все це в хореографічних образах твір буде зрозумілий глядачу і буде мати художню цінність.

Кожен твір, в тому числі і хореографічний повинне мати свій стиль, Навіть один і той же балетмейстер може поставити різні постановки по-різному. Наприклад: балетмейстером П.П.Вірським були поставлені дві хореографічні мініатюри “Ой під вишнею” і “Про що верба плаче?” Ці два номери відрізняються один від одного не тільки по сюжету, але й по стилі, жанру і характеру виконання. Все повинно бути взаємопов’язане.

Такий же взаємозв’язок існує між танцювальною лексикою і законами драматургії. В хореографічному творі, в танцювальному номері балетмейстер також намагається виділити кульмінацію засобами хореографії. У номері, де нема сюжету присутній цілий каскад технічно складних рухів і комбінацій, або є найбільш цікавий малюнок танцю, найбільша динаміка рухів, найвища емоціональність виконання, або інший балетмейстерський прийом. Таким чином, танцювальний текст тісно пов’язаний з драматичним розвитком дії і підкоряється законом драматургії.

У хореографічному творі один рух породжує другий, вони логічно зв’язані і складають єдине ціле, єдину логічно розвиваючу фразу, речення. Тому, при створенні хореографічного тексту балетмейстер повинне слідкувати за логікою розвитку рухів. Інколи придуманий балетмейстером рух не дивиться, якщо він виконується на місці. Але, якщо його виконати швидше, рухаючись по колу, воно зразу став цікавим і захоплюючим. Є рухи, які найбільш цікаво дивляться у виконанні по діагоналі. Інколи ці рухи, придумані хореографом, стають найбільш виразні і динамічні. Коли вони виконуються в обертанні. Ці приклади говорять проте, що створення хореографічного тексту повинно бути логічно пов’язане з малюнком танцю.

Один із прийомів, якими користується хореограф при створенні хореографічних композицій – прийом контрасту. В придумуванні хореографічного тексту це може бути контраст швидких, дрібний рухів і несподіваної паузи. Танцювальна фраза, сказана “потихеньку” може змінюватися фразою, побудованою на звучанні “форте”. В малюнку танцю лінійка побудова може змінюватись круговою. Завдання художника – не механічно чередувати контрастні моменти, а роботи їх виправдано. Ритм і акцент в тому чи іншому русі можуть інколи кардинально змінити характер руху і навіть його національну приналежність. Так, наприклад, різноманітні акценти, і більш менш глибока пліє міняють національну приналежність такого руху, як “вірьовочка”.

“Вірьовочка” в російському танці виконується на глибокому пліє, на півпальцях, в українському – в більш швидкому темпі, легко, коліна чуть-чуть зігнуті, акцент руху наверх.

“Вірьовочка” в угорському танці виконується майже на витягнутих ногах, характер руху більш різкий, напружений, акцент Рузу вниз. Велике значення має ракурс, в якому рух виконується, Балетмейстер повинне найти такий ракурс, який був би найбільш виразним для даного руху.

В хореографічний текст, героя входять також міміка. Пантоміма і жести.

Міміка – особливий дар. Нема акторської майстерності. Якщо відсутня міміка. І якщо цього не дала сама природа, школа повинна розвивати у виконавців м'язи обличчя.

Пантоміма – це не вистава для глухонімих, де жести заміняють слова. Жести в пантомімі вимагають максимального кипіння почуттів. В балетному мистецтві жест має велике значення як один із основних провідників змісту, який виражає думки, почуття і внутрішній стан героїв. Наші руки разом зі словами виражають почуття, переживання. Допмагаючи слову найбільш виразно виражати думки і почуття. Театральний жест відрізняється від побутового.

Його відмінність в тому, що він повинен бути більш рельєфний, чіткіший масштабніший. Якщо в драматичному театрі жест доповнює мову, в опері – вокальну партію, то в балетному театрі, де основним засобом виразності являється пластика людського тіла. Жест разом з мімікою являється основним. Рухи можуть бути виразні “розмовляючи” від природи, але й можуть бути «дерев'яні», малорухливі і невиразні. В такому випадку руки як і міміку потрібно розвивати. Робити це слід на руках класичного, народно-сценічного, історично-побутового танцю, на уроках акторської майстерності добиватись максимального почуття у проведенні певної думки чи дії.

“Заставте ваших виконавців танцювати, але хай танець їх говорить, хай танцюючи вони живо малюють, хай будуть пантомімами, хай почуття роблять їх прекрасними.

Якщо жести і міміка кожного завжди будуть відповідати порухам його душі, лише тоді вони виразять істинні почуття - і твір ваш оживе” – так говорить Ж.Ж.Новер “великий французький реформатор танцю в своїй книзі “Листи про танець і балет”.

Досить нам вправлятись в па, давайте вивчати почуття, якщо ми привчимо до них душу – тоді на нашому обличчі відображатимуться всі хвилювання нашого серця, проявляючись на тисячу ладів. Вкладайте в свої па побільше думки і змісту, хай кожна поза буде продиктована смаком. Будьте самотні, створюйте для себе свій стиль, на основі того, що ви вивчили”.

Рушієм створення хореографічної постановки є талант, фантазія і одержимість балетмейстера. Балетмейстер повинен мати не тільки спеціальну хореографічну освіту але і здібності до цього виду діяльності.

Талант балетмейстера – необхідна умова створення цільного художнього образу в хореографії

Талант балетмейстера складається із багатьох компонентів: це перш за все добре розвинута фантазія, здатність мислити хореографічними образами і придумувати велику кількість різноманітних танцювальних композицій. Балетмейстер повинен вміти розуміти, відчувати і відтворювати рухи, жести, пози які притаманні самим різним характерним персонажам. Він повинен мати виразне тіло і обличчя.

Крім того, йому необхідно володіти прекрасною. Зоровою пам'яттю і гострим зором, який здатний знаходити помилки танцюристів. Око балетмейстера, як об'єктив фотоапарату повинно точно зафіксувати сцену чи танець, так як вухо композитора чи диригента контролює гру оркестру. Музичний слух, почуття ритму дадуть йому можливість працювати над музичним твором запам'ятати його так, щоб при створенні хореографії, він міг подумки його проспівати. Балетмейстер – творець великих хореографічних творів – повинне мати знання і здібності режисера, постановника драматичного цільного спектаклю. Всі ці якості закладені в природі людини, розвиваються не зразу, а шляхом навчання і тренувань.

Балетмейстер є організатором всього творчого життя балетної трупи. Він визначає її ідейну і художню направленість. Балетмейстер – не тільки художній. Але й ідеологічний керівник трупи, її вихователь. Від зрілості світогляду балетмейстера залежить репертуар колективу. А якість репертуару? Новер застерігав балетмейстерів: “ніколи не являйтесь на репетицію з головою, забитою комбінаціями фігур, забуваючи про здоровий глузд, проникність своїм сюжетом і уява ваша підігріта творчим натхненням підкаже вам підходящі малюнки танців, рухів і жестів. В ваших картинах появляться тоді вогонь і сила. Вони будуть правдиві, якщо самі ви будете схвильовані і захоплені образами, який збираєтесь відтворити.

Доведіть вашу любов до мистецтва до пристрасного одухотворення. Створити щось прекрасне і вагому можна лише тоді, коли серце ваше буде наповнене хвилюванням, коли душа ваша буде розчулена, а уява окутана вогнем”.

Тому, він напряду зв'язаний з виконавцями його твору – артистами балету. Артист балету – це теж майстер, художник, який творить образ. Незалежно від того, чи являється артист балету солістом, чи виступає в кордебалеті, він не може тільки механічно виконувати рухи які задачі балетмейстером. Він повинен бути його співавтором.

Артист балету створює засобами танцю живі людські образи. Адрес балетмейстер йому показує і показує те, що він придумав, а глядач знайомиться з цим твором через виконавську творчість. Тому, від ступені таланту і творчого відношення артиста до своєї праці залежить дуже багато. Талановитий артист. Захоплений новою партією, своїм виконанням збільшує її значимість і на оборот, нездібний або є байдужий – все може звести нанівець.

У чому ж полягає творчість артиста балету? Специфіка творчості артиста балету заключається в тому, що думки, почуття, переживання свого героя, він відображає без допомоги людської мови; рухами тіла, жестами рук, мімікою обличчя. Мовою тут являється танець. Від ступені його наповнюваності змістом залежить сила його виразності.

Немаловажну роль відіграють і природні дані артиста балету. Потрібно володіти цілим комплексом фізичних і духовних якостей: гармонічною будовою тіла, міцним здоров'ям, витривалістю, артистизмом,

мати музичний слух і прекрасне почуття ритму, вірно відчувати і виразно передавати на сцені музично-хореографічний образ вловлювати і втілювати зміст музики, її найтонші нюанси. Без почуття ритму не може бути синхронності музики і танцю, їх єдності. Крім того, артист балету повинне володіти доброю музикою і зоровою пам'яттю, мати тонкий слух і гострий зір, адже музика допомагає засвоювати танець, хореографічні образи, танцювальні рухи.

Внутрішня і зовнішня техніка артиста як основний засіб виразності

Професійна майстерність артиста складається з зовнішньої і внутрішньої техніки артиста. Зовнішня техніка артиста – це вміння грамотно виконувати всі рухи, з яких складається танець, як класичний, так і народно-сценічний. Техніці класичного і народно-сценічного танцю навчають в хореографічному училищі, але вона вдосконалюється на протязі всього часу роботи артиста на сцені.

Але одного фізичного виховання для артиста балету недостатньо. Він повинен обов'язково стати артистом. Тобто не тільки навчитись добре танцювати але й уміти правдиво зіграти на сцені, створити образ. А для цього йому прийдеться вчитись – вчитись акторській майстерності. Так що поряд з технікою зовнішньою, яка характеризується вмінням виконувати всі тяжкі па, артисту балету необхідно володіти і технікою внутрішньою – акторською майстерністю.

Що ж таке внутрішня техніка артиста? Це перш за все вміння керувати своїми думками і почуттями, вміння наповнювати ними рухи, жести і пози. Внутрішня техніка – важливий елемент мистецтва перевтілення артиста. Мало встати в красиву і правильну позу, наприклад – арабсек. Саме по собі поза ще ні про що не говорить. Справжнє мистецтво починається лише тоді коли поза наповнюється внутрішнім світлом людського почуття - радості, щасті, гордості.

Як все-таки проходить процес проникнення у внутрішній світ героя, образ якого артист збирається втілити?

Перш за все, він повинне уявити собі, які думки, почуття і переживання володіють героєм в період його сценічного життя, повірити в те, що інших бути не може. Він повинне вчитись в них настільки, щоб вони стали його власники думками і переживаннями. Всі почуття закладені в самій людині. Треба тільки вміти визвати до життя необхідні: розбудити їх, якщо вони сплять. В цьому і заключається завдання балетмейстера – педагога в роботі над створенням хореографічного образу. Чи хвилюються артисти перед виступом? Ще й як! Ми, балетмейстери, повинні розуміти, що хвилювання хвилюванню – різниця. Одна справа, коли артистом володіє страх перед виходом на сцену, невпевненість в своїх технічних можливостях. І зовсім інше, коли артист схвилюваний радісним передчуттям натхненої творчості. Які ж причини того чи іншого стану?

Попри піднятий настрій, радісна схвилюваність при великій напрузі всіх сил буває, коли артист добре підготовлений до виходу на сцену, продумав свою роль, накопичив емоції, які він повинен передати глядачам

– такий стан мобілізує сили виконавця, організує його думки і почуття. Вони стають більш гостріше і слухняніше його волі. Хвилювання. Яке викликане почуттям страху, навпаки лишає артиста сил фізичних і духовних – ноги стають важкими, а коліна згинаються. Про які танці може йти мова, коли артист виходить на сцену з перекошеним від страху обличчям? Подібне хвилювання може бути з двох причин. Перша – погана підготовка танцюриста до виступу, друга – поганий стан нервової системи. Зрозумівши причину, балетмейстер повинен допомогти танцюристу; боязкого потрібно підбадьорити, внушити впевненість в своїй силі, лінивого – заставити більше працювати. Нерви ж необхідно лікувати. Натура справжнього артиста – це чутливий інструмент. До кожного потрібен індивідуальний підхід. Балетмейстер – це не тільки творець художнього меру, а й ще керівник і організатор роботи в колективі, а тому мусить бути вимогливим, самовідданим і тримати дисципліну в колективі. А ще має бути не байдужим до того, що робить і своїм прикладом, своїм ентузіазмом розпалювати серця молодих виконавців і вести послідовно до вершин професійної майстерності.

Прикладом такого служіння хореографії був П.П.Вірський – талановитий балетмейстер і директор, реформатор українського танцю і художній керівник Державного заслуженого академічного ансамблю танцю України. Він лишив нам у спадщину багато високохудожніх творів і прославив Україну на весь світ. Митець з великої букви, він вражав своїм розмаїттям балетмейстерського таланту. І палітрі колективу яскраво мінилися барви численних хореографічних жанрів, візерунки українських народних танців і танцювального мистецтва інших народів. Уся ці райдуга танцювального мережива спліталася у пишну гірлянду хореографічної творчості.

“Подільночка”, “Рукодільниці” “Плескач”, “Хміль” “Сестри” – все це постановки з різноманітними образами, стилістикою, з жанровими та лексичними відтінками. Разом з тим їх єднає те, що в усіх трьох мініатюрах владно панує поетичний і ніжний сучасний український танок. Саме широкі й натхненні героїчні хореографічні полотна перейняті високими поетичними узагальненнями дали свого часу підстави назвати П.Вірського істинним поетом танцю.

(<https://vseosvita.ua/library/embed/0100er0k-fdf3.docx.html>)

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Опубліковані праці, що відображають основні наукові результати дисертації

Статті у фахових наукових виданнях України та у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз

1. Чжан Цянь / Zhang Qian (2023). Розвиток художньо-естетичних орієнтирів студентів коледжів засобами хореографічного мистецтва: тренди, моделі, орієнтири. Академічні візії. 17. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7695671/>
2. Чжан Ч'єн (2024). Хореографія як засіб формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, 2024. Випуск 214.
DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-214-388-392>
3. Чжан Ч'єн (2024 а). Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у науковому дискурсі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 7, 157-160. DOI: https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2024.07.157
4. Чжан Ч'єн (2024 б). Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у площині методологічних підходів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (215), 335-338.
DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-215-335-338>

Статті в іноземних наукових періодичних виданнях

5. Чжан Ч'єн (2024 с). Педагогічні умови формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами

хореографічного мистецтва. Pedagogical conditions for the formation of artistic and aesthetic needs of higher education students by the means of choreographic art. International periodic scientific journal. *Modern engineering and innovative technologies Issue 35 / Part 3*. DOI: <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2024-35-00-020>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Чжан Цянь / Zhang Qian (2022). Психологічна напруга – основна проблема на шляху до сценічного перевтілення студента-хореографа. The 12th International scientific and practical conference «Modern science: innovations and prospects» (August 21-23, 2022) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2022. 160-163. <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/08/MODERN-SCIENCE-INNOVATIONS-AND-PROSPECTS-21-23.08.22.pdf> ci-conf.com.ua/xii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-science-innovations-and-prospects-21-23-08-2022-stokgolm-shvetsiya-arhiv/
7. Чжан Цянь / Zhang Qian (2023 a). Естетичне виховання майбутніх учителів хореографії як педагогічна проблема. «Педагогічний поступ»: матеріали III Всеукраїнського круглого столу з міжнародною участю (Луцьк, 25 жовтня 2023 р.) / За заг. ред. проф. Пріми Р. М. Луцьк: ФОП Мажула Ю.М., 2023. <https://surl.li/gxhqdu>
8. Чжан Ч'єн (2024 d). Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти: аксіологічний вимір. Актуальні проблеми професійної педагогіки та освіти: досвід, новації, перспективи. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (Національний університет «Львівська політехніка»), м. Львів, 25 квітня 2024 року; за заг. ред. Наталії Мукан. Львів. С.93-94. <https://lpnu.ua/sites/default/files/2024/5/2/news/27344/pio-programa2504241-1.pdf>

9. Чжан Ч'єн (2024 е). Функційні можливості хореографії у формуванні художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти. «Педагогічний поступ»: матеріали III Всеукраїнського круглого столу з міжнародною участю (Луцьк, 25 жовтня 2024 р.) / За заг. ред. проф. Пріми Р. М. Луцьк: ФОП Мажула Ю.М., 2024. 100-102. <https://surl.li/gxhqdu>
10. Косаковська, Л. П., Ч'єн Чжан (2024 f). Методика хореографічної роботи: методичні рекомендації до освітнього компонента «Методика хореографічної роботи» для студентів спеціальності 024 Хореографія, освітньо-професійної програми Хореографія. ВНУ імені Лесі Українки. Луцьк. https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/26001/3/kosakovska_dzhan.pdf

Відомості про апробацію результатів дисертації

Чжан Ч'єн

**«Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти
засобами хореографічного мистецтва»**

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Основні результати дисертації представлено в доповідях і повідомленнях на науково-практичних конференціях, круглих столах різного рівня:

міжнародні – The 12th International scientific and practical conference «Modern science: innovations and prospects» (August 21-23, 2022) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. **Форма участі:** дистанційна, доповідь на тему «Психологічна напруга – основна проблема на шляху до сценічного перевтілення студента-хореографа»;

міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми професійної педагогіки та освіти: досвід, новації, перспективи» (25 квітня 2024, м. Львів), Національний університет «Львівська політехніка». **Форма участі:** дистанційна, доповідь на тему «Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти: аксіологічний вимір»;

X Міжнародна науково-практична конференція молодих учених та студентів «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (18-19 жовтня 2024 р., м. Одеса), ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». **Форма участі:** дистанційна, доповідь на тему «Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва у вимірі особистісно-орієнтованого й діяльнісного підходів»;

всеукраїнські – IX Всеукраїнський науково-практичний семінар «Мистецька освітня галузь: методики, технології» (22-25 листопада 2022, м. Миколаїв). **Форма участі:** дистанційна, доповідь на тему «Формування

художньо-естетичних потреб студентів коледжів на заняттях з хореографії»;

III Всеукраїнський круглий стіл «Педагогічний поступ» з міжнародною участю (Луцьк, 25 жовтня 2023 р.) **Форма участі:** дистанційна, доповідь на тему «Естетичне виховання майбутніх учителів хореографії як педагогічна проблема»;

IV Всеукраїнський круглий стіл «Педагогічний поступ» з міжнародною участю (25 жовтня 2024 р., Луцьк). **Форма участі:** дистанційна, доповідь на тему «Функційні можливості хореографії у формуванні художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти»

ДОВІДКИ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул.Ст.Бандери, 12, м. Рівне, 33028, тел. (0362) 63-42-24, факс (0362) 62-03-56
E-mail: rectorat@rshu.edu.ua, код ЄДРПОУ 25736989

26.07.24р. № 01-12/44

На № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Чжан Ч'єн на тему «Формування художньо-естетичних потреб
здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва»
(спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки)

Матеріали дослідження дисертантки Чжан Ч'єн на тему «Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва» впроваджувалися в освітній процес Рівненського державного гуманітарного університету впродовж 2023-2024 рр.

Теоретичні положення і висновки дисертації є науково і практично значущими, позаяк використовувалися під час викладання освітніх компонентів «Теорія та методика викладання класичного танцю», «Історія хореографічного мистецтва» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 024 Хореографія, галузі знань 02 Культура і мистецтво через доповнення тематики та змісту запропонованого для вивчення матеріалу інформацією, що впливає на культивування особистісних характеристик майбутнього хореографа загалом і формування художньо-естетичних потреб зокрема, необхідних для осмислення й інтерпретування сучасних танцювальних практик із урахуванням світової культурної спадщини, подальшої творчої діяльності у сфері хореографічного мистецтва.

Результати апробації та впровадження матеріалів дисертаційного дослідження засвідчують його актуальність, теоретичне і практичне значення для розвитку вищої освіти в Україні, а значимість отриманих результатів слугує підставою для їх подальшого використання у роботі закладів вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Т. в. о. ректора



проф. Олена НЕМЕШ



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Михайла Коцюбинського

вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, Україна, тел. (0432) 616-620, факс (0432) 612-812, E-mail: info@vspu.edu.ua код ЄДРПОУ 02125094

18.12.2024 № 06/49

на № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

ЧЖАН Ч'єн з теми:

«Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти
засобами хореографічного мистецтва»

для здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки,

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Упродовж 2022-2024 рр. результати дисертаційного дослідження ЧЖАН Ч'єн впроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Упровадження результатів дало можливість покращити теоретичні та практичні знання здобувачів першого (освітньо-професійного) рівня вищої освіти зі спеціальності 024 Хореографія, галузі знань 02 Культура і мистецтво. Практичну цінність мають розроблені методичні рекомендації до освітнього компонента «Методика роботи з хореографічним колективом» («Методика хореографічної роботи» для студентів спеціальності 024 Хореографія, освітньо-професійної програми Хореографія).

Інформаційні матеріали впливають на формування особистості в професійно-мистецькому аспекті, культивування особистісних характеристик майбутнього хореографа загалом і формування художньо-естетичних потреб зокрема, необхідних для осмислення й інтерпретування сучасних танцювальних практик із урахуванням світової культурної спадщини, подальшої творчої діяльності у сфері хореографічного мистецтва.

Результати дослідження ЧЖАН Ч'єн доцільно впроваджувати у закладах вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Проректор з наукової роботи



[Handwritten signature]

Коломієць А.М.



УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
**ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

бульвар Шевченка, 81, м. Черкаси, 18031, тел./факс: (0472) 354463, 372142
 e-mail: cic@edu.edu.ua Код ЄДРПОУ 02125622

09.12.2024 № 324/04-а

на № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної праці

ЧЖАН Ч'єн на тему

«Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти
 засобами хореографічного мистецтва»

для здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD)

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки,

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Матеріали дослідження дисертантки Чжан Ч'єн на тему «Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва», що підготовлена за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, апробовано у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького впродовж 2023 – 2024 рр.

Теоретичні положення і висновки дисертації є науково і практично значущими для здобувачів вищої освіти, що окреслює перспективи їхнього залучення до художньо-естетичної культури, різних видів мистецтва, розвитку здібностей творчого засвоєння соціокультурного досвіду суспільства, формування удожно-естетичних потреб.

Результати апробації матеріалів дисертаційної праці Чжан Ч'єн засвідчують її актуальність, теоретичне і практичне значення для розвитку вищої освіти ХХІ століття. Високий рівень теоретичної та практичної підготовки здобувачки, отримані результати наукової розвідки слугують підставою для їх подальшого використання з метою формування комплексу базових і професійних компетентностей, серед яких головними є здатність фахівця здійснювати організаційно-педагогічну і викладацьку діяльність, хореографічну мистецьку діяльність, оволодіти навиками комплексного підходу при вирішенні поставлених завдань, досягти певного рівня особистісного розвитку на основі сформованих індивідуальних здібностей, інтересів до художньо-естетичних потреб. Результати впровадження дисертаційної праці Чжан Ч'єн було обговорено на засіданні кафедри освітнього і соціокультурного менеджменту та соціальної роботи (протокол від 05.12.2024 р. №5).

Проректор з наукової, інноваційної
та міжнародної діяльності

Олександр СПРЯГАЙЛО



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

просп. Волі, 13, м. Луцьк, 43025, тел. (0332) 24-10-07, (0332) 72-01-23
 ел. пошта: post@vnu.edu.ua, web: http://www.vnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125102

05.02.2025 № 0224/01/355

на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

ЧЖАН Ч'єн з теми:

«Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти

засобами хореографічного мистецтва»

для здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки,

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Матеріали дослідження дисертантки Чжан Ч'єн на тему «Формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва», що підготовлена за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, апробовано у Волинському національному університеті імені Лесі Українки впродовж 2022-2024 рр.

Розроблені здобувачкою (за співавторства з науковим керівником) навчально-методичні матеріали, а саме методичні рекомендації до освітнього компонента «Методика роботи з хореографічним колективом» («Методика хореографічної роботи» для студентів спеціальності 024 Хореографія, освітньо-професійної програми Хореографія) мають практичну, оскільки поглиблюють теоретичні та практичні знання здобувачів першого (освітньо-професійного) рівня вищої освіти зі спеціальності 024 Хореографія, галузі знань 02 Культура і мистецтво, позитивно впливаючи на формування особистості в професійно-мистецькому аспекті, культивування особистісних характеристик майбутнього хореографа загалом і формування художньо-

естетичних потреб зокрема, необхідних для осмислення й інтерпретування сучасних танцювальних практик із урахуванням світової культурної спадщини, подальшої творчої діяльності у сфері хореографічного мистецтва.

Наукові напрацювання Чжан Ч'єн мають значний потенціал для використання в освітній практиці з метою формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва, оскільки дозволить вийти на новий рівень академічної підготовки сучасних хореографів.

Довідку про впровадження результатів дисертаційного дослідження Чжан Ч'єн на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 – «Освітні, педагогічні науки» обговорено на засідання кафедри теорії і методики початкової освіти (протокол № 8 від 22.01.2025)

Результати дослідження Чжан Ч'єн доцільно впроваджувати у закладах вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

В. о. ректора



Анатолій ЦЬОСЬ

Косаковська Леся
(066) 221 33 64